

OUTSIDE IN
TRANSFORMING HATE

TRANSFORMACIJA
SOVRAŠTVA
V MLADINSKEM DELU

Priročnik

za vse, ki delajo z mladimi

OUTSIDE IN

TRANSFORMACIJA SOVRAŠTVA V
MLADINSKEM DELU

PRIROČNIK

ZA VSE, KI DELAJO Z MLADIMI

Uredili: Simona Muršec in Tadeja Pirih
Izvirni naslov dela: *Outside In: Transforming Hate in Youth Settings*
Prevod: Neja Berlič
Lektura: Neja Berlič
Dizajn: Hana Gärtner

Ljubljana, Društvo Parada ponosa, 2020

Prva elektronska izdaja.

Spletna lokacija publikacije: <http://www.ljubljanapride.org/publikacije/>

Za finančno podporo se zahvaljujemo programu Erasmus+ Mladi v akciji, ki je podprl projekt, ter Veleposlaništvu Kraljevine Nizozemske v Sloveniji, ki je omogočilo tisk slovenske izdaje priročnika.

Veleposlaništvo
Kraljevine Nizozemske

Vse pravice pridržane.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=31843843
ISBN 978-961-94533-5-3 (pdf)

Predgovor

Ta priročnik je namenjen mladinskim delavkam_cem in vsem, ki delajo z mladimi in se pri svojem delu srečujejo s pojavom sovražnega govora in/ali sovražnega vedenja.

Osredotoča se na delo, ki ga moramo opraviti kot mladinske_i delavke_ci: ozaveščanje lastnih komunikacijskih veščin in veščin poslušanja, ustvarjanje varnejših¹ prostorov, ki podpirajo učenje in spremembe, ter osredotočanje na delo s tistimi mladimi, ki s svojim govorom ali vedenjem širijo sovraštvo, ne glede na to, ali se tega zavedajo ali ne. Priročnik nam daje orodja za uporabo transformativnih praks pri delu z mladimi, da bi dosegle_i resnične spremembe v njihovem odnosu in vedenju.

Avtorice_ji izhajamo iz predpostavke, da so mladinsko delo in mladinske_i delavke_ci nosilke_ci sprememb v družbi. To pomeni, da se moramo zavedati svojih temeljnih vrednot in ranljivosti ter verjeti v potencial vseh mladih. To vključuje tudi kolektivno zavedanje, da

smo vse_i medsebojno soodvisne_i, da ima vsaka oseba pravico do celostne vzgoje ter da doprinaša k skupnosti in družbi.

Priročnik lahko opišemo s citatom Sama Killermana: je kot »lokvanjev list, ki vodi k bolj družbeno pravičnemu svetu ... lokvanjevi listi zahtevajo skok, skok pa predstavlja možnost neuspeha. Upam, da ne boste le skočile_i, temveč si boste po nauspehu opomogle_i, se iz njega učile_i in napredovale_i.«

Sam Killerman - Vodnik k spolu
(www.guidetogender.com)

Zasnovan je tako, da vam pomaga skočiti in da se k njemu vedno znova vračate, medtem ko izboljšujete svoje transformativne prakse pri delu z mladimi za zmanjševanje sovraštva v okolju mladinskega dela.

Čeprav se osredotočamo na transformacijo sovraštva v mladinskem delu, lahko metodologije v tem priročniku uporabimo tudi v drugih okoljih – formalnih in neformalnih, predvsem v šolskem okolju. Uporabimo pa jih lahko tudi za transformacijo drugih izrazov problematičnega vedenja.

Posebnost priročnika je v tem, da smo ga za vas spisale_i mladinske_i delavke_ci, ki sami dnevno doživljamo sovražni govor in smo pogosto zaradi svoje identitete ali osebnih okoliščin izpostavljene nasilju in diskriminaciji. Verjamemo, da so naše izkušnje s spopadanjem s sovraštvom neprecenljiv doprinos v polje mladinskega dela za vse, ki delate z mladimi s podobnimi življenjskimi okoliščinami, pa se morda težje poistovetite z njihovo realnostjo.

¹ Namesto izraza 'varen prostor' uporabljamo 'varnejši prostor', ker se zavedamo, da prostor, ki bi lahko bil povsem varen za vsakogar, ne obstaja, vendar je vseeno pomembno, da si prizadevamo za čim varnejši prostor.

O projektu Outside In

Projekt Outside In predstavlja strateško partnerstvo v okviru programa Erasmus+. Vključeval je strokovne projektne ekipe petih partnerskih organizacij ter udeleženke_ce – trenerke_je in mladinske delavke_ce iz Slovenije, Portugalske, Finske, Škotske in Irske (23 jih je dokončalo projekt). Začel se je junija 2017, zaključil pa maja 2019. Zajemal je več delov, vključno s trostopenjskim treningom za trenerke_je o transformaciji sovraštva v mladinskem delu, pripravo priročnika, ustanovitvijo mednarodnega strokovnega bazena trenerk_jev in spletne platforme (www.transforminghate.eu). Kar je edinstveno

pri tem projektu, je, da vse_i sodelujoče_i udeleženke_ci in trenerke prihajajo iz različnih manjšinskih in marginaliziranih skupin ter imajo osebne izkušnje z rasizmom, seksizmom, homofobijo, bifobijo in transfobijo, versko diskriminacijo, razredno diskriminacijo in diskriminacijo na podlagi različnih zmožnosti. Zaradi osebnih izkušenj s sovraštvom so edinstveno usposobljene_i za razvoj in izvajanje treningov ter pripravo gradiv za naslavljanje sovražnega govora in/ali vedenja ter za njuno transformacijo.

Vsaka od nacionalnih ekip se je osredotočila na določeno obliko diskriminacije in razvila svoje znanje o temi, ki je vključeno v tem priročniku.

Slovenija: LGBTIQ+ diskriminacija

Portugalska: Intersekcijska diskriminacija

Finska: Rasizem

Škotska: Verska diskriminacija

Irska: Diskriminacija na podlagi spola

OUTSIDE IN
TRANSFORMING HATE

SODELUJOČE ORGANIZACIJE:

Inštitut za mirovno
izobraževanje
(Rauhankasvatusinstituutti Ry),
Finska

Inštitut za mirovno izobraževanje je politično in religiozno neuvrščena nevladna organizacija. Prek podpiranja izobraževalk_cev podpirajo rast in razvoj otrok in mladih v smeri globalnega državljanstva, kar pomeni, da poznajo svoje globalne odgovornosti ter se zavzemajo za enakost in nenasilje.

Inštitut za mirovno izobraževanje je bil vodilni partner v projektu.

www.rauhankasvatus.fi

Irski nacionalni mladinski svet
(National Youth Council of
Ireland),
Irška

Irski nacionalni mladinski svet (NYCI) je predstavniška krovna struktura za prostovoljske mladinske organizacije na Irskem. Svoje kolektivne izkušnje uporablja za reševanje vprašanj, ki zadevajo mlade.

NYCI je bil partner, odgovoren za razvoj tega priročnika

www.youth.ie

www.intercultural.ie

Društvo Parada ponosa,
Slovenija

Kot društvo zastopa marginalizirano družbeno skupino LGBTIQ+ mladih in artikulira njihove potrebe v družbi. Kot organizator vsakoletne Parade ponosa prevzema tudi vlogo pobudnika razprave o širših družbenih interesih in pravicah LGBTIQ+ skupnosti v Sloveniji. Je organizacija, ki se bori proti vsem oblikam rasizma, diskriminacije, homofobije in drugih družbenih struktur, ki temeljijo na podrejanju.

Interfaith Scotland,
Škotska

Interfaith Scotland je škotska dobrodelna organizacija, ki se ukvarja s spodbujanjem in omogočanjem konstruktivnega sodelovanja med različnimi verskimi skupnostmi na Škotskem prek dialoga, izobraževalnih aktivnosti, državljskega udejstvovanja in spodbujanja verske enakopravnosti.

www.interfaithscotland.org

Ha Moment,
Portugalska

Ha Moment je združna organizacija, katere naloga je zagotoviti priložnosti za osebni in poklicni razvoj odraslih po vsem svetu, in sicer s treningi, svetovanjem in organiziranjem dogodkov, ki temeljijo na neformalnem izobraževanju in priložnostnem učenju. Prizadevajo si za treninge in izobraževalne aktivnosti s poudarkom na razvoju kompetenc s področja transformacije konfliktov, socialne vključenosti, komunikacije, empatije, igrifikacije in orodij IKT.

www.hamoment.org

Bloom – Associação
Sócio-Cultural,
Portugalska

Bloom je neprofitna organizacija, katere cilj je podpirati, svetovati, razvijati in izvajati družbene, kulturne in izobraževalne projekte na nacionalni in mednarodni ravni. Želijo si opolnomočiti iniciative in organizacije v lokalni skupnosti s poudarkom na delu z mladimi.

OUTSIDE IN

Projekt Outside In

TRANSFORMACIJA SOVRAŠTVA V MLADINSKEM DELU

Zahvale:

Avtorice_ji se zahvaljujejo vsem udeleženkam_cem in projektnim partnerkam_jem iz projekta Outside In za velikodušno vložen čas in deljenje svoje perspektive pri razvoju tega priročnika.

Za ključne prispevke v tem priročniku se posebej zahvaljujemo:

Amel Yacef za strokovni prispevek k priročniku in za deljenje avtorskega metodološkega pristopa drevesa potreb kot orodja za transformativno prakso.

Neji Berlič, Mateji Morić, Filipu Vurniku, Tadeji Pirih in Katji Štefanec za avtorstvo poglavja Varnejši prostori.

Soavtoricam priročnika: Anne Walsh, Sally Daly, Amel Yacef, Dannielle McKenna, Karen Power, Lorni Costelloe, Olgi Kuczynski, Riikki Jalonen, Farkhandi Chaudhry, Maureen Sier in Simoni Muršec.

Uredniškemu odboru: Mirelli Yandoli, Suki Sangha, Mateji Morić, Sally Daly in Anne Walsh.

Hvala za vaše obsežne prispevke in trdo delo.

Izjava o omejitvi odgovornosti:

Stališča, predstavljena v tem priročniku, ne predstavljajo nujno stališč vseh udeleženk_cev in projektnih partnerk_jev projekta Outside In.

Hvaležne_i smo za finančno podporo programa Erasmus+, ki je financiral projekt Outside In, evropskemu poslancu Igorju Šoltesu in Evropskim Zelenim za sofinanciranje tiska testnega slovenskega izvoda.

Mnenja in stališča, izražena v tej publikaciji, ne izražajo nujno tudi mnenj in stališč Evropske komisije.

Erasmus+

Prvič objavljeno leta 2018. Dopolnjena izdaja 2020.
Tisk priročnika omogočilo Veleposlaništvo Kraljevine Nizozemske
Vse pravice pridržane.

KAZALO

UVOD	4
Konfrontacija v nasprotju s transformacijo sovražnega govora in/ali vedenja	4
<u>1. O MLADINSKEM DELU IN MLADINSKIH DELAVKAH_CIH TER USTVARJANJU VARNEJSIH PROSTOROV</u>	7
<u>1.1 MLADINSKO DELO V KONTEKSTU TRANSFORMATIVNE PRAKSE</u>	8
Kako izgleda mladinsko delo?	8
<u>1.2 MLADINSKE_I DELAVKE_CI</u>	11
Samozavedanje mladinskih delavk_cev	11
<u>1.3 OKOLJE MLADINSKEGA DELA - USTVARJANJE VARNEJSIH DELOVNIH PROSTOROV</u>	12
Ustvarjanje varnejših prostorov v okoljih mladinskega dela	13
Kako ustvarjamo varnejše prostore?	16
Kako ohranjamo varnejše prostore?	16
Kako ukrepati, ko je varnejši prostor porušen?	17
Vključujoča in izključujoča terminologija	17
<u>2. KAJ MORATE VEDETI, DA BI SE LAHKO SPOPRIJELI S SOVRAŠTVOM?</u>	18
<u>2.1 SOVRAŽNI GOVOR IN VEDENJE</u>	19
Razumevanje razvoja sovraštva	19
Prepoznavanje različnih vrst sovraštva	21
Sovraštvo na podlagi spola	21
Homofobno, bifobno in transfobno sovraštvo	22
Sovraštvo in diskriminacija na podlagi vere	23
Rasizem	24
Diskriminacija in sovraštvo do oseb z različnimi zmožnostmi	25
Razredna diskriminacija	26
<u>2.2 SISTEMI ZATIRANJA</u>	27
Zatiranje	27
Privilegij	27
Ideologije	28
Ponotranjeno zatiranje	28
<u>2.3 INTERSEKCIONALNOST: KADAR OSEBE DOŽIVLJAJO DVA ALI VEČ SISTEMOV ZATIRANJA</u>	29
<u>2.4 VPLIV SOVRAŠTVA NA MLADE</u>	31

<u>2.5 NAŠA VLOGA PRI SPOPRIJEMANJU S SOVRAŠTVOM</u>	31
<u>Dehumanizacija in nasilje</u>	31
<u>Narava tihega sodelovanja</u>	32
<u>Moč mladinskega dela je lahko transformativna</u>	33
3. PREPOZNAVANJE SOVRAŽNEGA GOVORA IN/ALI VEDENJA	34
<u>3.1 KAKO LAHKO PREPOZNAM SOVRAŠTVO V SVOJEM MLADINSKEM DELU</u>	35
<u>3.2 IZZIVI PRI PREPOZNAVANJU SOVRAŽNEGA GOVORA</u>	36
<u>3.3 PREPOZNAVANJE IZVOROV SOVRAŽNEGA GOVORA IN/ALI VEDENJA</u>	39
4. NASLAVLJANJE SOVRAŽNEGA GOVORA IN/ALI VEDENJA V MLADINSKEM DELU	42
<u>4.1 PREDEN SE ZGODI</u>	43
<u>4.2 KO SE ZGODI: KAKO NASLOVITI SOVRAŽNO VEDENJE V TRENUTKU, KO SE ZGODI</u>	45
<u>4.3 PO TEM, KO SE ZGODI</u>	53
<u>4.4 KAKO ZAGOTOVITI PODPORO ZA OSEBO ALI SKUPINO, KI JE BILA TARČA SOVRAŠTVA?</u>	54
5. TRANSFORMACIJA SOVRAŠTVA	56
<u>5.1 KAJ JE TRANSFORMACIJA V KONTEKSTU SPOPRIJEMANJA S SOVRAŽNIM GOVOROM IN/ALI SOVRAŽNIM VEDENJEM</u>	57
<u>Pogoji, v katerih se lahko zgodi transformacija</u>	57
<u>Transformativna praksa z mladimi: delo s čustvi in potrebami</u>	59
<u>Razumevanje čustev</u>	59
<u>Peljati mlade po poti transformacije</u>	62
<u>5.2 TRANSFORMACIJA KOT RESTORATIVNA PRAKSA</u>	63
6. TRANSFORMACIJA KOT ODZIV ORGANIZACIJE	65
<u>6.1 KAKO PREDSTAVITI IN VZPOSTAVITI TRANSFORMACIJO V SVOJI ORGANIZACIJI?</u>	66
<u>Pristop celotne organizacije: 8 stopenj do vključujočega mladinskega dela</u>	67
<u>Transformativne organizacije – Kaj pravijo mladi?</u>	69
7. PRILOGE	71
<u>7.1 SLOVARČEK</u>	72
<u>7.2 POVEZAVA Z MULTIMEDIJSKIMI VIRI</u>	75
<u>Bibliografija</u>	76

Uvod

KONFRONTACIJA V NASPROTJU S TRANSFORMACIJO SOVRAŽNEGA GOVORA IN/ALI VEDENJA

Živimo v svetu, kjer so seksistične šale med prijatelji_cami, ksenofobični grafiti in rasistični govor politikark_kov postali vsakodnevna izkušnja. Prepogosto tega sploh ne opazimo, dokler ni usmerjeno neposredno v nas. Isto velja za mladinske delavke_ce.²

Kot mladinske_i delavke_ci smo del svojih družin, prijateljskih krogov, skupnosti, politične sfere itd., zato se moramo najprej same_i odvaditi »normalnosti« sovražnega govora in/ali sovražnega vedenja, da bomo lahko to prepoznale_i in se s tem spoprijele_i pri delu z mladimi. Namen tega priročnika je podpreti mladinsko_ega delavko_ca pri prepoznavanju in naslavljanju pojava sovražnega govora v mladinskem delu ter nuditi podporo pri uporabi transformativnih praks.

Pomembno je poudariti, da se ta priročnik osredotoča na delo s tistimi mladimi, ki izražajo sovraštvo s sovražnim govorom in/ali sovražnim vedenjem. Pristopi, predstavljeni v tem priročniku, zato niso osredotočeni na podporo osebam, proti katerim je sovražni govor in/ali sovražno vedenje uperjeno. Ne zanikamo potreb mladih, ki doživljajo sovraštvo. Menimo, da potrebujejo podporo mladinskih delavk_cev ter varnost in zaščito, ki jim jo nudi mladinsko delo: zaščito pred sovraštvom in podporo pri izgradnji samozavesti ter zaupanja po takšni negativni izkušnji. Verjamejo pa, da naš pristop prinaša dolgoročne spremembe. Za podporo in zaščito oseb, ki doživljajo sovraštvo, obstajajo zelo potrebni in koristni pristopi, ki jih je treba uporabljati vzporedno s pristopi, predstavljenimi v tem priročniku.

Ob pojavu sovražnega govora in/ali vedenja v okolju mladinskega dela se vse prepogosto zgodi, da se mladinske_i delavke_ci ne počutijo dovolj samozavestno, da bi se

učinkovito spoprijele_i z njim, ter ga posledično ignorirajo. Do tega lahko pride, ker mladinske_i delavke_ci ne poznajo ustreznih metod in orodij za naslavljanje sovraštva, zato se z njim sploh ne soočijo in upajo, da se bo situacija razrešila sama od sebe. Pogosto pa se tudi zgodi, da mladinske_i delavke_ci sovražnega govora ali vedenja sploh ne prepoznajo kot takšnega – lahko ga na primer razumejo kot neškodljivo šalo ali mladostniško zbadanje, kar prav tako vodi v ignoriranje situacije in mladim ne prinese potrebne podpore.

Vendar pa tudi, kadar mladinska_i delavka_ec prepozna sovraštvo, le-tega pogosto naslovi z neposredno konfrontacijo osebe, ki ga širi. To pogosto vodi v spor med mladinsko_im delavko_cem in mlado osebo ali do tega, da je mlada oseba grajana ali kaznovana za svoje vedenje, v nekaterih primerih pa ji je ukazano, da zapusti prostor. Tudi takšen odziv mladi osebi ne prinese potrebne podpore.

Večina mladinskega dela in pedagoških pristopov predpostavlja, da je vedenje mlade osebe, ki širi sovraštvo, priučeno, posledica nevednosti in napačnih informacij ali posledica strahu pred neznanim. Ti pristopi predvidevajo, da bodo ukrepi, kot so izobraževanje mladih in njihovo seznanjanje z osebami iz manjšinskih ali marginaliziranih skupin, zmanjšali ta strah in s tem povezana sovražna stališča.

Mnoge_i verjamejo, da bi konfrontacija takšnega obnašanja omogočila mladi osebi, da razmisli o tem, kaj počne, in s tem preneha. Toda osebe, ki delajo z mladimi, ki uporabljajo sovražni govor, so ugotovile, da ta pristop prepogosto ni učinkovit. Mlada oseba se sicer nauči, kaj je sprejemljivo v skupini oz. pred avtoriteto voditeljice_a skupine, vendar svojega stališča ne spremeni nujno, pač pa

² Izraz 'mladinska_i delavka_ec' uporabljamo za vsako osebo, ki dela z mladimi ali skupinami mladih z uporabo pedagoškega/izobraževalnega pristopa. Več v poglavju 1.2.

še naprej uporablja sovražni govor zunaj tega okolja. Mladinske_i delavke_ci tako iščejo učinkovitejše rešitve. Prav tako so osebe, ki podpirajo mlade, ki so tarča sovražnega govora in/ali vedenja, izrazile **potrebo po razumevanju in sodelovanju s tistimi, ki širijo sovrašтво, da bi dosegle_i resnične spremembe.**

Za to razpravo je bistveno razumevanje, da sovražni govor v kontekstu našega projekta ter tega priročnika razumemo kot posebno vrsto sovrašтва. To sovrašтво je usmerjeno proti osebam na podlagi barve kože, spola, proti LGBTQ+ osebam, osebam iz manjšinskih etničnih in verskih populacij, osebam z različnimi zmožnostmi in drugim marginaliziranim osebam. V teh razmerah transformacija sovrašтва ne vključuje le konfrontacije stališč mlade osebe, ampak tudi razumevanje, da je njihovo vedenje vpeto v širše sisteme zatiranja in strukture moči, ki se jih najverjetneje ne zavedajo.

Pristop, uporabljen v tem priročniku, je tako korak naprej. Verjamemo, da lahko pojavnost sovražnega govora in/ali vedenja pri mladih sprožijo tudi drugi dejavniki, kot so stiske glede identitete ali občutek, da so marginalizirane_i in izolirane_i – še posebej, če čutijo, da je vse uperjeno proti njim v družbenem, izobraževalnem, političnem smislu ipd. ter da se nihče ne bori zanje. Nato začnejo iskati grešnega kozla ali nekoga, ki ga vidijo kot ranljivo osebo, ter usmerijo sovrašтво proti njej.

Razumemo, da so vzroki sovrašтва zapleteni in medsebojno povezani ter jasno vpeti v sisteme zatiranja, ki prevladujejo v družbi, prav tako pa verjamemo, da se dejanja sovražnega govora in/ali vedenja pojavijo, ko potrebe mladih niso izpolnjene.

Prepričane_i smo, da moramo za preobrazbo mladih, ki širijo sovrašтво, uporabiti transformativni pristop in z mladimi osebami raziskati, kako lahko skupaj naslovimo, kaj se dogaja v njihovih življenjih in kakšen vpliv ima njihovo vedenje na druge.

Transformativna praksa zahteva čas in zaupen odnos z mladimi, vendar pa lahko semena transformacije zasejemo že pri vsakem srečanju, pri katerem si prizadevamo za sočutno povezovanje z mlado osebo z uporabo empatičnega poslušanja in pristopa, ki temelji na potrebah. **Transformativna praksa je torej predvsem praksa osebe, ki dela z mladimi.**

Transformativna praksa je povezana tudi z našim vplivom v okoljih, v katerih imamo moč in nadzor. Pomembno je, da ustvarjamo prostore, ki vsem nudijo kolikor mogočo varnost in podporo in v katerih je v ospredju medsebojno povezovanje in ustvarjanje odnosov, ki temeljijo na sočutju.

Sočutje za nas pomeni razumevanje trpljenja drugih in željo, da pri tem pomagamo. Ne gre za zagovarjanje, opravičevanje ali sprejemanje sovražnega vedenja, ampak za razumevanje, da je sovrašтво lahko simptom globoko zakoreninjenih (neizpolnjenih) potreb. Zato se z zavezo k sočutnemu delovanju zavežujemo, da se bomo odzivale_i premišljeno namesto v afektu in da bomo transformirale_i situacijo, namesto da bi jo poskušale_i popraviti.

»Predstavljam si, da je eden od razlogov, zakaj se osebe tako trmasto oklepajo svojih sovraštev, občutek, da se bodo, ko sovrašтва ne bo več, prisiljene soočiti z bolečino.«

James Baldwin (1964)

Mladinske_i delavke_ci se z zavezo k transformativni praksi zavezujejo, da:

- bodo ozavestile_i, kaj prinašajo s seboj v prostor, ko delajo z mladimi (samozavedanje),
- bodo razvijale_i in uporabljale_i razumevajoč ter sočuten način komuniciranja in poslušanja,
- bodo reflektirale_i in razvijale_i lastne kompetence prepoznavanja različnih okoliščin, ki vplivajo na njihovo delo z mladimi: od širših družbenih kontekstov do posameznega konteksta vsake mlade osebe,
- bodo uporabljale_i pristop, ki temelji na potrebah, tj. z mladimi raziskovale_i, kaj doživljajo kot posameznice_ki,
- se bodo učile_i, kako vzpostavljati varnejše prostore za vse udeleženske_ce,
- bodo raziskovale_i transformativne metodologije, kot so restorativna praksa³ in nenasilna komunikacija.⁴

3 Za pregled restorativne prakse si oglejte www.iirp.edu/news-from-iirp/time-to-think-using-restorative-questions; www.iirp.edu/defining-restorative/history; <https://charterforcompassion.org/restorative-justice/restorative-justice-some-facts-in-history>

4 Pristop nenasilne komunikacije, ki ga je razvil Marshall Rosenberg, se osredotoča na vzpostavljanje odnosov, zlasti v primerih konfliktov ali morebitnih konfliktov. Glej www.cnvc.org; tudi Rosenberg, Marshall B. (2015). Non-violent Communication A language of Life. Encitas: Puddle Dancer Press.

1.

O MLADINSKEM DELU IN
MLADINSKIH DELAVKAH_CIH
TER USTVARJANJU
VARNEJŠIH PROSTOROV

1.1 Mladinsko delo v kontekstu transformativne prakse

Najosnovnejša opredelitev mladinskega dela je delo z mladimi skozi pristope neformalnega izobraževanja.

V nekaterih državah je mladinsko delo priznan strokovni sektor s posebnim certifikatom, ki ga je moč pridobiti v formalnem izobraževanju (na primer v Združenem kraljestvu, na Irskem in Finskem). Medtem ko druge države morda nimajo profesionalne poti do poklica mladinske_ga delavke_ca, obstaja v vseh naših nacionalnih kontekstih tradicija mladinskega dela in vrsta izobraževanj za to področje. Tovrstna izobraževanja vključujejo usposabljanja v okviru obstoječih mladinskih organizacij in mladinskih struktur in se odvijajo skozi programe prostovoljstva in mladinskega voditeljstva, izpopolnjevanja skozi mednarodne priložnosti, ki jih nudijo npr. SALTO-YOUTH, projekti Erasmus+, oddelek Sveta Evrope za mladino itd.

V Sloveniji imamo od leta 2019 dalje tudi možnost pridobiti Nacionalno poklicno kvalifikacijo Mladinski delavec/Mladinska delavka. Poleg tega imamo priložnost usposobiti se pri Mladinskem svetu Slovenije za trenerko_ja v mladinskem delu ali pa se udeležiti številnih usposabljanj in izobraževanj, ki jih redno organizira MOVIT – Nacionalna agencija za programa Erasmus+ in Evropska solidarnostna enota.

V vsaki evropski državi obstaja praksa opolnomočenja mladih z neformalnim izobraževanjem ne glede na njene izvore, tradicije, strukture in izobraževalne okvire. Povsod obstajajo usposobljene_i strokovnjakinje_i in prostovoljke_ci, ki delajo z mladimi v neformalnih izobraževalnih strukturah ter tako podpirajo opolnomočenje mladih in pomagajo pri njihovem vključevanju v družbo.

V tem priročniku opredeljujemo mladinsko delo kot družbeno prakso, kjer zaposlene_i ali prostovoljne_i mladinske_i delavke_ci delajo z mladimi v njihovem družbenem kontekstu.

Mladinsko delo vidimo kot prakso opolnomočenja, ki lahko zagovarja in podpira sodelovanje mlade osebe v družbi, njeno samostojnost, povezanost z drugimi, zavest o lastnih pravicah ter vključenost v družbeno-politični svet. Kot delo, ki se ukvarja s čustvenim in osebnostnim razvojem mlade osebe, tako podpira mlade, da razširijo svoja obzorja in razvijejo kritično družbeno zavest.

KAKO IZGLEDA MLADINSKO DELO?

V osrčju mladinskega dela je grajenje odnosov z mladimi, ki temelji na prepoznavanju specifičnih okoliščin, v katerih se mlada oseba nahaja, ter na stalnem nudenju podpore.

Oblike mladinskega dela:

- Mladinsko delo, usmerjeno v specifično ciljno skupino: delo s skupino mladih s specifičnimi potrebami in ozadjem.
- Mladinsko delo v drugih storitvenih sektorjih: vstopanje s pristopi in aktivnostmi mladinskega dela v druga formalna okolja, kot so šole, javni zavodi, institucije in druga okolja, kjer se nahajajo mladi (npr. bolnišnice).
- Ulično mladinsko delo: srečanje z mladimi v njihovih prostorih in okoljih; mladinsko delo pripeljemo k mladim, ki drugače ne bi prišli v stik z njim.
- Delo z družinami: mladinsko delo lahko zaobjema tudi programe, ki vključujejo celotne družine, predvsem starše; pogosto so to programi socialnega vključevanja, premagovanja ekonomskih in družbenih ovir, programi učne pomoči in podobno.

- Mladinsko delo v odprtih prostorih: mladinsko delo v mladinskih centrih in drugih prostorih, ki so odprti za naključne uporabnice_ke, predvsem neorganizirano mladino; pogosto so to okolja, ki so mladim res vedno dostopna in jim nudijo varnejši prostor.
- Mladinsko delo v splošnih mladinskih programih: poletni tabori, mladinski klubi, digitalno mladinsko delo, umetniško-izrazni projekti itd.
- Mladinsko delo v tematskih mladinskih programih: zaposlitvena podpora, podpora pri ponovnem vstopu v izobraževalni sistem, zdravje itd.
- Mladinski aktivizem: mladi se samoorganizirajo in delujejo v imenu svojih potreb in interesov.
- Mladinske organizacije: mladinska društva in druge oblike organizacij, kjer se mladi demokratično organizirajo za skupen cilj.
- Medvrstniško delo: mladi, ki delajo neposredno s svojimi vrstnicami_ki in jim nudijo podporo.
- Mladinsko delo v avtonomnih prostorih: lahko se odvija v zgolj mladinskih ali v medgeneracijskih avtonomnih prostorih; mladinsko delo je samoorganizirano, ključnega pomena pa so strukture, kot je nehierarhično delovanje in sprejemanje odločitev.
- Mladinsko delo v rezidenčnih programih: treningi, usposabljanja, izobraževanja tekom (mednarodnih) projektov.

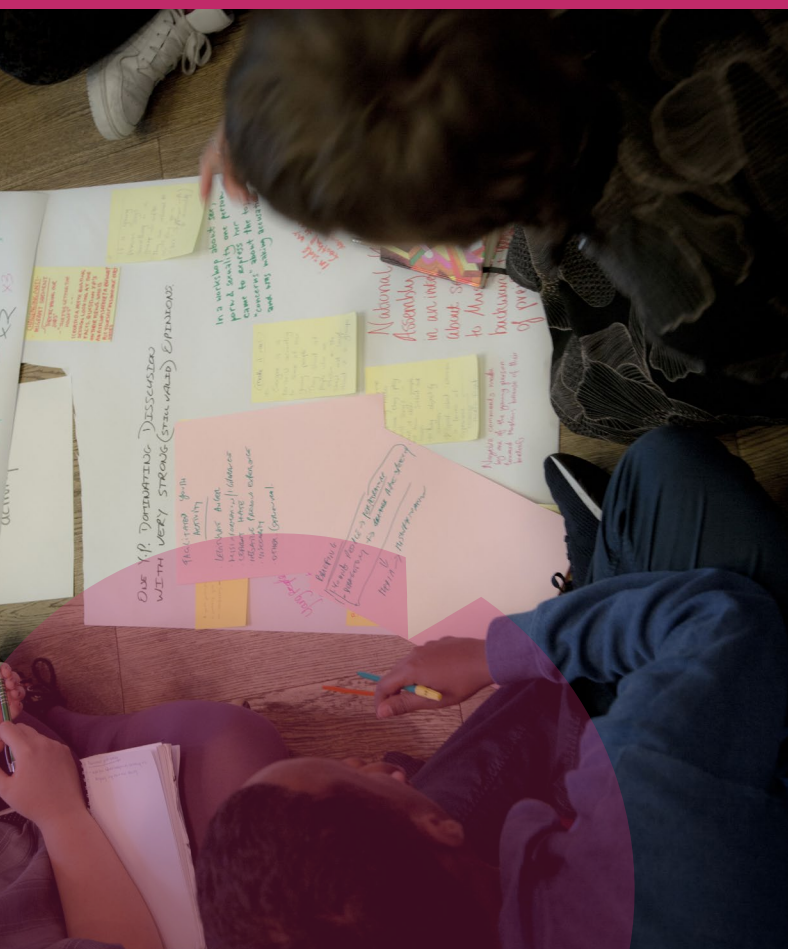
Ključne vrednote v mladinskem delu:

- Aktivno, prostovoljno sodelovanje mladih: mladi se odločijo za sodelovanje.
- Delovanje na podlagi potreb: vrednotenje in odzivanje na potrebe.
- Ustvarjanje varnejšega in stabilnega prostora za mlade, da se lahko učijo in izražajo.
- Etično delo z mladimi, ki vključuje:
 - spoštovanje pravic mladih do zasebnosti in zaupnosti,
 - odprtost in odkritost z mladimi.
- Omogočiti mladim, da raziščejo osebne izbire in odločitve v svojem življenju, ter jim pomagati pri razumevanju vpliva teh odločitev.
- Z neformalnim izobraževanjem podpirati mlade pri razvijanju kritičnega mišljenja z namenom:
 - da bodo razumeli strukture moči v svojih življenjih,
 - da se ohranjajo pravice mladih iz manjšinskih in marginaliziranih okolij.
- Odkritost pri raziskovanju resnice o neenakosti, zatiranju in diskriminaciji.
- Podpiranje osebnega in družbenega razvoja mladih.
- Spodbujanje življenjskih veščin, vključno z voditeljskimi veščinami, skupinskim delom, načrtovanjem in odločanjem, komuniciranjem, reševanjem problemov, samopobudo in odgovornostjo.
- Predstavitev različnih pristopov in možnosti za skupinsko delo, kot je nehierarhično kolektivno delo.
- Ključnega pomena za vse mladinsko delo je pomembnost procesa: zagotoviti potreben čas za delo z mladimi, da jih podpiramo pri doseganju ciljev.

Transformativno mladinsko delo se dogaja v družbenih kontekstih

Mladinsko delo ima pomembno vlogo v vseh družbenih kontekstih, zlasti v skupnostih, ki so socialno in ekonomsko zatirane in kjer je diskriminacija usmerjena proti najbolj marginaliziranim. V teh okoljih lahko opazimo sovražni govor in/ali vedenje in pogosto ga uporabljajo ravno mladi, ki so tudi sami socialno in ekonomsko ogroženi. Slednje zahteva pristop k mladinskemu delu, ki podpira vse vpletene mlade osebe. Pri ustvarjanju varnejših in podpornih prostorov – zlasti za tiste, ki doživljajo sovražni govor in vedenje – transformativna praksa ponuja metodologije, ki se osredotočajo na delo z mladimi, ki širijo sovraštvo, ter tako dosega resnične spremembe.

Sovraštvo in diskriminacija sta prisotna v širšem kontekstu družbe in zato tudi v vseh družbenih kontekstih, v katerih delamo z mladimi. Transformativno delo vključuje sodelovanje z vsemi, ki širijo sovraštvo. Priznava, da moč sistemov zatiranja vpliva na vse in da so ti sistemi tako globoko vpeti v našo družbo, da se pogosto ne zavedamo, kako vsi prispevamo k njihovem ohranjanju.

Kakšno kulturo ustvarjamo?

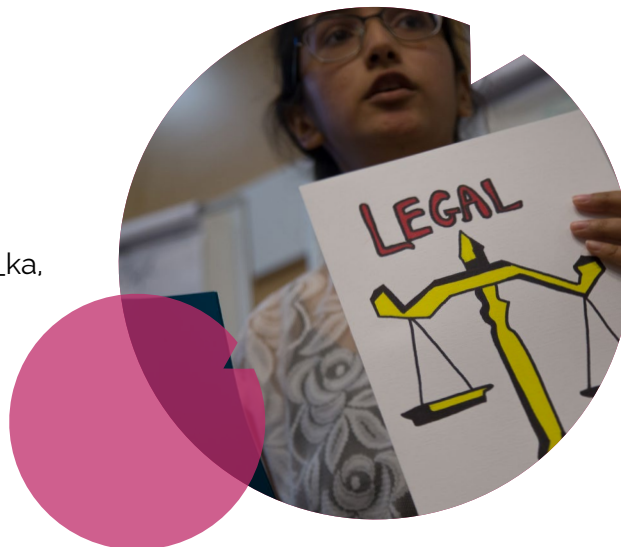
Mladinsko delo ne obstaja v vakuumu. Da bi se odzvale_i na potrebe mladih, ki doživljajo sovraštvo, je pomembno, da se mladinske_i delavke_ci zavedamo in priznavamo vse obstoječe privilegije in strukture moči znotraj svojega okolja. Zavedanje nam pomaga raziskati, kako ti dejavniki vplivajo na našo komunikacijo z različnimi mladimi posamezniki_ki in skupinami mladih ter na njihovo sodelovanje. Ko to ozavestimo, je lažje poiskati načine za prevpraševanje kulturnih in institucionalnih privilegijev ter diskriminatornih struktur moči v naših organizacijah, skupnostih in širši družbi. To je ključni vidik mladinskega dela. Kot mladinske_i delavke_ci:

- imamo moč oblikovati kulturo mladinskega okolja:
 - poznamo vpliv družbenih in strukturnih sil na mlade in lahko zagotovimo, da se naše delo odziva na izkušnje in potrebe mladih,
 - gradimo samozavest in občutek identitete pri mladih, zlasti tistih iz manjšinskih in marginaliziranih skupin;
- se zavedamo, kaj vsak dan vnašamo v svoje delo:
 - uporabljamo prakso samorefleksije, ki vključuje kritično refleksijo in evalvacijo;
- sprejemamo oblikovanje kritične družbene zavesti kot radikalnega namena mladinskega dela:
 - zagotavljamo opolnomočenje mladih in jih spodbujamo k spoštovanju ter proslavljanju svojih in tujih kultur, identitet in osebnih odločitev,
 - smo zagovornice_ki mladih oseb: jih zastopamo, se borimo zanje in z njimi na področju tematik, ki jih zadevajo (posamezno ali skupinsko);
- ostajamo osveščene_i – naše organizacije so učna okolja za vse;
- delujemo v najboljšem interesu mladih, trudimo se, da jih ne izpostavimo telesnemu, psihološkemu ali čustvenemu nasilju, ter se ravnamo po načelu, da nikomur ne škodujemo.

1.2 Mladinske delavke_ci

Z mladimi delamo v različnih vlogah, odvisno od našega področja in konteksta. Lahko imamo katerokoli od teh vlog, bodisi plačano ali prostovoljno:

- izobraževalka_ec, trener_ka, fasilikator_ka,
- mladinska_i voditelj_ica,
- mladinska_i delavka_ec,
- vodja (športnih) aktivnosti ali športna_i trener_ka,
- vrstniška_i izobraževalka_ec,
- vodja umetniških aktivnosti za mlade,
- socialna_i delavka_ec,
- mladinska_i aktivist_ka.

Opomba: V tem priročniku govorimo o mladinskem delu in mladinskih delavkah_cih. V to poimenovanje vključujemo vse zgoraj navedene vloge.

SAMOZAVEDANJE MLADINSKIH DELAVK_CEV

Pri delu s transformativnimi praksami je samozavedanje ključnega pomena.

Delo na prepoznavanju, naslavljanju in transformaciji sovražnega govora in/ali vedenja vključuje veliko osebnih čustev. Mladinske_i delavke_ci se ne morejo ločiti od lastne identitete, zato morajo razviti veščine za spoprijemanje s svojimi čustvi. Ko čustva niso ozaveščena, lahko povzročijo odpor, zato je pomembno, da jih naslovimo.

Čustvena inteligenca⁵ je način, kako dojemamo in upravljamo s svojimi čustvi z uporabo znanja, veščin in stališč. To se dogaja tako v vsakodnevnem življenju kot pri soočanju z večjimi težavami ter vključuje tako prijetna kot neprijetna čustva.

Čustva nam sporočajo, kako se počutimo v določeni situaciji, in so del procesa lastnega preverjanja:

- ali smo varne_i ali ne,
- ali se čutimo povezane_i z drugimi ali ne,
- ali imamo dostop do potrebnih virov ali ne,
- ali lahko zadovoljimo svoje potrebe ali ne,
- ali so rezultati dogodkov pričakovani oz. željeni ali ne.

Če čutimo prijetna čustva, vemo, da nam gre dobro. Izkušnje neprijetnih čustev nas obvestijo o tem, da nam nekaj manjka ali gre narobe, npr. strah, jeza, gnus, žalost, žalovanje, sramota, zadrega, krivda, itd. Čustva niso dobra ali slaba, lahko pa vodijo v vedenja, ki so včasih problematična (npr. ko se strah

⁵ Glej Goleman, (1995) Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books.

spremeni v kronično izogibanje, jeza v nasilje ali medosebni konflikt, sram v socialno anksioznost itd.).

Ko nam primanjkuje čustvenih kompetenc, lahko poskušamo zatreti, kar vidimo kot »neželena« čustva, kar vodi do naše nezmožnosti, da procesiramo izkušnje, in do nekoherentne samopodobe, ki nam prepreči, da bi uporabljale_i sočutno komunikacijo s tistimi, ki v nas sprožajo neprijetna čustva.

1.3 Okolje mladinskega dela - Ustvarjanje varnejših delovnih prostorov

Varnejši prostor je neogrožujoče okolje, ki nudi podporo in spodbuja odprtost, spoštovanje in pripravljenost za učenje od drugih ter zagotavlja fizično in duševno varnost. To je prostor, ki je kritičen do struktur moči, ki vplivajo na naše vsakdanje življenje, in kjer so dinamike moči bistvenega pomena, prav tako kot tudi ozadje, iz katerega izhajamo, ter učinki našega vedenja na druge. To je prostor, ki si prizadeva spoštovati in razumeti specifične potrebe osebe, ki je tarča sovraštva. Vsak_a, ki vstopi v varnejši prostor, je odgovorna_en za ohranjanje vrednot tega prostora.⁶

Izraz 'varnejši prostor' nakazuje, da prostor ne more biti varen v absolutnem smislu, pač pa gre za relativno stanje. Narediti ga varnejšega od statusa quo je kolektivna odgovornost in delo v teku. Z uporabo besede 'varnejši' tako ozavestimo, da vse_i ne doživljamo prostorov na enak način, tako da katerikoli sklop smernic, vzpostavljenih za ustvarjanje varnosti, morda ne ustreza zahtevam vsakogar. V praksi tako lahko pride do zapletov ali spodrseljajev pri izpolnjevanju teh smernic.

Viri koncepta varnejšega prostora segajo v pozna štirideseta leta prejšnjega stoletja, ko je psiholog Kurt Lewin⁷ oblikoval delavnice za razvoj občutljivosti na področju socialnih problematik. Te delavnice so potekale v obliki skupinske razprave, kjer so si člani_ce lahko med seboj izmenjale_i iskrene povratne informacije, da so se lahko začele_i zavedati svojih nepotrebnih predpostavk, implicitnih predsodkov in vedenja. Ta načela je kasneje prevzelo feministično gibanje ter osvobodilno gibanje lezbijk in gejev v ZDA v šestdesetih letih. Za LGBTQ+ skupnost je bil varnejši prostor tam, kjer so se lahko osebe uspešno upirale političnemu in družbenemu zatiranju. Aktivistka in strokovnjakinja Moira Kenney je rekla: »Varen prostor v ženskem gibanju je bil prej sredstvo kot cilj in ni bil le fizični prostor, temveč prostor, ki ga je tvorilo združevanje žensk, ki so iskale skupnost.«⁸ Gibanje za varnejši prostor se je širilo še naprej z zahtevami po upoštevanju interseksionalnosti. V zadnjih letih so varnejši prostori pogosto konceptualizirani kot sklop spoštljivih praks, z upoštevanjem katerih se trudimo izenačiti obstoječe odnose moči in opolnomočiti marginalizirane.

V varnejšem prostoru veljajo pravila zaupnosti in odsotnosti obsojanja – ta osebam omogočajo, da izrazijo pomisleke brez strahu, da bodo zaradi njih obsojane.

⁶ <https://saferspacesnyc.wordpress.com/>

⁷ <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0021886305277275>

⁸ Dodatno čtivo na <https://mindhacks.com/2015/11/12/the-real-history-of-the-safe-space/>
<https://splinternews.com/what-s-a-safe-space-a-look-at-the-phrases-50-year-hi-1793852786>

Določanje smernic za situacije, ki v prostoru niso sprejemljive, in načrtov, kaj storiti v primeru, če ali ko se te situacije pojavijo, je del proaktivnosti pri ustvarjanju varnejšega prostora. Težave, kot so žaljiv jezik in vedenje (tako znotraj prostora kot tudi v vzorcih, ki segajo onkraj aktivnosti prostora), nasilje, dotikanje oseb brez njihove privolitve, nestrpnost do verskih prepričanj ali pomanjkanja le-teh, rasistično obnašanje, diskriminacija do starejših, seksistično, homo-/bi-/transfobno vedenje, diskriminacija na podlagi telesnih in/ali duševnih zmožnosti ali na podlagi družbenega razreda in uporaba kakršnegakoli jezika ali izražanje kakršnegakoli vedenja, ki bi lahko ohranjalo in reproduciralo zatiranje – vse to se lahko naslovi z metodologijo varnejšega prostora.

Družbeni prostori so polni neenakosti, ki temeljijo na različnih socialno-ekonomskih in kulturnih dejavnikih, vključno z družbenim razredom, spoli (to vključuje transspolne in nebinarne osebe), »raso«,⁹ različnimi zmožnostmi in jezikom, kar povzroča razlike v moči med vpletenimi. Ti odnosi moči se reproducirajo na makro in mikro ravneh, tj. tako na institucionalnih kot na individualnih ravneh. Lahko se kažejo v oblikah, kot so homofobija, bifobija, transfobija, seksizem, mizoginija, rasizem, diskriminacija na podlagi telesnih in/ali duševnih zmožnosti, sovraštvo na podlagi vere itd. Varnejši prostori se pogosto uporabljajo kot način za ublažitev in naslovitev škode, ki jo povzročajo taka zatiranja, zlasti skozi dialog in verbalne izmenjave idej. Varnejši prostori omogočajo, da so glasovi tistih na obrobju artikulirani, slišani, in nenazadnje, razumljeni.

USTVARJANJE VARNEJŠIH PROSTOROV V OKOLJIH MLADINSKEGA DELA

Ustvarjanje varnejšega prostora ne pomeni nujno zagotavljanja absolutne varnosti, vendar pa obstajajo različni pogoji, ki jih lahko vzpostavimo, in ukrepi, ki jih lahko sprejmemo, da se odzovemo na potrebe vsake mlade osebe po varnosti. Šele ko z mladimi razčistimo, kaj dela prostor varen oz. varnejši, lahko delamo v smeri njegovega vzpostavljanja.

Pomembno je razlikovati med tem, kar razumemo z 'varnejšimi prostori' (za mlade) in 'varnejšimi učnimi prostori'. Manjšine in marginalizirani mladi pogosto potrebujejo varnejši prostor (tudi v okviru mladinskega dela), kjer lahko preživljajo čas s svojo identitetno skupino in zaveznicami_ki. Primeri vključujejo manjšinske etnične prostore, LGBTIQ+ skupine, skupine za osebe z različnimi zmožnostmi, skupine na podlagi

identitet, kot so vera, spol itd. V teh okoljih lahko veljajo strožja pravila za to, kdo je lahko v prostoru, da bi zagotovile_i, da psihološka in čustvena podpora, ki jo potrebuje skupina, ni ogrožena s strani nekoga, ki bi lahko vznemiril prostor.

Po drugi strani pa imajo varnejši učni prostori uveljavljene mehanizme,¹⁰ ki omogočajo pogovore o težkih/bolečih vsebinah in odzivanje na izzive.

⁹ Izraz »rasa« uporabljamo v narekovajih, da pokažemo, da je družbeno konstruiran in nima nobene podlage v znanstvenih dejstvih, vendar pa se je zgodovinsko uporabljal za zatiranje oseb, tako da je nekatere skupine razglasil za večvredne kot druge samo na podlagi barve kože in fizičnih lastnosti. Različne »rase« v resnici ne obstajajo.

¹⁰ Omogočajo psihološko varen kontekst in vključujejo pojasnitev pričakovanj, vzpostavitev dogovora z udeleženkami_ci, upoštevanje logističnih podrobnosti in razglasitev ter uveljavljanje zavezanosti k spoštovanju sodelujočih in skrb za njihovo psihološko varnost. Mladinske_i delavke_ci sodelujejo z udeleženkami_ci glede izvajanja teh praks, zato lahko skladnost med tem, kar govorijo in počnejo, vpliva tudi na sodelovanje in vključenost udeleženk_cev.

Spoštovanje, prepričanja in ideje – kako vključujemo različna prepričanja, identitete in mnenja v isti prostor?

- **Spoštovanje:** spoštujte prepričanja, mnenja, stališča in izkušnje oseb, njihove identitete, ozadje, iz katerega izhajajo, imena in zaimke (ne predpostavljajte nikogaršnje spolne identitete). Zavežite se, da ne boste reproducirali sistemskih zatiranj, kot so rasizem, seksizem, diskriminacija na podlagi različnih zmožnosti, homo-/bi-/transfobija itd.
- **Kritizirajte ideje, ne oseb:** ne vzemite vsega izrečenega osebno; zagotovite, da se osebe počutijo udobno in da lahko sodelujejo, ne da bi se bale_i, da bodo napadene_i zaradi svojih stališč.
- **Izogibajte se obsojanju:** raznolike skupine prinašajo raznolika mnenja. Ko člani_ce skupine izrazijo svoje naklonjenosti in nenaklonjenosti, upoštevajte njihova osebna mnenja in preference.
- **Namen in učinek:** dobre namere niso dovolj. Vse_i moramo biti odgovorne_i za svoj govor in dejanja. Zavedajte se, da naša dejanja lahko negativno vplivajo na druge navkljub dobrim nameram.
- **Nič ni narobe z nasprotujočimi si idejami:** cilj je ustvariti prostor, kjer lahko nasprotujoče si ideje sobivajo, ne da bi se osebe počutile izpodbijane.

Orodja za komunikacijo

- **Aktivno poslušanje:** poslušajte osebe do konca, poskušajte prepoznati njihova čustva in razumeti njihovo perspektivo.
- **Perspektiva in empatija:** perspektiva oseb je njihova resnica. Spoštujte jo in se vzdržite obsojanja.
- **Ne prekinjajte:** samo ena oseba naj govori hkrati; dajte prednost tistim, ki niso (veliko) govorile_i.
- **Izogibajte se posploševanju o katerikoli skupini oseb.**
- **Izkušnje ene osebe iz marginalizirane skupine ne posplošujte na celotno marginalizirano skupnost.**
- **Ne pritiskajte na osebo iz marginalizirane skupine, da govori v imenu svoje skupnosti – niso v skupini, da bi nas izobraževale_i.**
- **Bodite nežni pri popravljanju in prilagajanju:** če oseba reče nekaj, kar je žaljivo ali netočno, omenite to na vljuden način.

Kaj moramo razmisliti kot mladinske_i delavke_ci?

- Prepoznajte svoje privilegije in svoje mesto v družbi: zavedajte se svojih predsodkov in privilegijev. Če prihajate iz privilegiranega ozadja, ga prepoznajte skupaj s svojo pozicijo, socialnim položajem in socialnim kapitalom ter razmislite, kako lahko to vpliva na vaš obstoj in način razmišljanja.
- Prepoznajte pomembnost samozavedanja: zavedajte se, koliko prostora si jemljete in koliko govorite. Če menite, da veliko govorite, se umaknite in prepustite prostor drugim. Če oseba ni zavzel_a veliko prostora ali ni veliko govoril_a, jo_ga spodbudite k večjemu sodelovanju.
- Ne predpostavljajte izkušenj ali namenov drugih oseb. Če nečesa ne veste, vprašajte, namesto da ugibate ali domnevate.
- Črpajte iz nelagodja: bodite pripravljeni izkusiti nekaj nelagodja v razpravah, zlasti če prihajate iz privilegiranega položaja, ter se tako razvijajte.
- Skrbnost in pozornost: s sodelovanjem v prostoru se zavezujemo, da bomo pazljive_i do drugih oseb in da ne bomo izrekle_i žaljivih ali škodljivih stvari. Zavedajte se, kako se druge_i počutijo.
- Ne zreducirajte mladih na svoja dojetanja njihovih identitet.

Kaj morajo vse_i udeležee_ci razumeti in upoštevati v varnejšem prostoru?

- Zaupnost: osebe lahko delijo zgodbe, ki so osebne in občutljive, zato je pomembno, da se zavezemo k ohranjanju zaupnosti. Obravnavajmo vse, kar je izrečeno, kot zasebno, razen če ni drugače določeno. Če želimo deliti zgodbo ali komentar druge osebe, jo_ga najprej vprašamo.
- Govoriti ali deliti z drugimi ni obvezno – dopuščamo molk in razmislek.
- Zavezujemo se, da bomo skupaj pomirjale_i napetost: varnejši prostor ni prostor nadzora. Če se pojavijo problemi, se zavezujemo, da jih bomo obravnavale_i skupaj. Včasih se bomo na koncu sprijaznile_i s tem, da se strinjamo, da se ne strinjamo.
- Prostor odgovornosti: odgovorne_i smo za svoj govor in dejanja, svojo moč in privilegije.
- Uporabljamo vključujoč jezik in pojasnimo, kaj to je.
- Razložimo pomen zaimkov, upoštevajoč, da je lahko koncept za nekatere osebe nov. Pripravljene_i smo nasloviti vprašanja in nasprotovanja. Pozanimamo se, katere zaimke uporabljajo osebe v naši skupini, ter jih nato konsistentno pravilno uporabljamo ter skrbimo, da to počnejo tudi ostale_i.

KAKO USTVARJAMO VARNEJŠE PROSTORE?

- Najprej vprašajte mlade, kaj potrebujejo, da se počutijo varne_i, da se učijo, sodelujejo in čutijo spoštovanje. Njihovi odgovori bodo dobra podlaga za dogovor o tem, kako sodelovati, ko si delimo prostor, ki vzpodbuja rast, učenje in odkrivanje.
- Poimenujte varnejši prostor:
 - Na začetku aktivnosti najprej naglas povejte, da je ta prostor varnejši prostor in si vzemite čas za pogovor o tem.
 - Razglasite, da je to prostor, kjer se strinjamo glede določenega vedenja (določimo ga na primer s skupinskim dogovorom).
 - Navedite, da so nekatera vedenja neželena, če škodujejo varnosti vpletenih oseb/udeleženk_cev/sodelujočih, ter določite, kakšni ukrepi bodo sprejeti, če se ta vedenja pojavijo – mlada oseba se bo na primer morda morala udeležiti individualnega pogovora, ki bo obravnaval to vedenje in na podlagi katerega se bo odločilo, ali je lahko še naprej v prostoru.
 - Komunikacija mora biti spoštljiva, osebe se morajo počutiti spoštovane.
- Med aktivnostjo preverite, kako se osebe počutijo.
- Poskrbite, da je prostor primeren s fizičnega vidika (dostopnost, dovolj svetlobe itd.).
- Dostopne in vključujoče metode (dobro načrtovanje, imeti plan B, predhodno načrtovanje vsakega dela procesa).
- Ne predpostavljajte o osebah v prostoru ali o celotnem procesu.
- Bodite zgled: same_i sledite dogovoru oz. pravilom.
- Obrazložite mladim, da v primeru, da jim postane preveč nelagoda, sodelovanje pri aktivnostih ni obvezno in se lahko tudi umaknejo.

KAKO OHRANJAMO VARNEJŠE PROSTORE?

- Ne pozabite, da je ustvarjanje varnejšega prostora proces in ne le enkratno dejanje.
- Predstavite skupinski dogovor oz. pravila vsaki novi osebi, ki se pridruži skupini; vzpodbudite jo_ga, da po potrebi doda kak element, ki se njej_mu zdi pomemben, pa ga skupina pred tem še ni izrazila, in po tem preverite pri skupini, če se strinja; z vstopom vsake nove osebe v skupino se mora torej varnejši prostor ponovno vzpostaviti.
- Redno preverjajte čustveno in fizično stanje sodelujočih (lahko na primer uvedete jutranjo rutino, kjer sodelujoče, ki sedijo v krogu, vprašate, kako se počutijo, če bi želele_i o čemerkoli govoriti ali karkoli nasloviti v skupini).
- Vsaki osebi dajte dovolj prostora za izražanje (osebe imajo različne načine in hitrosti izražanja).
- Poskrbite za skupinsko dinamiko (tj. za vedenjske in psihološke procese, ki se pojavljajo v skupini) in izvajajte aktivnosti za izgradnjo odnosov in podporo skupinskim razpravam.
- Metode prilagodite tako, da bodo lahko sodelovale_i vse_i.
- Uporabljajte vključujoče metode, igre in aktivnosti (bodite pozorni na fizično, senzorično in nevrolško raznolikost, na raznolikost učnih slogov itd.).
- Spodbujajte refleksijo in evalvacijo ter stalno preverjajte kako se skupina počuti, kako dela itd.
- Bodite pozorni na udeležinke_ce, ki so bolj tihe_i.
- Bodite pripravljeni prilagoditi program in metode, dodajte nove predloge.
- Zavedajte se, da smo vse_i odgovorne_i za varnejši prostor.

KAKO UKREPATI, KO JE VARNEJŠI PROSTOR PORUŠEN?

- Poskusite razumeti vzrok porušenja.
- Priznajte, da prostor ni več varen ali vsaj da se je nekaj zgodilo.
- Preverite, v kakšnem čustvenem stanju so udeleženci.
 - Dovolite članicam_om skupine, da to sporočijo na svoj način – ne prisilite jih, da razpravljajo o svojih čustvih, če se počutijo neprijetno, ter jih ne izpostavljajte čustvom drugih, če niso pripravljene_i na to. Potrebe ene_ga ne smejo posegati v potrebe drugih.
 - Preverite, ali se najbolj prizadete_i počutijo varno in so pripravljene_i nadaljevati, ter jim omogočite, da odidejo, če želijo.
- Poskusite zagotoviti, da nobena oseba ne bo (še bolj) prizadet_a.
- Govorite o situaciji, jo obravnavajte in je ne prezrite.
 - Tudi če se vam zdi, da nimate odgovora ali da se ne morete sami soočiti z razmerami, poskusite v tistem trenutku narediti nekaj zaključkov. Potrdite, da se je nekaj zgodilo, in ne ignorirajte tega ter obvestite skupino, da bo to obravnavano in razčiščeno.
- Če varnejši prostor ni več varen zaradi ene osebe, začasno odstranite to osebo iz aktivnosti ali prostora (če je to edini način).
 - S to osebo je treba individualno nasloviti situacijo, da bi razumela kaj se je zgodilo, in da bi oseba prepoznala svoje potrebe ter vplive svojega vedenja na druge. Podprite jo_ga, da popravi škodo, in če je mogoče, ponovno vstopi v prostor ter znova vzpostavi zaupanje.
- Ustavite aktivnost (če je potrebno) in se osredotočite na reševanje konflikta.
- Poiščite različne rešitve.
- Če je potrebno, si priskrbite podporo in poiščite ustrezno osebo za obravnavo situacije (svetovalka_ec, starši, sodelavke_ci, nadzornice_ki, v skrajnih primerih celo policija).

VKLJUČUJOČA IN IZKLJUČUJOČA TERMINOLOGIJA

Jezik je ključnega pomena pri oblikovanju in odražanju misli, prepričanj, čustev in konceptov. Nekatere besede, čeprav mišljene dobronamerno, lahko že po svoji naravi ponižujejo, žalijo in prizadanejo. Jezik je hkrati fluiden in se konstantno spreminja.

Zato je pomembno, da katerokoli osebo, s katero delate, vprašate, s katerimi pojmi se sam_a identificira in za katere izraze želi, da jih uporabljate.

Veliko besed vsebuje negativne začetke, kot je 'ne-' (npr. 'nezmožnost' ali 'nedržavljan') itd., ki so lahko žaljivi za tiste, ki jih opisujejo. Druge besede lahko izključujejo osebe glede na to, kako se uporabljajo. Kaj mislimo, če na primer uporabljamo besedo 'normalno' – ali jo uporabljamo na način, ki omejuje, ali na način, ki vključuje različnost?

Podobna situacija se pojavi npr. pri naslednjem vprašanju: Ali nenamerno izključujemo nekatere osebe, ko govorimo o moških in ženskah?

Poleg tega so lahko besede, ki so sprejemljive v enem okolju ali državi, drugod nesprejemljive. Včasih lahko beseda, ki je veljala za normo v preteklosti, prevzame negativen pomen zaradi stereotipov in diskriminacije, ki so spremenili konotacijo besede. Identitetna skupina tako besede ne bo več želela uporabljati. Različne identitetne skupine dosledno razpravljajo o tem, katera terminologija naj se uporablja in kaj zanje pomeni njihovo razumevanje različnih izrazov. Vedno se tudi pojavljajo nove besede in nova razumevanja. Za mnoge so besede, ki jih uporabljajo za identifikacijo ali govorjenje o lastnih izkušnjah, globoko povezane z uveljavljanjem lastnih pravic, z bojem proti sistemom zatiranja, ki jih diskriminirajo, in z ohranjanjem lastnega dostojanstva.

V okoljih mladinskega dela mora uporabljena terminologija odražati želje oseb znotraj skupine.

A woman wearing a black hijab and a blue and white striped long-sleeved shirt is holding a purple marker. She is looking towards the right. The image is overlaid with a large, semi-transparent blue circle. Inside the circle, the number '2.' is written in white at the top left. Below it, the text 'KAJ MORATE VEDETI, DA BI SE LAHKO SPOPRIJELI S SOVRAŠTVOM?' is written in white, all-caps font.

2.

KAJ MORATE VEDETI, DA
BI SE LAHKO SPOPRIJELI S
SOVRAŠTVOM?

2.1 Sovražni govor in vedenje

Kaj je sovražni govor?¹¹

Sovražni govor zajema vse oblike izražanja, ki širijo, netijo, spodbujajo ali poskušajo upravičiti kakršnokoli vrsto sovraštva, stereotipov ali diskriminacije na podlagi nestrpnosti do oseb z marginaliziranimi in/ali manjšinskimi ozadji. V tem priročniku se osredotočamo na sovražni govor, ki je usmerjen proti osebam na podlagi njihove »rase«, etničnega in kulturnega porekla (vključno z Romi_njami idr.), verskega prepričanja (vključno z odsotnostjo le-tega), različnih zmožnosti, zdravja (vključno z duševnim zdravjem), spolne usmerjenosti, spola (vključno s transspolnimi in nebinarnimi osebami) ali na podlagi njihovega spolnega izraza.

Sovražni govor vključuje tudi seksizem, mizoginijo, rasizem, nacionalizem, diskriminacijo na podlagi družbenega razreda in vse oblike grozilnega in žaljivega jezika, kot so žaljivo zbadanje, neprimerne šale, negativne sodbe, odkrito odrekanje storitev osebam itd. Osnovan je na posamezničini_kovi (domnevni) osebni identiteti, njegove posledice pa ustvarjajo neenakosti v družbi in potisnejo osebo ali skupino na nižji položaj (npr. delegetimizacija, odvzemanje moči itd.)

Po 63. členu Ustave Republike Slovenije je protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Termin 'sovražni govor' kot tak v Ustavo Republike Slovenije in drugo slovensko zakonodajo ni vključen. Kot kaznivi sovražni govor se v strokovni in splošni javnosti razume javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti po 297. členu Kazenskega zakonika, ki spada med kazniva dejanja zoper javni red in mir.¹² Merila za omejitev govora so torej postavljena zelo visoko, kar v praksi pomeni, da je kazenski pregon sovražnega govora možen le v zelo redkih in specifičnih primerih.

Kaj je sovražno vedenje?

Sovražno vedenje je vsako dejanje, vključno s fizičnim nasiljem, ki temelji na nestrpnosti, predsodkih ali negativni pristranskosti do (domnevne) osebne pripadnosti identitetni skupini. Zajema govorico telesa, obrazne izraze, neprimerne geste, namerno izogibanje, izključevanje osebe in agresivna dejanja.

RAZUMEVANJE RAZVOJA SOVRAŠTVA

Razumeti sovražni govor in sovražno vedenje pomeni razumeti ju v kontekstu njenega razvoja in stopnjevanja. Sovraštvo se zaostri skozi vrsto plasti, pri čemer vsaka plast doprinaša k naslednji.

1. plast: dejanja pristranskosti

Največ primerov sovraštva lahko uvrstimo v plast, ki je najbolj zahrbtna in endemična, opisati jih je mogoče kot **dejanja pristranskosti**. Dejanja pristranskosti vključujejo stereotipe, ki so posplošene sodbe o skupinah, skupnostih ali manjšinah. Gre za prepričanje, da imajo vse_i pripadnice_ki določene skupine enake osebnostne lastnosti ali značilnosti (npr. da vse lezbijke izgledajo možato). Stereotipi predstavljajo omejen pogled na osebo ali skupino, ki nato vpliva na omejitev osebe ali skupine.

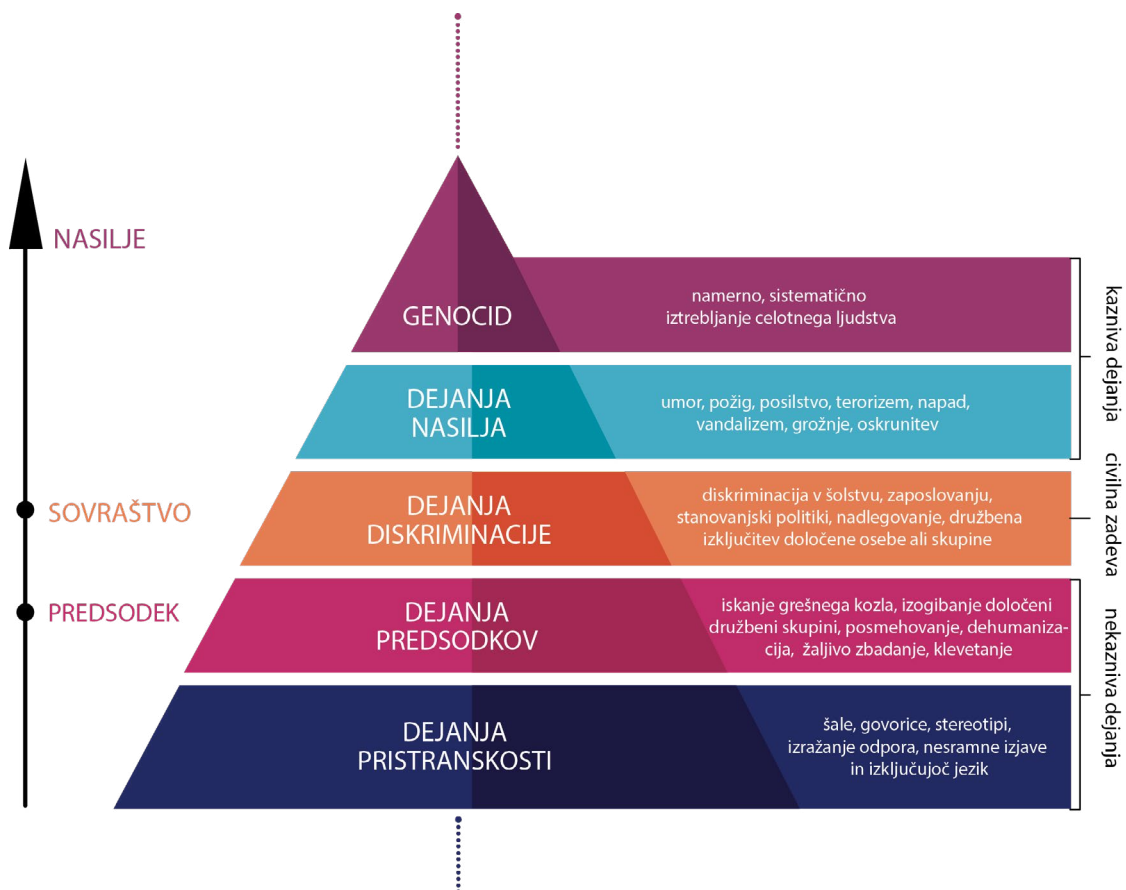
Na tej ravni to:

- ni kaznivo,
- se redko prijavi,
- večinoma ni konfrontirano,
- se s tem v družbi normalizira.

¹¹ Univerzalna ali enotna pravna opredelitev sovražnega govora ne obstaja. Ta opis temelji na opredelitvi Sveta Evrope oz. njihove kampanje Ne sovražnemu govoru.

¹² http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2015/01/OcenaStanja_prelomOK_splet.pdf

PIRAMIDA SOVRAŠTVA

2. plast: dejanja predsodkov

Če se dejanja pristranskosti do določenih skupin normalizirajo, lahko osebe nekaznovano izražajo to pristranskost, saj verjamejo, da tudi one_i ne bodo konfrontirane_i in da jim je to sovraštvo skupno s širšo skupnostjo. Tako se sovraštvo razvije v **dejanja predsodkov**.

Predsodki so vnaprejšnja mnenja o osebi, ki pripada skupini, skupnosti ali manjšini, ki ne temeljijo na razumu ali dejanskih izkušnjah, temveč na stereotipu. To je čustveno vrednotenje, ki ga ena oseba lahko čuti do druge, običajno na podlagi stereotipne presoje (npr. takojšnji sum, da Rom_inja krade ali da musliman_ka simpatizira s terorizmom).

3. plast: dejanja diskriminacije

Če se na tej ravni sovraštvu ne zoperstavimo, je zelo lahko zakriviti **dejanja diskriminacije**. To pogosto vidimo na ravni družbe, kjer je očitna strukturna diskriminacija manjšin in marginaliziranih posameznic_kov ter skupin.

Dogaja se tudi, da določene_i posameznice_ki druge nadlegujejo in socialno izključujejo.

Diskriminacija pomeni, da osebo obravnavamo drugače v primerjavi z drugimi zaradi njene pripadnosti skupini, skupnosti ali manjšini, ki je bodisi dejanska ali domnevna.

Dejanja diskriminacije so zajeta v zakonodaji, vendar jih je težko dokazati ali obravnavati v primeru posameznic_kov. Navkljub zakonodaji se izkaže, da so dejanja diskriminacije endemična v družbi, na primer kadar osebe s tuje zvanečimi imeni niso poklicane na razgovor za zaposlitev ali kadar imajo učitelji_ce nižja pričakovanja od otrok iz določenih etničnih skupin ter se manj trudijo pri njihovem izobraževanju. Kar je sicer mogoče dojemati kot posamezna dejanja, je dejansko sistemsko in strukturno zakoreninjeno – na primer večja verjetnost brezdomnosti pri LGBTIQ+ mladih ali manjša verjetnost nekaterih skupin, da bodo dokončale drugo stopnjo izobrazbe ali nadaljevale s študijem.

4. plast: dejanja nasilja

Kadar se diskriminacija določenih skupin normalizira, je to razumljeno kot »dovoljenje« drugim, da lahko nad temi skupinami izvajajo **dejanja nasilja**. Takrat ta dejanja postanejo **zločini iz sovraštva**.

Zločin iz sovraštva je opredeljen kot kaznivo dejanje, ki je motivirano na podlagi pristranskosti ali predsodka do določene skupine oseb. Da se prestopek šteje za zločin iz sovraštva, mora izpolnjevati dve merili: prvič, dejanje mora biti kaznivo dejanje po kazenskem pravu in drugič, dejanje mora biti motivirano na podlagi pristranskosti.¹³

Kadar zločini iz sovraštva niso kaznovani, lahko v najslabšem primeru vodijo v genocid – pogosto ta dejanja legalizirajo in izvajajo vlade. Že mnogokrat skozi zgodovino smo videle, kako je piramida nasilja privedla do genocida.

Genocid in nasilje nista nikoli prisotna brez endemičnih dejanj pristranskosti in posledičnih dejanj predsodkov in diskriminacije. Torej moramo že dejanja, ki spadajo v prvo plast piramide sovraštva, zatreti v kali v našem mladinskem delu, kjer pa se prepogosto tega sploh ne naslavlja. Vsaka plast v piramidi podpira tiste nad njo. Dekonstrukcija spodnje plasti skozi transformativne prakse omogoča dekonstrukcijo celotne piramide.

Z zmanjševanjem števila dejanj sovraštva na dnu piramide (nekaznivih, vendar endemičnih dejanj) lahko prekinemo stopnjevanje spodnje plasti do predsodkov, diskriminacije in nasilja.

PREPOZNAVANJE RAZLIČNIH VRST SOVRAŠTVA

V naši družbi je veliko različnih sistemov zatiranja in vrst sovraštva, ki niso zajete v tem priročniku. Osredotočile smo se na primere, ki so najbolj relevantni za naše izkušnje in strokovno znanje.

Sovraštvo na podlagi spola

Sovraštvo na podlagi spola se nanaša na dejanja ali stališča, ki diskriminirajo osebe izključno na podlagi njihovega spola. Diskriminatorna dejanja ali stališča pogosto temeljijo na napačnih prepričanjih ali prekomernem posploševanju o osebah na podlagi njihovega spola. To je povezano s koncepti kulturnih in družbenih spolnih vlog ter tudi z vztrajanjem pri binarni definiciji spola (zagovarjanje ideje, da obstajata samo dva spola, moški in ženski, ter zavračanje ideje,

da se nekdo ne identificira s spolom, ki ji_mu je bil pripisan ob rojstvu).

Spol se nanaša na značilnosti, ki so družbeno določene ali priučene v družbi, kar vključuje kulturne, psihološke in vedenjske značilnosti posameznice_ka. Obstaja veliko načinov, kako se spol oblikuje. To vključuje spolno identiteto, spolni izraz in spol, pripisan ob rojstvu.

Sovraštvo, ki temelji na spolu, je oblika systemskega in strukturnega zatiranja in diskriminacije, ki se kaže kot seksizem, mizoginija, transmizoginija, nasilje nad ženskami, transspolnimi, nebinarnimi in interspolnimi osebami ter kot diskriminatorna stališča ali dejanja, ki osebe omejujejo na razmejene spolne vloge in jim predpišejo pričakovano vedenje. Seksizem je povezan z močjo, saj so tiste osebe z več moči

¹³ Evropska organizacija za varnost in sodelovanje (OSCE) <http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>

(cisspolni¹⁴ moški imajo običajno več moči) obravnavane na pozitiven način in tiste z manj moči doživljajo večjo diskriminacijo. Zgodovina spolnega zatiranja zajema diskriminacijo žensk, interspolnih, nebinarnih in transspolnih oseb ter zlasti v primeru žensk omejevanje na določene vloge, kot so reproduktivno delo (varstvo otrok, gospodinjska opravila ipd.) in doživljanje plačnih nesorazmerij.

PATRIARHAT je prepričanje, da mora biti moč moških najvišja oz. prevladujoča sila v družinah, skupnostih in družbi. Zasidran je v binarnem spolnem sistemu in ga tudi vedno znova utrjuje. Gre za družbeno-politični in kulturni sistem, ki ceni moškost bolj kot ženskost in kjer moški prevladujejo v političnem, ekonomskem, socialnem in premoženjskem vodenju ter nadzorujejo veliko večji delež moči v družbi kot ženske. To ne pomeni, da vsak posamezni moški nadzoruje vsako posamezno žensko, ampak da večino moči v družbi nadzorujejo nekateri moški, sistem pa podpira to ravnotežje moči.¹⁵ Patriarhalna družba je sestavljena iz strukturmoči, v katerih prevladajo moški tako v organizirani družbi kot v posameznih odnosih. Patriarhat ohranja zatiralske in omejevalne spolne vloge, binarnost spolov, transfobijo in cisseksizem, politično in ekonomsko podrejenost žensk ter še veliko več.

Medtem ko patriarhat nedvomno negativno vpliva predvsem na ženske, nadzoruje in prizadane tudi moške. Ker je ta priročnik usmerjen v delo s tistimi mladimi, ki širijo sovraštvo, kar so v primeru nasilja na podlagi spola predvsem moški oz. dečki, se je pomembno zavedati, kako patriarhat vpliva tudi nanje. Patriarhat določa, kako naj se fantje in moški obnašajo, kar vodi v to, da se mnogi s težavo spopadajo s strogimi, nezdravimi in pogosto nerealnimi pričakovanji. Pri moških se to lahko kaže kot toksična maskulinitet, kjer za moško spolno vlogo velja, da mora biti močna, vplivna in oblastna. Vključuje lahko strog standard fizičnih, čustvenih in psiholoških pričakovanj, ki jih morajo prevzeti in upoštevati moški in

fantje. Skozi izražanje sovraštva na podlagi spola mladi moški otežujejo izražanje čustev in ranljivosti svojim vrstnikom, saj se ti lahko bojijo, da jih bodo obravnavali kot šibke. Šibkost je v patriarhalni doktrini povezana z ženskostjo in posledično videna kot manjvredna in nezaželena.

Vsi moški nimajo enake koristi od patriarhata in prav tako vse ženske ne trpijo enako. Patriarhat se lahko na primer prepleta z rasističnim sistemom prevlade bele rase, s heteronormativnim sistemom spolne usmerjenosti ali z razrednim sistemom privilegijev in zatiranja. Zato samo razumevanje patriarhata ni dovolj, da bi razložilo presečišča oz. intersekcije različnih obstoječih vrst zatiranja in dominacije.

Homofobno, bifobno in transfobno sovraštvo¹⁶

LGBTIQ+ skupnost vključuje vse, ki se ne identificirajo kot heteroseksualne in/ali cisspolne osebe. Heteroseksizem in cisseksizem zaznamuje vse članice_e LGBTIQ+ skupnosti ne glede na to, ali se identificirajo kot lezbijke, geji, biseksualne, panseksualne, transspolne, interspolne, aseksualne, nebinarne osebe, osebe druge spolne usmerjenosti in/ali identitete ali enostavno kot neheteroseksualne osebe.

Heteroseksizem in cisseksizem sta družbeni in institucionalni strukturi, ki heteroseksualnim in cisspolnim ljudem zagotavljata vrsto ekonomskih, socialnih in pravnih prednosti na račun ostalih. To lahko vpliva na vsakogar in se dogaja na različnih ravneh, od subtilne do očitne, od medosebne do institucionalne, od namerne do nenamerne.

Govor in dejanja, ki temeljijo na heteroseksističnih in/ali cisseksističnih predsodkih, se kažejo kot homofobija, bifobija in/ali transfobija.

¹⁴ Cisspolnost je, ko je spolna identiteta osebe enaka spolu, ki ji je bil pripisan ob rojstvu.

¹⁵ Definicija patriarhata: www.nwci.ie/looking-glass/Through-the-Looking-Glass.pdf

¹⁶ Razlage posameznih pojmov, uporabljenih v tem poglavju, se nahajajo v slovarčku.

Sovraštvo in diskriminacija na podlagi vere

Pojavi sovraštva in diskriminacije na podlagi vere so običajno specifični glede na skupino, ki je tarča tega sovraštva. Tvorijo jih stereotipi, miti in dojemanja o določenih verskih skupinah. Svinjske glave in drugi svinjski izdelki so bili na primer uporabljeni za napade na muslimanke_e in judinje_e. Podobno so muslimanke_i pogosto samodejno povezane_i s terorizmom, muslimanke pa so pogosto tarča tudi zaradi nošenja naglavne rute.

Osebe, ki so sovražne do verskih skupin, pogosto uporabljajo reference, namenjene poglobljanju bolečine oseb, na primer sklicevanje na naciste in holokavst je običajno povezano z napadi na pripadnice_ ke judovske vere.

Religija in versko prepričanje: Religija opisuje »odnos človeških bitij do tega, kar menijo, da je sveto, sakralno, duhovno ali božansko«. Religije so pogosto povezane s skupnostmi vernic_kov, institucijami ter praksami, ki vodijo skupnosti.

Prepričanje je širši pojem: nanaša se na to, da imamo nekaj za resnično, čeprav nismo popolnoma prepričane_i ali zmožne_i tega dokazati. Prepričanja so lahko verska, filozofska ali ideološka. Religije in drugi sistemi prepričanj v našem okolju vplivajo na našo identiteto ne glede na to, ali se imamo za religiozne ali duhovne ali ne.¹⁷ Pomembno se je zavedati, da se prepričanja razlikujejo tako znotraj verstev kot tudi med verstvi. Vse_i kristjanke_i na primer ne verujejo v popolnoma enake stvari o Bogu in nekatere osebe morda razumejo svojo pripadnost religiji kot del svoje identitete, vendar hkrati sploh ne verujejo v Boga.

NEKATERE OBLIKE SOVRAŠTVA NA PODLAGI VERE IN RELIGIJE:

- **ISLAMOFBIJA** se nanaša na diskriminacijo islama, muslimank_ov ali oseb, za katere druge_i domnevajo, da so muslimanke_i.

Islamofobijo širijo negativni stereotipi, kar vodi v izključevanje in dehumanizacijo muslimank_ov in vseh tistih, ki jih družba dojema kot take. Muslimanke_i so na primer pogosto osumljene_i terorizma, hkrati pa se jih pogosto predstavlja kot monolitno skupino oseb, katerih kultura je zaostala in nezdržljiva s človekovimi pravicami in demokracijo.

- **ANTISEMITIZEM** se nanaša na diskriminacijo judovske vere, judinj_ov ali oseb, za katere druge_i domnevajo, da so judi_nje oz. judovskega porekla. Holokavst, ko so nacistke_i in njihove_i zaveznice_ki umorile_i več kot 6 milijonov judinj_ov, je primer državno podprtega antisemitizma, njegovo zanikanje ali podcenjevanje pa je pogosta sodobna oblika antisemitizma. Judinje_je so pogosto obsojene_i spletkarskih manipulacij struktur moči (npr. kapitalizma) in pohlepa po denarju.
- **SEKTAŠTVO** opisuje negativen odnos ene sekte, denominacije ali veje religije do druge sekte, denominacije ali veje, ki pripada isti religiji. Primeri vključujejo katoliško in protestantsko krščanstvo, sunitski in šiitski islam ter ortodoksno in reformno judovstvo.

Sektaštvo se lahko pojavi na različnih ravneh v družbi in se kaže v negativnem in nasilnem vedenju, uporabi jezika in odnosu do tistih, za katere velja, da so v »drugi skupini«. Kaže se tudi v institucionalni diskriminaciji in na kulturni ravni, kjer se na primer glasba, nogomet in shodi uporabljajo za netenje sovraštva do zaznane_ga »druge_ga«. Na osnovni ravni je lahko sektaška diskriminacija zavračanje tega, da je druga sekta sploh del iste religije – npr. »katoličanke_ki niso zares kristjanke_i« ali pa »samo ortodoksne_i judi_nje so prave_i judi_nje«.

- **ANTIATEISTIČNA DISKRIMINACIJA** se lahko kaže kot nezaupanje in sum ali izključenost iz izobraževalnih, družbenih in zaposlitvenih priložnosti. Antiateistično sovraštvo se lahko pojavi v krajih, kjer je religija povezana z državo ali je bila v

¹⁷ Temelji na: Compass: Manual for Human Rights Education with Young people, Religion and Belief: www.coe.int/en/web/compass/religion-and-belief

nedavni zgodovini. Prav tako prevladuje v organizacijah ali družbenih okoljih, ki so povezana z verskimi ustanovami, kot so šole, nekatere mladinske organizacije, kraji zaposlitve itd., ali kjer večino predstavljajo osebe iz verskih skupin. Kadar verske vrednote veljajo za normo, lahko pride do diskriminacije, ko oseba razkrije, da njene vrednote ne izhajajo iz istih predpostavk, zlasti v primeru vprašanj, kot so reproduktivne pravice, pravice LGBTIQ+ skupnosti itd.

Rasizem

Rasizem temelji na ideološkem konstrukt, ki proizvaja individualna in sistemska dejanja diskriminacije, usmerjena proti osebam na podlagi barve kože, njihovega etničnega porekla ali izvora. Ta konstrukt se spreminja glede na zgodovinski čas in geografski prostor, kar je posledica razvijajočih se ideologij nadvlade, ter teži k temu, da »raso«¹⁸ določi na podlagi fizičnih, kulturnih in včasih verskih značilnosti. Hkrati dojema nekatere »rase« kot večvredne, dominantne in prevladujoče nad drugimi. To se kaže v vsakem dejanju, diskurzu ali primeru, ki (namerno ali ne) privilegira dominantne skupine, medtem ko diskriminira ali prikrajša osebe na podlagi njihovega dejanskega ali domnevnega etničnega porekla ali izvora iz manjšinske, marginalizirane, rasno ali zgodovinsko podrejene skupine.¹⁹

Povedano na drugačen način, rasizem je, ko posameznica_k, struktura ali institucija namerno ali nenamerno zlorablja svojo moč v škodo oseb zaradi njihovega dejanskega ali domnevnega »rasnega« porekla. Zato rasizem zajema več kot le predsodke, je kombinacija moči in predsodkov in predstavlja enega od pglavitnih sistemov zatiranja.

Rasizem lahko razumemo tudi kot prakso in sicer prakso diskriminacije – od osebne zlorabe do kolonialnega zatiranja in apartheida. Tako kot pri vseh praksah se

rasistična praksa racionalizira s teoretičnim diskurzom. Rasizem je oblika prakse, ki v evropski družbi obstaja že več stoletij in je med drugim bistvena za ohranjanje evropskega kapitalističnega sistema. Rasistična praksa je bila zgodovinsko podprta z različnimi teorijami, vsaka od njih pa je bila prilagojena potrebam okolja določenega obdobja. Zato lahko različne teorije okrepijo določeno prakso. V začetku 19. stoletja je bila recimo teorija za ohranjanje in poglobljanje rasizma biblična, utemeljena v religiji, kasneje biološka, utemeljena v »znanosti«, zdaj pa je zgodovinska in kulturna.

PROTIROMSTVO ALI ROMOFBIJA

Specifična vrsta rasizma je sovraštvo do Rominj_ov, pa tudi do Sintinj_ov, do irskih popotnic_kov, do oseb iz skupnosti Manuš, Kale in drugih sorodnih skupnosti.

Romi_nje so največja manjšina brez matične države v Evropi, ki je zaznamovana z dolgo zgodovino državnih preganjanj, rasistične podrejenosti, suženjstva, iztrebljanja v holokavstu, asimilacije in drugih ekstremno nasilnih dejanj, kot so prisilna sterilizacija, odstranitve romskih otrok iz njihovih družin, nedostopnost izobraževanja itd. Romi_nje so najbolj diskriminirana in rasno zaznamovana skupina na večjem delu Balkana, v srednji, jugovzhodni in vzhodni Evropi ter drugih državah, kjer živijo romske skupnosti.

¹⁸ Kot že omenjeno, je pojem »rase« družbeno konstruiran in nima nobene podlage v znanstvenih dejstvih, vendar pa se je zgodovinsko uporabljal za zatiranje ljudi, tako da je nekatere skupine razglasil za večvredne kot druge samo na podlagi barve kože in fizičnih lastnosti. Različne »rase« v resnici ne obstajajo.

¹⁹ Povzeto po opredelitvi ENAR Irska.

Irske_i popotnice_ki

Irske_i popotnice_ki so avtohtona etnična manjšina, ki večinoma živi na Irskem, vendar v večjem številu tudi v Združenem kraljestvu. Irske_i popotnice_ki se vsakodnevno srečujejo s kulturno diskriminacijo skozi izkušnjo oteženega dostopa do storitev. Soočajo se z neenakostmi, zatiranjem in diskriminacijo na področju izobraževanja, zaposlovanja, nastanitve in v družbenem kontekstu. Soočajo se tudi z verbalnimi in fizičnimi zlorabami. Irske_i popotnice_ki so najbolj marginalizirana etnična skupina v irski družbi.

KSENOFOBIA

Izraz 'ksenofobija' se nanaša na predsodke proti osebam iz drugih držav in kultur. Še posebej je značilna za evropski desni ekstremizem, saj se je vzpostavila in okrepila v ekstremnih nacionalizmih. Ksenofobija je najpogosteje usmerjena proti migrantkam_om in migrantskim skupnostim, v odnosu do katerih se usvari dihotomija me_i - one_i in razumevanje le-teh kot inherentno »drugih« in »drugačnih«. Ta process drugačenja (ang. *othering*) prikazuje migrantke_e kot nepolnopravne članice_e družbe ter celo kot grožnjo narodu in njegovim vrednotam.

V slovenskem kontekstu je prisotno značilno sovraštvo do priseljenk_cev iz drugih držav bivše Jugoslavije. Te_i se spopadajo z diskriminacijo na podlagi svojih imen, naglasov in celo predelov mesta, v katerem živijo (npr. Fužine v Ljubljani). Splošno negativno naravnost do oseb iz republik bivše Jugoslavije lahko razberemo na primer tudi iz pogostosti in priljubljenosti sovražnih šal na njihov račun, kot so šale o Muju in Hasu.

Diskriminacija in sovraštvo do oseb z različnimi zmožnostmi

Diskriminacija na podlagi različnih zmožnosti pomeni sistem zatiranja, ki ustvarja hierarhijo med osebami na podlagi njihovih fizičnih, čutnih, duševnih in čustvenih zmožnosti ali nevraraznolikosti.

Različni institucionalni konteksti uporabljajo različni jezik in terminologijo, da se nanašajo na osebe z različnimi zmožnostmi. V naših državah različne organizacije in skupnosti oseb z različnimi zmožnostmi uporabljajo različni jezik in izrazoslovje, v tem priročniku pa uporabljamo jezik, ki ga uporabljajo mlade osebe, vključene v projekt Outside In. Zatorej uporabljamo izraz 'osebe z različnimi zmožnostmi'.

V slovenskem kontekstu je med drugim v uporabi tudi zelo problematična terminologija, in sicer v uradnih poimenovanjih, kot je 'status invalida'. Tovrstna terminologija s seboj prinaša konotacije nezmožnosti in neveljavnosti, zato je problematizirana s strani mnogih organizacij in posameznic_kov. Nekatere organizacije namesto o 'invalidih' govorijo o 'hendikepiranih osebah',²⁰ kar je bolj vključujoča terminologija, a tudi ta je v tujini problematizirana. Zaradi raznolike uporabljane terminologije brez jasne »prave« izbire svetujemo, da se pri posameznici_ku vedno pozanimamo, katere izraze naj zanj_o uporabljamo.

Angleški izraz *ableism* se uporablja tudi v zvezi z bojem proti vrstniškemu nasilju in proti diskriminaciji na tem področju. Svet Evrope ga opredeljuje kot izraz, ki se nanaša na predsodke, stereotipe ali institucionalno diskriminacijo, vključno z diskriminatornim, zatiralskim in nasilnim vedenjem,²¹ usmerjenim proti osebami z različnimi zmožnostmi, ki izhaja iz prepričanja, da so takšne osebe manjvredne ali pa iz njihove družbene nevidnosti.

²⁰ <http://www.yhd-drustvo.si/bontoncek/terminologija.html>

²¹ Različne zmožnosti in diskriminacija na tej podlagi - Svet Evrope: www.coe.int/en/web/compass/disability-and-disablism.

Izraz se ne nanaša samo na zavestno diskriminatorno vedenje, temveč tudi na načine, skozi katere ljudje nezavedno obravnavajo osebe z različnimi zmožnostmi, na primer kadar ljudje vidijo le »pomanjkanje« zmožnosti in ne osebe s potencialnimi raznolikimi in drugačnimi zmožnostmi. To se lahko kaže v socialni izključenosti, razvrednotenju, revščini in diskriminaciji pri zaposlovanju.

Diskriminacija na podlagi različnih zmožnosti kot sistemska in institucionalna diskriminacija vodi v omejitve oseb z različnimi zmožnostmi, saj jim ne zagotavlja potrebnih sredstev za celostno udeleževanje v družbi. Pri tem je družba tista, ki dejansko omejuje zmožnosti oseb, na primer ko osebam, ki uporabljajo invalidske vozičke, ne zagotavlja dostopnih zgradb. Prav tako ne omogoči osebam z različnimi zmožnostmi, da bi bile vodilne pri postopkih oblikovanja politik in sprejemanja odločitev, ki vplivajo nanje. Krog diskriminacije se tako nadaljuje, saj družba ne zagotavlja sredstev in priložnosti za aktivno sodelovanje v njej.

Razredna diskriminacija

Razredna diskriminacija so predsodki, ki temeljijo na družbenem razredu, sloju oz. izvoru osebe ali skupine, ter posledica (ohranjanja) systemskega zatiranja delavskega razreda. Ta oblika diskriminacije je vplivala na mnoge generacije delavskega razreda, kar je povzročilo dolgotrajne neenakosti. Razredna diskriminacija izhaja iz vere v privilegije, torej da so osebe iz srednjega in višjega razreda upravičene do boljšega dostopa do političnih, socialnih, izobraževalnih in ekonomskih priložnosti, osebe iz delavskega razreda pa manj.

V mnogih državah, zlasti tistih z nekdanjimi socialističnimi režimi, se je zaradi zaznane in/ali propagirane egalitarne družbe razvil podoben diskriminatorni sistem v primeru oseb s podeželja in iz kmečkih okolij.

Kadar je razredna diskriminacija prisotna na strukturni ravni, se kaže v obliki nepravice, kot je recimo primer mladih, ki nimajo enakega dostopa do izobrazbe, zdravstvene nege, nastanitev, zaposlovanja in družbe na splošno, ali pa mladih, ki jih šolstvo in strokovne službe zanemarjajo, kar povzroča ekonomske neenakosti in ponavljajoči se krog diskriminacije.

To se pogosto kaže v sovražnem govoru, stališjih in vedenju, ki nekatere mlade prikazujejo kot manjvredne ali manj inteligentne. Lahko se manifestira v primeru učiteljice_a, ki jim reče, da ne bodo nikoli ničesar dosegle_i, ali varnostnice_ka, ki jim začne slediti po trgovini, ko zasliši njihov naglas. Mediji stopnjujejo razredno diskriminacijo tako, da pogosto prikazujejo like iz delavskega razreda (ali v nekaterih državah iz podeželskega okolja) kot umazane, neizobražene in nespoštljive osebe.

Razredna diskriminacija je pogosto oklicana za tihi predsodek, o katerem nihče ne govori. Deluje kot zakoreninjen pojav, kar ji daje dodatno moč v okviru ponotranjenega sistema zatiranja.

2.2 Sistemi zatiranja²²

ZATIRANJE

Zatiranje je širše od vsakega posameznika, ki na kakršenkoli način izrablja svojo pozicijo moči za prevlado nad drugimi. Vse smo vpete v sisteme zatiranja, kar pomeni, da imajo določene skupine družbeno moč, pa tudi moč na področju prava, politike, institucij in običajev. Skozi te sfere lahko skupine izvajajo sistematično zatiranje. Moč je opredeljena kot zmožnost usmerjanja ali vplivanja na vedenje drugih ali na potek dogodkov.

Zatiranje tako vključuje sistematično neprimerno ravnanje, izkoriščanje in zlorabo skupine (ali skupin) oseb s strani druge skupine (ali skupin). Pojavi se, kadarkoli ena skupina v družbi vzpostavi premoč nad drugo prek nadzora družbenih institucij ter z uporabo družbenih zakonov, običajev in norm.

Institucionalizirano in sistemsko zatiranje

Institucionalizirano družbeno zatiranje se nanaša na to, da je zatiranje tako normalizirano, da je postalo prikrito na različnih področjih družbe in prežema vse njene vidike. Takšno zatiranje je posledica ne le osebnostnih vrednot, predpostavk, ciljev in praks, ampak tudi vrednot in prepričanj, ki se odražajo v organizacijah in institucijah. Je sistemsko, saj se oblikuje in izraža skozi socialno interakcijo, ideologijo, reprezentacijo, institucije in našo družbeno strukturo. Na makro ravni vključuje med drugim izobraževanje, medije, vlado in pravosodni sistem. Deluje tudi prek same družbene strukture, ki organizira osebe v hierarhije »rase«, družbenega sloja, spola itd.

Zatiranje se izraža prek socialnih interakcij med osebami v vsakdanjem življenju, kjer pristranskosti, ki delujejo v korist prevladujočih skupin in proti zatiranim skupinam, oblikujejo, kako vidimo druge, kaj od njih pričakujemo in kako se z njimi sporazumevamo.

PRIVILEGIJ

Posledica sistemov socialnega zatiranja je, da so skupine v družbi razvrščene na različne položaje v družbenih hierarhijah »rase«, razreda, spola, spolne usmerjenosti, različnih zmožnosti, verske pripadnosti in drugih kategorij, prek katerih se odreja moč. Tiste v prevladujoči oz. dominantni skupini imajo korist na podlagi zatiranja drugih skupin, saj so deležne večjih privilegijev v primerjavi z drugimi, tj. večjega dostopa do pravic, boljše kakovosti življenja in na splošno boljših življenjskih priložnosti. Tiste, ki so deležne najmočnejšega zatiranja, imajo manj pravic, manjšo politično moč, nižji ekonomski potencial, slabše zdravje, višjo stopnjo smrtnosti ter slabše življenjske priložnosti.

Medtem ko se nekatere osebe zavedajo, kako družbeno zatiranje deluje v družbi, se hkrati mnoge ne. Zatiranje v veliki meri obstaja, ker se življenje lažno prikazuje kot pošteno igro, zmagovalke pa kot osebe, ki preprosto več delajo, so pametnejše in si bolj zaslužijo sladkosti življenja kot druge. Niso vse osebe v dominantnih skupinah aktivne pri ohranjanju zatiranja in mnoge to počnejo nenamerno, vendar pa imajo vse na koncu koristi kot člani prevladujočih skupin v družbi.

Obstaja veliko različnih oblik privilegijev, zato je veliko oseb privilegiranih na en način in ne na drugi način.

²² To poglavje je povzeto po Ashley Crossman: What Is Social Oppression?, thoughtco.com/social-oppression-3026593.

Na primer, bela oseba ima lahko zaradi svoje barve kože privilegij, vendar pa hkrati izhaja iz delavskega razreda ter ji je tako oteženo izobraževanje. Temnopolta ženska ima lahko visokošolsko izobrazbo in premoženje, vendar ima kot ženska in kot temnopolta oseba slabše poklicne možnosti tako od temnopoltnih moških kot od belih žensk. Privilegij je pogosto vezan bolj na to, v kakšne okoliščine se rodimo, kot na to, kar pridemo in zaslužimo. Okoliščine, ki vplivajo na privilegije in jih obvladujejo, so med drugim družbeni sloj, spolna usmerjenost, spol, različne zmožnosti, religija, etnična pripadnost in državljanstvo.

IDEOLOGIJE

Zatiranje deluje prek prevladujočih ideologij, skupka vrednot, prepričanj, predpostavk, pogledov na svet in ciljev, ki tvorijo način življenja, ki ga narekuje prevladujoča skupina. Stališča, izkušnje in vrednote zatiranih skupin so marginalizirane in niso vključene v delovanje družbenih institucij.

Ideologije skupaj z močjo in predsodki vodijo do sistemov zatiranja, ki med drugim vključujejo:

- rasizem,
- protiromstvo oz. romofobijo,
- seksizem,
- heteroseksizem in cisseksizem,
- razredno diskriminacijo,
- diskriminacijo na podlagi različnih zmožnosti,
- ekstremne nacionalizme in ksenofobijo.

Ideologije vključujejo, vendar niso omejene na:

- evgeniko (prevlada in superiorni položaj zahodnega belskega prebivalstva, ki temelji na lažnih znanostih, kar vodi v rasizem, diskriminacijo oseb z različnimi zmožnostmi, LGBTIQ+ oseb in ljudstev, ki

so bila kolonizirana; dandanes se nadaljuje večinoma z rasistično diskriminacijo),

- patriarhat (prevlada in superiorni položaj moških, ki vodi v seksizem),
- heteronormativnost (prevlada in superiorni položaj heteroseksualnih oseb ter predpostavka, da so vse_i ali skoraj vse_i posameznice_ki heteroseksualne_i),
- cisnormativnost (prevlada in superiorni položaj cisspolnih oseb ter predpostavka, da so vse_i ali skoraj vse_i posameznice_ki cisspolne_i),
- diskriminacija na podlagi različnih zmožnosti (prevlada in superiorni položaj oseb z normativnimi zmožnostmi),
- kapitalizem (prevlada in superiorni položaj premožnih, ki vodi v razredno diskriminacijo).

PONOTRANJENO ZATIRANJE

Osebe, ki doživljajo zatiranje na podlagi »rase« ali etnične pripadnosti, družbenega razreda, spola, spolne usmerjenosti, vere, različnih zmožnosti ali drugih okoliščin, pogosto ponotranjijo ideologijo, ki povzroča zatiranje. Morda bodo začele_i verjeti, da so, kot nakazuje družba, podrejene_i in manj vredne_i od tistih v prevladujočih skupinah, kar pa lahko zaznamuje njihovo vedenje ali njihova pričakovanja do sebe, do drugih in do družbe. Veliko oseb se ne zaveda tega ponotranjenega zatiranja.

Zatiranje povzroča široko razširjene družbene neenakosti, ki postavljajo v slabši položaj veliko večino v korist peščice oseb.

2.3 Intersekcionalnost:²³ Kadar osebe doživljajo dva ali več sistemov zatiranja

INTERSEKSIONALNOST

Koncept intersekcionalnosti je prvič skovala Kimberlé Crenshaw v ZDA leta 1989 kot način, kako pojasniti zatiranje afroameriških žensk.²⁵ Opisuje ga kot »pogled, skozi katerega lahko vidimo, kje moč trči, kjer se prepleta in seka. Ne gre zgolj za to, da imamo neke rasni problem, neke problem spola in neke problem družbenega razreda ali LGBTIQ+ skupnosti. Pogosto takšen način razmišljanja prikrije, kar se dogaja osebam, ki so tarča [dveh ali več] teh problemov.« Crenshaw je besedo 'intersekcionalnost' skovala kot akademski in pravni pojem, s katerim je opisala, kako se rasa, spol in razredna pripadnost prepletajo in okrepijo moč druga druge.

Intersekcionalnost zajema načine, prek katerih se sistemi neenakosti, ki temeljijo na spolu (vključno s transspolnimi in nebinarnimi osebami), »rasi«, etnični pripadnosti, spolni usmerjenosti, spolnem izrazu, različnih zmožnostih, družbenem razredu in drugih oblikah diskriminacije, križajo in ustvarjajo edinstveno dinamiko in učinke. Ko je na primer diskriminirana muslimanka, ki nosi hidžab, bi bilo nemogoče ločiti njen spol od njene muslimanske identitete ter izolirati razsežnost(i), ki povzroča(jo) njeno diskriminacijo.

Vse oblike neenakosti se medsebojno krepijo, zato jih je treba analizirati in obravnavati hkrati, da bi preprečile, da bi obravnavanje ene oblike neenakosti okrepilo drugo. Na primer, spoprijemanje z vprašanjem plačnih razlik med spoli brez vključitve drugih razsežnosti, kot so »rasa«, socialno-ekonomski status in priseljenski status, bi najverjetneje zgolj okrepilo neenakosti med ženskami.

»Nikoli se ne borimo le za eno stvar, saj nas v življenju ne zadeva le en problem.«

Audre Lorde²⁴

Intersekcionalnost izboljša naše razumevanje sistemske krivičnosti in družbene neenakosti s poskusom razpletanja niti, ki ustvarjajo kompleksno mrežo neenakosti. Hkrati je tudi praktično orodje, ki ga je mogoče uporabiti za reševanje intersekcijske diskriminacije prek politik in zakonov.

Intersekcionalna pravičnost je poštena in enakopravna porazdelitev premoženja, priložnosti, pravic in politične moči v družbi. Temelji na konceptu enakosti, pravnih ter socialnih pravicah. Intersekcionalna pravičnost se osredotoča na vzajemno delovanje strukturnih privilegijev in prikrajšanosti (pikrajšanost ene osebe pomeni privilegij druge). Zato so ukrepi osredotočeni na osebe in skupine, ki se soočajo z največjimi strukturnimi ovirami v družbi, kar temelji na ideji, da če pomagamo osebam, ki doživljajo največjo strukturno prikrajšanost, lahko pomagamo vsem.

²³ Center za intersekcionalno pravičnost www.intersectionaljustice.org/about.

²⁴ Audre Lorde v svojem govoru na Univerzi Harvard iz leta 1982: 'Learning from the 60s' - 'Učimo se na podlagi 60. let': www.blackpast.org/1982-audre-lorde-learning-60s

²⁵ www.law.columbia.edu/news/2017/06/kimberle-crenshaw-intersectionality

Intersekcionalna pravičnost ne razume diskriminacije in neenakosti kot posledic individualnih namenov, ampak kot nekaj systemskega, institucionalnega in strukturnega. Zato lahko intersekcionalno pravičnost dosežemo prek institucij, ki neposredno in posredno dodeljujejo priložnosti in sredstva, vključno s šolskim sistemom, trgom dela, sistemom zdravstvenega in socialnega zavarovanja, sistemom obdavčevanja, stanovanjskim trgom, mediji ter z bančnim in posojilnim sistemom.

PRIKAZ INTERSEKCIONALNOSTI²⁶

- Notranji krog predstavlja edinstvene okoliščine osebe.
- Drugi krog od znotraj predstavlja vidike identitete.
- Tretji krog od znotraj predstavlja različne vrste diskriminacije in stališč, ki vplivajo na identiteto.
- Zunanji krog predstavlja večje sile in strukture, ki sodelujejo pri krepitevi izključevanja.

***Opomba: nemogoče je poimenovati vsako diskriminacijo, identiteto ali strukturo. Našteti so zgolj nekaj primerov, s katerimi prikazujemo intersekcionalnost.**

²⁶ Povzeto po www.criaw-icref.ca/sites/criaw/files/Everyone_Belongs_e.pdf str. 5

2.4 Vpliv sovraštva na mlade

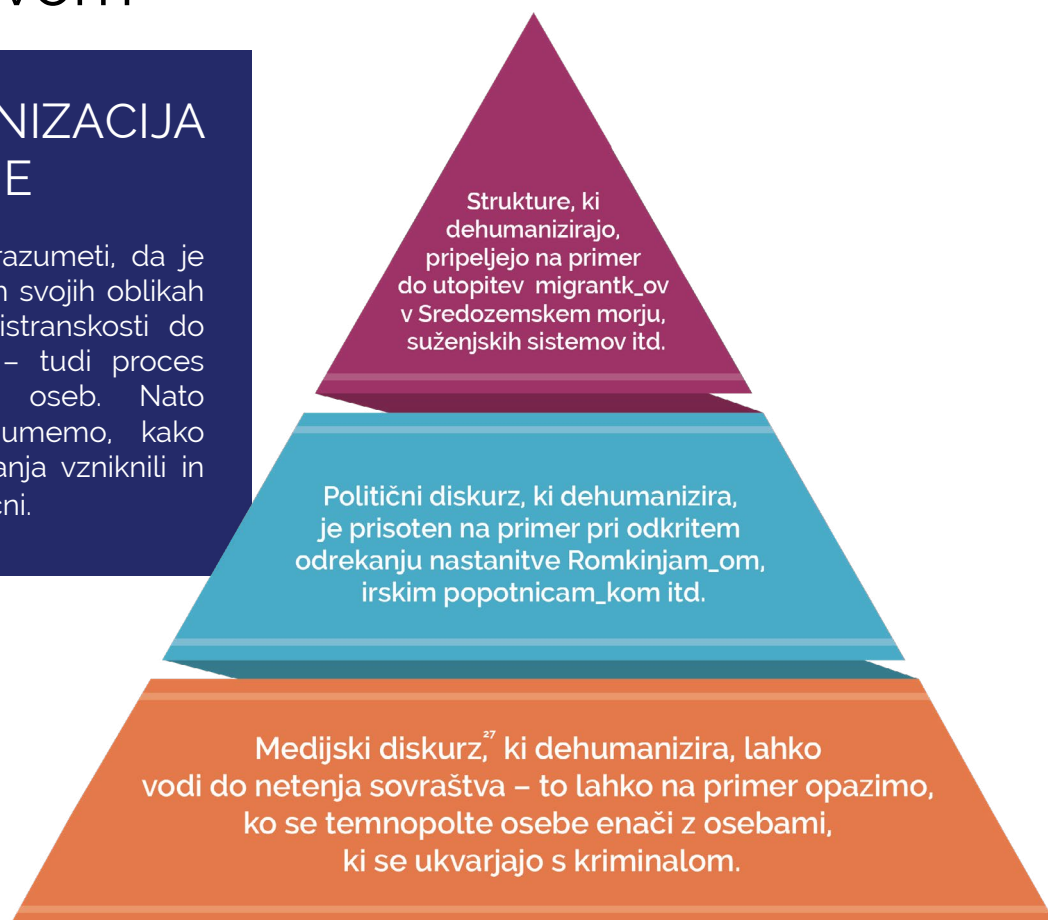
Obsežne raziskave o kratkoročnih in dolgoročnih vplivih diskriminacije na otroke in mlade osebe kažejo na posledice, kot so:

- ponotranjenje in prenašanje krivde na samo_ega sebe,
- nizko samospoštovanje in samozavest,
- manjša vztrajnost pri soočanju z vsakodnevnimi preizkušnjami,
- nižja stopnja blaginje,
- večje vedenjske težave,
- zelo znižana sposobnost uživanja v mladosti, zabavi in družabnem življenju,
- povišana stopnja stresa in negativnih čustev,
- občutki jeze, frustracije in bolečine,
- občutki nepripadanja,
- nezaupanje v sistem,
- samoizključitev iz prostorov, kjer zaznajo prevlado »večine«, da bi se zaščitile_i.

2.5 Naša vloga pri spoprijemanju s sovraštvom

DEHUMANIZACIJA IN NASILJE

Pomembno je razumeti, da je sovraštvo v vseh svojih oblikah – od dejanj pristranskosti do nasilnih dejanj – tudi proces dehumanizacije oseb. Nato lahko tudi razumemo, kako so sistemi zatiranja vzniknili in postali tako močni.

²⁷ Diskurz je družbeno posredovanje misli z besedami, govorom in pogovori. Bolj ko nekateri ljudje ali skupine govorijo in so slišane_i, bolj so njihove misli vidne in normalizirane, zlasti tam, kjer zasedajo mesta moči, kot so politika in mediji.

NARAVA TIHEGA SODELOVANJA

Zgornji prikaz o razvoju in vplivu sovraštva kaže, kako se sovraštvo pojavlja in stopnjuje v družbi, hkrati pa tudi prikazuje, kako in kje lahko prispevamo k spodkopavanju sovraštva ter tako prekinemo njegovo stopnjevanje. To počnemo prek spoprijemanja s sovraštvom, ko je najbolj endemično in najbolj ignorirano. Na ravni, kjer so dejanja pristranskosti in dejanja diskriminacije endemična, imamo največji vpliv.

TRIKOTNIK TIHEGA SODELOVANJA

Prva stopnja trikotnega prikaza nam pokaže, da so osebe, ki na tej ravni ignorirajo sovraštvo, del problema. Če zanemarimo sovražne pripombe in vedenja in ne ukrepamo, potem v resnici **potiho sodelujemo** z njimi in tako soomogočamo sovraštvo.

Naslednja stopnja tihega sodelovanja je **zanikanje ne samo tega, da smo del problema, temveč tudi, da sovraštvo sploh obstaja**. Tako postanemo kulturno ločene_i od druge_ga ter hkrati to omogočamo tudi tistim, ki se obnašajo sovražno. Sovraštvo je v tem primeru prisotno na široki družbeni in

kulturni ravni. Ni nam ga uspelo zares prepoznati in posledično ne moremo podpirati mladih, ki ga doživljajo, ali naslavljati vedenja mladih, ki ga reproducirajo.

Da bi opazili, kaj se dogaja tako zunaj kot znotraj nas samih, je potrebno kritično zavedanje. Če se to ne zgodi, z lahkoto **neposredno prispevamo** k širjenju sovraštva, delimo neprimerne šale, širimo govorce, osebam zanikamo pravico do nastanitve, izobraževanja, zaposlitve, zdravstva, dostopa do mladinskega dela in pravico do drugih priložnosti ter varnejših prostorov.

MOČ MLADINSKEGA DELA JE LAHKO TRANSFORMATIVNA

Po naši definiciji je mladinsko delo lahko in naj bi bilo transformativen proces. Da bi lahko opravljale_i resnično, temeljito in smiselno transformativno mladinsko delo, je nujno ozavestiti obstoječe norme, privilegije in strukture moči ter njihov vpliv na komunikacijo, blaginjo in možnosti sodelovanja različnih oseb ter skupin mladih v družbi in v našem mladinskem delu.

Transformativno delo temelji na zaupanju, vzpostavljanju odnosov, predanosti in času. Vključuje zmožnost vzpostavitve učinkovite komunikacije prek sočutnega in empatičnega dialoga ter zmožnost preoblikovanja okolja mladinskega dela na tak način, da postane prostor transformacije.

Mladinsko delo postane transformativen proces, ko:

- sodelujemo z mladimi, da bi razumele_i, prepoznale_i in posvečale_i pozornost strukturam moči, zlasti kadar so kompleksne in prikrite,
- se naučimo poslušati in razumeti različne vidike,
- mlade osebe razvijajo analitične spretnosti, ki jim pomagajo razumeti svojo lastno realnost in strukture moči, ki vplivajo nanje,
- mlade osebe prepoznajo privilegije, pristranskost in moč, tako pri sebi kot pri drugih,
- mlade osebe prepoznajo svojo moč in zmožnost, da spodbudijo spremembe v svojem okolju in v svoji realnosti.

3.

PREPOZNAVANJE SOVRAŽNEGA GOVORA IN/ALI VEDENJA

REJECTION
OF FAMILY

DEFENSIVE

AGGRESSIVE

3.1 Kako lahko prepoznam sovražstvo pri svojem mladinskem delu

Sovražno vedenje in/ali sovražni govor sta razumljena kot govor in/ali dejanje, ki je usmerjeno proti osebi ali osebam zaradi njihove domnevne ali dejanske identitete, tj. njihovega verskega prepričanja, »rase«, barve kože, kulture, narodnosti ali etnične pripadnosti, spolne usmerjenosti, spola (kar vključuje transspolne in nebinarne osebe), spolnega izraza, spolnih karakteristik (interspolne osebe), različnih zmožnosti itd. Do sovražnega govora lahko pride, tudi kadar oseba, proti kateri je sovražstvo usmerjeno, ni prisotna v istem prostoru.

PRIMERI SOVRAŽNEGA GOVORA IN VEDENJA V MLADINSKEM DELU

Mladinske_i delavke_ci so navajene_i videti in slišati besede, vedenja, stališča mladih, slike, ki krožijo med njimi, in druge načine komunikacije, ki so zaničljivi, poniževalni in občasno nasilni – kako lahko torej zagotovo vedo, ali je nekaj sovražni govor in/ali vedenje ter mora biti tako tudi poimenovano?

Ni potrebno, da veste vse o sovražnem govoru in/ali vedenju, da ga opazite. Sledi vrsta vprašanj, ki si jih lahko zastavite in ki vam bodo pomagala pri oceni situacije; dala vam bodo tudi priložnost, da razmislite o najboljšem načinu, s katerim lahko razrešite situacijo.

Vprašajte se:

- Kakšne vrste je sovražstvo? Ali
 - v slabo luč postavlja skupino marginaliziranih oseb?
 - se norčuje iz oseb(e) zaradi njene identitete ali pripadnosti marginalizirani skupini?
 - sramoti osebe na podlagi njihovega telesa oz. izgleda?
 - seksualizira osebe?
 - dehumanizira osebe?
 - dodatno spodbuja stereotipe?
 - opazite nasilje oz. spodbujanje k nasilju in diskriminaciji?
 - vključuje tiho sodelovanje drugih oz. nagovarjanje k le-temu?
 - je bolj škodljivo za osebe z dvema ali več marginaliziranimi identitami?
- Kam spada na trikotniku sovraštva? Če dopustimo, da se širi, bo postalo bolj sovražno?
- Od kod izvira sovražni govor in/ali vedenje?
- Kakšen namen ima? Je njegov namen prizadeti, izolirati, zasmehovati ali izključiti druge?
- Je namen mlade osebe povzročati težave, vznejevoljiti in izzvati mladinsko_ega delavko_ca in priklicati pozornost ali se morda zaveda, da je to, kar počne, narobe?
- Morda mlada oseba prenaša krivdo na nekoga drugega, ker se počuti slabo glede nečesa v svojem lastnem življenju?

Ravno tako se lahko vprašate:

- Kakšne vrste škoda oz. prizadetost nastaja?
- Kakšna je resnost te škode oz. prizadetosti?
- Koliko oseb je prizadetih ali na koliko oseb vpliva ta govor ali dejanje?

Mladinska_i delavka_ec morda ne bo takoj prepoznala, da gre za sovražni govor in/ali vedenje. Jezik in podobe se neprestano spreminjajo in lahko se pojavijo novi izrazi, ki ne bodo znani mladinskim delavkam_cem.

- Če imate občutek, da je nekaj narobe, ali je to vredno raziskati?
- Sovražni incident je lahko nekaj, kar boste opazili takoj, ali pa nekaj, kar boste sčasoma prepoznali z opazovanjem in postopnim razumevanjem mladih prek njihovega odnosa in vedenja.
 - Ali vidite znake prizadetosti, izključenosti itd.?

Po tem, ko ste si zastavili zgornja vprašanja, je možno, da ugotovite, da to, kar se dogaja, ni sovražni govor ali vedenje, kar pa samo po sebi ne pomeni, da odziv mladinske_ga delavke_ca ni potreben. Morda je prisotno nasilno vedenje ali govor, ki ne izvira iz sovraštva do marginaliziranih in manjšinskih skupin. Čeprav je ta priročnik sicer namenjen podpori mladinskih delavk_cev, ko pride do sovražnega govora in vedenja, bodo nekateri nasveti relevantni tudi za druge primere problematičnega vedenja.

KO POSVETI ŽARNICA

- Ljudje ponavljamo besede in vedenje, ki ga vidimo in slišimo v svoji skupnosti – in le redko se tega zavedamo. Mladi niso nič drugačni. Pomembno je, da jih podpiramo, da slišijo in vidijo sami sebe, in nato prevzamejo odgovornost za svoj govor in dejanja.
- Smisel mladinskega dela je omogočanje kritičnega mišljenja – da slišimo in vidimo to, kar govorimo, v novi luči.
- Pomembno je, da imamo vedno v mislih širši kontekst mladih – kaj doživljajo v svojih življenjih?

3.2 Izzivi pri prepoznavanju sovražnega govora

Mladi znotraj lastne identitetne skupine včasih uporabljajo izraze, za katere je sprejemljivo, da jih uporabljajo same_i zase, če pa bi jih druge_i uporabile_i zanje, bi bili ti izrazi izredno žaljivi. Mlade osebe si te izraze prisvojijo (ang. *reclaim*) in jim s tem odvzamejo zaničevalno moč zatiralk_cev, ki so te izraze prvotno uporabljale_i.

Mladinske_i delavke_ci se ob uporabi takšnih besed lahko sprašujejo, kdaj gre za prisvojitvev

»Je to sovraštvo ali gre za prisvojene besede?«

in kdaj za žaljivo rabo. Ob tem je pomembno, da se zavedajo, da so si nekatere skupine prisvojile besede za svojo lastno uporabo in samoidentifikacijo in da so nekatere od teh besed, kot je npr. 'kvir', lahko edine oznake, s katerimi se nekatere osebe identificirajo.

Kadar se sprašujete, ali so besede, ki so v rabi med dvema ali več mladimi, sprejemljive, pomaga, da si zastavite nekaj vprašanj:

- Ali izraze uporabljajo osebe, ki ne pripadajo identitetni skupini, na katero se le-ti nanašajo?
- So izrazi, ki se nanašajo na izbrano identiteto oseb, uporabljeni izven konteksta, uporabljeni proti njim ali pa jih druge osebe uporabljajo brez njihove odobritve (nekatere osebe se na primer same identificirajo kot kvir, ne marajo pa, da druge osebe uporabljajo zanje ta izraz)?
- Ali zaradi rabe izrazov druge prisotne mlade osebe dobivajo mešana sporočila glede tega, kaj je sprejemljivo?
- Ali mladi izraze uporabljajo v šali ali kot zbadljivko? Ali s temi izrazi zbadljivo nazivajo druge osebe (ne glede na to, če se izrazi nanašajo na njihovo identiteto ali ne), vendar pa ne tudi sebe?
- Ali mladi nereflektirano posnemajo ali ponavljajo izraze iz popularne kulture?
- Ali so v okolju prisotne mlade osebe, vključno iz določene identitetne skupine, ki bi lahko izraze razumele kot žaljive, vendar jim je morda preveč neprijetno, da bi to povedale?

Če ste na ta vprašanja odgovorili z 'da', potem je verjetno, da ti izrazi niso prisvojeni oz. da je potrebna intervencija. Uporaba teh izrazov (kadar niso prisvojeni) spada v širšo kategorijo sovražnega govora, za spoprijemanje z njimi pa bodo uporabljeni različni načini.

UPOŠTEVAJTE:

- Ali je čas in kraj pravi za začetek dialoga z mladimi o njihovi rabi jezika? Se lahko z njimi pogovorite o tem, ali se zavestno trudijo, da bi si izraz prisvojile_i, ali z njim le internalizirajo sovražstvo?
- Vprašajte mlade, kakšno sporočilo želijo poslati drugim v skupini. Ko jih prosite, naj prevzamejo odgovornost za rabo katerekoli besede, poudarite, da morajo pri tem upoštevati druge v skupini, ki menijo, da so njihovi izrazi žaljivi.
- Ko se sovražni izrazi pojavijo na primer v besedilih pesmi, boste morali razmisliti:
 - o identiteti osebe, ki piše ta besedila,
 - o namenu avtorice_ja in izvajalke_ca teh besedil.
- Razumite, da je za spremembe potreben čas in naslavljanje rabe besed v okolju mladinskega dela je le prvi korak. (Glejte 4. in 5. poglavje, kjer predstavljamo nekaj orodij za obravnavo vsega zgoraj navedenega z uporabo pristopa, ki prednostno naslavlja potrebe mladih.)

SVOBODA GOVORA UPORABLJENA ZA OBRAMBO SOVRAŽNEGA GOVORA

Svoboda govora je opredeljena kot moč ali pravica izražanja lastnega mnenja brez cenzure, preprečevanja ali zakonske kazni.

Pogosto jo kot argument uporabijo osebe, ki trdijo, da jim svoboda govora daje pravico, da vedno delijo svoje mnenje in da jim vsakdo, ki se bojuje proti sovražnemu govoru, odvzema to pravico.

V mednarodnih dokumentih človekovih pravic nas svoboda govora ščiti pred cenzuro državnih aparatov in je ključnega pomena za nedvisne in svobodne medije, za akademske ustanove in intelektualke_ce, ki skozi svoje strokovno delo izražajo kritike sistemov in državnega ustroja. V nobenem primeru pa mednarodni dokumenti o človekovih pravicah ne dovoljujejo ali vzpodbujajo razpihovanje sovraštva proti »drugim in drugačnim« skozi pravico do svobode govora. Prav nasprotno: nobena človekova pravica ne more obstajati v vakuumu oz. brez tega, da so spoštovane tudi vse druge človekove pravice, v jedru katerih ležita spoštovanje človekovega dostojanstva in princip nediskriminacije.

V praksi moramo zato razmisliti, ali oseba, ki govori oz. piše, predstavlja argument ali mnenje, ki mu je mogoče dati prostor. Ali si vsebina in/ali način, kako oseba predstavlja vsebino, prizadeva spodbujati stereotipe,

škodovati na podlagi predsodkov ali diskriminirati marginalizirane in manjšinske skupine? Če je odgovor pritrديلen, potem je to sovražni govor. Če gre za nasprotujoče mnenje ali argument, ki ne dehumanizira druge osebe in/ali skupine oseb, potem to ni sovražni govor.

Pomembno je na primer, da nam svoboda govora dovoljuje, da kritiziramo in prevprašujemo raznovrstne ideologije ali sisteme mišljenja. Vendar nam svoboda govora ne daje pravice, da bi izražale_i, da so osebe z drugačnimi prepričanji manj človeške ali da bi jih morale_i obravnavati kot take. Tako lahko na primer ateistke_i kritizirajo krščanstvo kot religijio, vendar morajo biti previdne_i, kako govorijo o kristjankah_ih, ki so osebe s pravicami do lastnih prepričanj na enak način, kot so ateistke_i osebe s pravicami do svojih.

Vedno je sprejemljivo, da oporekamo sovražnemu govoru in da ga naslavljamo, ko vodi v zanikanje človekovih pravic in dostojanstva. To samo po sebi ne omejuje ali zavrača človekove pravice do svobode govora.

To je najbolje zajeto v besedah Jamesa Baldwina, ko reče:

»Lahko se ne strinjamo in še vedno ljubimo drug drugega, razen če je vaše nestrinjanje zakoreninjeno v mojem zatiranju ter zanikanju moje človečnosti in pravice do obstoja.«

Poimenujte vrsto sovraštva

Pomembno je, da lahko poimenujete vrsto sovraštva, ki jo slišite in vidite. Tudi kadar imate dvome, je pomembno, da jo prepoznate in poimenujete. Če je potrebno, prosite za pomoč osebe, ki so bolj seznanjeni s to vrsto sovraštva.

Morda se boste odločili, da ni pravi čas, da to poimenovanje vrste sovraštva delite z mlado osebo, ki sovraštvo širi, če bi s tem izgubili njeno_govo pozornost in zaupanje ter zanimanje za to, kar ji_mu želite povedati. Vendar pa je pomembno, da vi prepoznate, za katero vrsto sovraštva gre, še posebej zato, da lahko podprete osebo, ki je tarča tega sovraštva in bo najverjetneje cenila vaše prepoznanje in potrditve njene izkušnje.

3.3 Prepoznavanje izvorov sovražnega govora in/ali vedenja

Da lahko kar najbolje naslovimo situacijo, v kateri se pojavi sovražni govor, in delamo v smeri transformacije, je pomembno prepoznati, od kod sovražni govor izvira in kakšna je moč tega sovraštva.

V nadaljevanju je navedenih 6 primerov, od koder lahko izvira sovražni govor in/ali sovražno vedenje:

STRAH

Vse_i se do neke mere bojimo tega, česar ne poznamo, in nekatere osebe je zaradi vrste razlogov bolj strah kot druge. Poiskati moramo načine, kako odpraviti te strahove z naslavljanjem dejstva, da strah izvira iz človekove globoke potrebe po varnosti.

NEVEDNOST

Vse_i smo neprestano obkrožene_i z napačnimi in lažnimi informacijami, ki jih ponavljajo raznovrstni viri. Zato osebe težko ločijo mit od resnice, še posebej, če informacije slišijo od virov, ki jih spoštujejo, kot so starši, starejše osebe, mediji, verske_i voditelji_ce ipd. Pomembno je, da prepoznamo napačne in lažne informacije, ki krožijo med mladimi, ter najdemo načine, da jih razjasnimo.

PRIUČENO VEDENJE

Osebe ponavljajo, kar slišijo okoli sebe, zlasti od tistih, ki so jim najbližje, še posebej svoje družine in vrstnic_kov. Čeprav je moč sovražnega vedenja na podlagi priučenega vedenja lahko velika, je takšno vedenje pogosto podzavestno.

Sovražni izrazi pogosto postanejo normalizirani in se uporabljajo v vsakodnevem pogovoru – v takšnem primeru je pomembno, da razčlenimo uporabljene izraze ter prepoznamo in pokažemo, kako so povezani s sistemi zatiranja.

NEGATIVNE PREDHODNE IZKUŠNJE

Lahko se zgodi, da ima oseba, ki širi sovraštvo, negativno osebno izkušnjo s predstavnicami_ki marginalizirane skupine, ki jo napada. V tem primeru se morda spoprijemate s stereotipi in predsodki, ki temeljijo na omejenem (in omejujočem) znanju o tej marginalizirani skupini. Mladim lahko pomagata pri prevpraševanju teh stereotipov in predsodkov s predstavitvijo drugih raznolikih in širših pogledov in izkušenj.

MEDIJI IN DRUŽBENI MEDIJI

Obilje medijskih kanalov aktivno spodbuja sovražni govor, kar jim daje lažno legitimnost.

Prek družbenih medijev se pogosto širi zloraba in sovraštvo do drugih. Ker se to dogaja na spletu, so tarče pogosto neznane in zelo oddaljene. Osebe lahko postanejo popolnoma neobčutljive za bolečino, ki jo povzročajo drugim, ko to poteka na spletu ter tako ne morejo zares videti povzročene bolečine.

Kadar se sovražni govor tolerira in normalizira in ni kaznovan, med osebami ustvarja občutek dovoljenja za izražanje predsodkov brez strahu pred posledicami.

SLEDENJE DISKRIMINATORNIM IDEOLOGIJAM

Mlada oseba lahko prevzame diskriminatorna prepričanja od družine, prijateljic_ev, vrstnic_kov, iz medijev itd. Lahko tudi pripada politični organizaciji, stranki ali religiji, ki svoje članice_e oz. privrženke_ce dejavno indoktrinira v diskriminatoren pogled na svet.

Mladi so ranljivi za družbeni pritisk in pojav radikaliziranih skupin – mlada oseba lahko simpatizira ali postane član_ica radikalizirane skupine.

Različni izvori sovraštva so med seboj povezani – ni verjetno, da lahko krivimo samo en vpliv ali izvor.

Pri vseh zgoraj omenjenih vplivih je prisotna vloga sistemskega zatiranja, ki krepi strah, omogoča ohranjanje nevednosti in lažnih informacij, se ne spoprijema s stereotipi in ne izobražuje v smeri sprememb ter dovoljuje sovraštvu, da preveva medije brez kakršnegakoli nasprotovanja.

Pobude proti sovraštvu se sicer morda uveljavljajo v izobraževanju in pravu, vendar so te iniciative le kaplja v morju spoprijemanja s sovraštvom.

KATERA VPRAŠANJA SI ZASTAVIM, KO PREPOZNAM, DA JE PRIŠLO DO SOVRAŽNEGA INCIDENTA?

- Je treba dogajanje takoj zaustaviti? Je potrebno čas posvetiti razmisleku?
- Ali je to priložnost za začetek (spoštljivega) pogovora o tematiki spora?
- Kakšno je moje lastno doživljanje situacije? Ali se zavedam svojih zaznav, prepričanj, predpostavk, pričakovanj, čustev in sodb?
- Ali lahko pristopim k vsem mladim s sočutjem in zavedanjem, da vse_i izvirajo iz lastnih potreb in da vse_i potrebujejo mojo podporo? (Glej 4. poglavje.)

ANALIZA RAZLIČNIH FAKTORJEV

Za pomoč pri analizi dogajanja lahko kot orodje uporabimo sledečo tabelo:

Kaj se je zgodilo?	Kdo je vpleten_a? Imenujte vse osebe, ki so vpletene_i v incident.	Proti kateri identiteti osebe je uperjeno sovražstvo? Gre za več kot eno?	Ali obstaja širši politični kontekst za to sovražstvo? (Npr. musliman_ka, ki je napaden_a, ko se mediji osredotočajo na boj proti terorizmu, ali napad na LGBTIQ+ osebo v državi, kjer ni zakonsko določenih varoval.)	Kje se vedenje nahaja v piramidi sovražstva?
Mlada oseba reče nekemu gej zaradi tega, kako je ta oseba oblečena.				
Mladi punc vrstnik reče "Pojdi mi naredit sendvič, punce spadate v kuhinjo."				
Osebo, ki pripada etnični manjšini, nekdo pljune na poti do mladinskega centra/šole.				
Oseba z učnimi težavami je zmerjana s strani vrstnice_ka.				

4.

NASLAVLJANJE
SOVRAŽNEGA GOVORA
IN/ALI VEDENJA V
MLADINSKEM DELU

4.1 Preden se zgodi

ČAROBNA FORMULA

Ne obstajajo nasveti in prijemi, ni odzivov, ki bi se jih lahko naučili, ni koščkov znanja, ki bi ga lahko uporabili, da bi naslavljanje sovražnega govora postalo enostavno. Čarovnija ste vi in to, kar vnašate v mladinsko delo in okolje, ki ga ustvarjate.

Bistveno je, da vseskozi ustvarjate prostore, ki so vključujoči, odprti, spoštljivi in ki opolnomočijo mlade. Mladinsko delo mora pri vsaki mladi osebi graditi kritično družbeno zavest, ki se razvija v smeri razumevanja in borbi proti sistemom zatiranja. Biti mora prostor, ki je poln izzivov, v katerem lahko mladi delajo napake in kjer so deležne_i podpore pri predelovanju osebnih težav in transformaciji lastnega sovraštva. Mladinske_i delavke_ci naj situacije, v katerih mladi izkazujejo sovražno vedenje, dojemajo kot priložnost za transformacijo statusa quo in za doseganje dejanskih sprememb.

»Kako naj se pripravim na naslavljanje sovraštva, če obstaja verjetnost, da se bo pojavilo v okolju mladinskega dela?«

Če želimo transformirati sovraštvo, je pomembno, da razumemo, da kljub temu da sovražni govor in vedenje izhajata iz strahu, nevednosti, priučenega vedenja itd., pa ga ne glede na vse **VEDNO SPROŽIJO** neizpolnjene potrebe.

Kadar ena od naših **POTREB** ni izpolnjena:

To sproži **ČUSTVA** – naša čustva so torej rezultat tega, da so naše potrebe izpolnjene ali neizpolnjene.

Naše **VEDENJE** ali razmišljanje je (zavesten ali nezaveden) odziv na to, kako se počutimo.

SOVRAŽNO VEDENJE SPROŽIJO NEIZPOLNJENE POTREBE

Razumevanje tega **RADIKALNO** spremeni način, na katerega naslavljam situacijo z namenom transformacije.

Ključ do transformacije kakršnikoli situacije je uporaba **SOČUTJA** in **EMPATIJE**.

Transformativna praksa se zanaša na sočutje in empatijo, vendar morate sočutje in empatijo najprej izkazati sebi kot mladinski_emu delavki_cu, tako da boste pripravljene na spoprijem s situacijo, ki povzroča jezo in čustveno prizadetost.

RAZUMEVANJE POMEMBNOСТИ SAMOREFLEKSIJE – KAJ PRINAŠATE V OKOLJE MLADINSKEGA DELA KOT MLADINSKA_I DELAVKA_EC?

V vsaki situaciji s seboj prinesemo svoje lastne okoliščine, le-te pa lahko neposredno vplivajo na to, kako se odzovemo, spoprimeemo z ali naslovimo dano situacijo:

- **ČUSTVA:** odvisno od situacije boste čutili različna čustva; pomembno je, da jih prepoznate, da se boste lahko zavedali, kaj se dogaja z vami.
- **PREPRIČANJA:** so mnenja, ki se jih trdno oklepamo in so za nas prava in resnična; kadar se na situacijo odzovemo osebno, je to lahko znak, da je bilo napadeno naše temeljno prepričanje.
- **ZAZNAVANJE:** je način, na katerega nekaj razumemo ali si razlagamo; zato je pomembno, da se ne vprašamo »kakšna je situacija«, pač pa »kako jaz vidim situacijo«; torej, da se zavedamo, da lahko vse_i v prostoru situacijo vidijo na različne načine.
- **PREDPOSTAVKE:** kadar nekaj sprejmemo kot resnično ali gotovo brez dokaza; običajno predpostavljamo, da bi zapolnili vrzeli negotovosti.
- **PRIČAKOVANJA:** so tisto, kar mislimo, da se lahko, se bo ali bi se moralo zgoditi; nekatera pričakovanja so povezana z našimi željami, druga pa z našimi strahovi.

Pomembno je, da samorefleksijo rutinsko izvedete kot del priprave na delo z mladimi. To vam bo pomagalo, da boste prepoznali, če na primer tisti dan potrebujete več podpore ali če bi lahko vaše osebne težave vplivale na to, kako se odzivate. Več kot boste vadili, bolj bo to postalo nekaj samodejnega.

Pomembno je, da isti proces uporabite med delom z mladimi. Ko pride do sovražnega govora in vedenja, se morda pri vas dogaja naslednje:

- S tem, da se najprej povežete s svojimi čustvi, boste morda ugotovili, da se na situacijo odzivate z jezo; zavedajte se, da se v jezi skriva veliko uporabnih informacij.
- Jeza je zelo jasen pokazatelj čustvene prizadetosti. Če ste prizadeti, je to morda zato, ker verjamete, da si vse_i zaslužijo, da so obravnavane_i enako, nekdo pa je ravnal v nasprotju s tem prepričanjem.
- Morda zaznavate, da mlada oseba, ki širi sovraštvo, to počne namenoma, in si zato ne zasluži vašega sočutja.
- Morda predpostavljate, da mlada oseba, ki je bila deležna napada, meni, da ste jo razočarali, ker ji_mu niste zagotovile_i varnejšega prostora.
- Zaradi tega pričakujete, da se oseba ne bo želela vrniti v vaš prostor.

Vse to bo korenito vplivalo na to, kako se boste spoprijeli s situacijo.

S samorefleksijo oz. tem, da preverite svoje počutje, boste povečali možnosti za naslednje:

- da vaš pristop ne bo defenziven,
- da se boste odzvali na način, ki ni obsojajoč,
- da boste ostali mirni,
- da se boste na situacijo odzvali s sočutnim odnosom.

Ustvarjanje, razvoj in negovanje prostorov, ki vam omogočajo, da se spoprimate s sovražnim govorom in vedenjem

Z mladimi in odraslimi, s katerimi sodelujete, začnite soustvarjati in raziskovati, kakšen je lahko prostor, ki nudi podporo, ki je vključujoč in spoštljiv. To lahko prepreči, da bi prišlo do sovraštva, istočasno pa lahko ustvari pogoje in strukture, ki omogočajo, da se s sovraštvom spoprimate, če do njega (vseeno) pride. (Glej poglavje 1.3.)

4.2 Ko se zgodi: kako nasloviti sovražno vedenje v trenutku, ko se zgodi

»Kako se vedete z mladimi?«

Pri naslavljanju situacij sovražnega govora in/ali vedenja je ključnega pomena, da se povežete z osebo in ne z njenim govorom ali vedenjem.

Pomembno je, da gradite na empatiji in se lotite vseh pogovorov s sočutjem. Kritičnega pomena je, da ne naredite ničesar, kar bi ustavilo ali prekinilo pogovor, in da mladim ne date občutka, da jih obtožujete, da so nekaj storile_i »narobe«, saj to vodi v obrambno držo. Če je njihov pristop defenziven, bo to vplivalo na zmožnost, da prisluhnejo drugim perspektivam; občutek bodo imele_i, da niso slišane_i. Če same_i čutijo, da niso slišane_i, tudi ne morejo slišati drugih vidikov.

»Poskrbite, da ostanete povezani sami s sabo, z mladimi in s svojo okolico.«

To empatično povezavo pa morate najprej ustvariti sami s sabo: prepoznajte, kako se počutite in kaj sproža te občutke. Tako boste lahko ocenili, če se lahko situacije lotite s sočutjem. Sočutje najprej uporabite na sebi in si priznajte, kako se počutite zaradi dane situacije ter kakšen vpliv bi vaše počutje lahko imelo na to, kako boste situacijo naslovili.

Ko ste se povezali sami s sabo in s sočutjem naslovili lastne odzive, je naslednji korak, da ocenite, če se lahko povežete z mladimi, ki uporabljajo sovražni govor.

Zelo pomembno je, da veste, kakšen je vaš **namen** v tej situaciji in kaj želite doseči. Ali želite:

- Da bi mlada oseba, ki je širila sovražstvo, razumela, da je nekomu povzročila škodo/bolečino?
- Pomiriti situacijo?
- Ozavestiti pri mladih, da je uporaba takšnega jezika in/ali vedenja škodljiva in sovražna, tudi če ni bila nobena oseba neposredno prizadeta?
- Uporabiti situacijo kot priložnost za izobraževanje?

Vaš odgovor vas bo vodil k eni ali več od naslednjih možnosti:

- Povezovanje z mladimi z namenom, da bi bolje razumeli, kaj se je zgodilo, in s tem sebi omogočili, da situacijo uvidite s sočutjem, torej da **slišite in razumete mlado osebo**.

ali

- Željo po tem, da se mladi povežejo z vami in razumejo, da je vaša potreba po tem, da bi jim zagotovili varen prostor, nezadovoljena. To pomeni poskusiti se povezati s sposobnostjo mladih za empatijo, torej da **mlada oseba sliši in razume vas**.

ali

- Željo po ukrepanju, kar pomeni, da mlade ali svoje sodelavke_ce neposredno prosite, da nekaj naredijo, kot na primer, da posameznico_ka odpeljejo stran od skupine, da se z njo_njim pogovorijo. To lahko ustvari priložnost za podporo ena na ena, kar poskrbi, da se mlada oseba počuti varno pri izražanju v varnejšem prostoru, ali pa pomeni prekinitev aktivnosti, zato da se lahko pogovorite o tem, kar se je zgodilo v skupini – gre za to, da ukrepate.

POVEZOVALNA IN RAZDIRALNA KOMUNIKACIJA

Najbolj učinkovit način za to, da se povežete tako s sabo kot z drugimi, je s pomočjo komunikacije; same_i s sabo se pogovarjamo prav toliko, kot se pogovarjamo z drugimi. Vaša uporaba lastnih besed in govorce telesa je zelo pomembna pri tem, da se mlada oseba, s katero delate, poveže z vami in ohranja zanimanje. V nadaljevanju sledi nekaj vzorcev razdiralne komunikacije, ki se jih morda poslužujemo, ki lahko zmotijo komunikacijo in prekinejo našo povezavo tako s sabo kot z mlado osebo, s katero komuniciramo. Pri tem ni pomembno, če je to, kar želimo sporočiti, prav ali narobe; če uporabimo katerokoli od interakcij, ki so navedene v nadaljevanju, bo prišlo do istega rezultata – odvrnili boste svojo_ega sogovornico_ka:

KRIVDA: kadar obtožite osebo, da je za nekaj kriv_a ali da je nekaj naredil_a narobe. Sem spada tudi uporaba izrazov, kot so 'vedno' ali 'nikoli', s katerimi nakazujete, da lahko pričate za vsak primer, ko se je nekaj zgodilo, kar pa je nemogoče.

»To je tvoja krivda ...Vedno to počneš ...«

MORALISTIČNE SODBE: v nasprotju s sodbami o vrednotah, ki temeljijo na vaših sistemih vrednot in prepričanj, moralistične sodbe nakazujejo, da ste moralno superiorni in da veste, kaj je narobe in kaj prav, ter imate zato pravico, da sodite drugim; so razmišljanje o vsem, kar je narobe z drugimi in z vami. Lahko tudi temeljijo na ideji, da se lahko odločamo o tem »kdo si kaj zasluži«.

»To, kar si ravnokar naredil_a, je narobe in lahko se tega sramuješ«, »Šla_šel si predaleč in si zaslužiš, da te vržemo ven iz skupine«

ETIKETIRANJE: etiketiranje v tem kontekstu pomeni, da osebi nepravilno in na omejevalen način določimo poimenovanje, klasifikacijo ali podobo; s tem nakazujemo, da smo se odločile_i glede osebe in da brez dvoma vemo, da je takšna, kot smo se odločile_i.

»Sebična_en si«, »Vse_i so rasistične_i«, »Len_a si«

PRIMERJAVA: kadar uporabljamo značaj ali lastnosti nekoga ali nečesa drugega za odkrivanje podobnosti ali razlik. V tem kontekstu so primerjave oblika sodbe.

»To ni tako dobro kot ...«, »Veliko bolj mi je v pomoč kot ti«, »Zakaj se ravno ti vedno tako obnašaš, ostale_i se nikdar ne obnašajo na tak način«

ZAHTEVE: kadar nekaj zahtevamo na silo ali z uporabo svoje avtoritete, na način, ki nakazuje, da ne pričakujemo zavrnitve. Zahteve so tesno povezane s konceptom moči: od mladih lahko kar naprej zahtevamo stvari, in čeprav to nujno ne pomeni, da bodo naredile_i to, kar želimo, pa to še vedno pomeni, da se bodo počutile_i odtujene_i od nas in se bodo odmaknile_i.

»Če želiš še najprej prihajati sem, se boš obnašaLa tako, kot ti povem, da se moraš«, »Če me spoštuješ, boš ...«, »Ce tega ne storiš ...«, »Naredi to, ali pa ...«

VSILJEVANJE SODBE: je ravno tako povezano s konceptom moči; vsiljujemo to, za kar menimo, da je pravi način za opravljanje stvari. Včasih mislimo, da nudimo nasvet, vendar lahko druge_i to dojamejo kot poskus odvzema moči, zato da jih prisilimo stvari delati po naše.

»Če želiš, da to deluje, bi res moraLa ...«, »Če želiš, da si preostalim v skupini všeč, me moraš poslušati.«

ZANIKANJE ODGOVORNOSTI IN IZBIRE: če smo nejasne_i glede tega, zakaj se moramo obnašati na določen način, ali za to krivimo neko avtoriteto, zanikamo lastno odgovornost in s tem povzročamo frustracije in jezo pri ostalih. Odvzemanje možnosti izbire z vsiljevanjem lastne ideje o tem, kaj mora biti narejeno, bo ravno tako povzročilo razdor povezanosti.

»Moraš ...«, »Pač je, tako kot je ...«, »Nimam druge izbire, kot da te izključim iz skupine, ker tako pač je...«, »MoraLa sem ...«

Poskrbite, da poslušate na sočuten način

Ena od osrednjih veščin mladinskega dela je poslušanje; to je nekaj, na kar včasih pozabimo, ko se situacija v skupini zaostri ali pa se je eni od mladih oseb v skupini zgodilo nekaj, kar jo je prizadelo. Potreba po obnovitvi varnosti nas včasih pripravi do tega, da se odzovemo, preden premislimo o tem, kaj bi bilo najboljše za vse vpletene. Če se ustavimo z namenom, da poslušamo, sebi dovolimo, da ocenimo situacijo in slišimo tudi, kar se skriva za besedami, tako da se lahko povežemo s čustvi in potrebami mladih.

Odvisno od situacije boste morda morali posredovati in se odzvati v skladu s tem, kar vam sporočajo mladi. Vendar pa morate najprej slišati, kar želijo deliti z vami. Za učinkovito poslušanje je potrebno izkazano sočutje. Prelahko pride do tega, da ne poslušamo učinkovito. Da bi vedele_i, kako lahko učinkovito poslušamo, moramo vedeti predvsem, česa NE smemo početi.

Nesočutni načini poslušanja:

V nadaljevanju so navedeni načini poslušanja, pri katerih se bomo morda zalotile_i, da se jih poslužujemo – vse to lahko zmoti sočutno naravo poslušanja in posledično prekine povezanost z osebo, ki jo poslušamo:

PRIMERJANJE: z deljenjem lastnih izkušenj želite osebi pomagati, da bi se počutila boljše, vendar se v tem trenutku želi pogovarjati samo o **svoji** zgodbi.

»Mislíš, da je bilo težko zate? Počakaj, da ti povem, kaj se je zgodilo meni.«

UČENJE: kadar to, kar oseba deli z vami, uporabite kot priložnost, da jo nekaj naučite.

»Iz te izkušnje se lahko veliko naučiš, pokaže ti, da se, ko narediš to, zgodi tisto ...«

PODCENJEVANJE: ko mislite, da se bo oseba počutila boljše, če jo prepričate, da to, kar je delila z vami, ni tako velika težava oz. ni tako pomembno, kot sama misli, da je.

»Obnašaš se, kot da je to res velika stvar, a ni tako slabo, kot misliš. Preboli to, v svetu se vsak dan dogajajo hujše stvari.«

REŠEVANJE SITUACIJE: to je eden od prvih instinktov, ki jih imamo kot mladinske_i delavke_ci – takoj poskušamo situacijo rešiti oz. popraviti. Vendar pa če osebi, ki jo poslušamo, damo prostor, da vse pove, pogosto sama najde te rešitve.

»Vem, kaj bomo naredili. Šla bom tja in se pogovorila z njimi, ti pa boš naredila tole in tole.«

POMILOVANJE: pomilovanje pogosto mešamo s sočutjem in mislimo, da bomo z izražanjem tega, kako žal nam je za nekoga oz. kako se nam smili, tej osebi pomagale_i, da se bo boljše počutil_a, vendar ta pristop lahko dojamemo kot pokroviteljski.

»Ah, ubogi ... o neeee, to se ti je zgodilo ...«

ZBIRANJE PODATKOV: kadar osebo sprašujemo za več informacij ali za specifične informacije, ki nas zanimajo, namesto da bi jo podprle_i, da pove svojo zgodbo. To običajno počnemo, ko želimo popraviti situacijo.

»Torej, kdaj so to rekli? Kje si bila, ko se je to zgodilo? Povej mi točne besede, ki so jih uporabili, ko si rekla ...«

RAZLAGA/OPRAVIČEVANJE: to se zgodi, ko osebe, ki z nami delijo svoje zgodbe, prepričujemo, da bi konflikt lahko bil njihova krivda ali njihovo napačno razumevanje in da morajo včasih pomisliti na druge ali pa so si to, kar se je zgodilo, morda zaslužile_i.

»Si prepričan, da je bila to rasistična opazka? Morda ga nisi prav razumel. Ali veš, kako težko je biti mladinski delavec? Če ti je to rekel, se moraš spomniti, kako težka je njegova služba.«

ANALIZIRANJE: poskus ugotoviti, kaj se je zgodilo in zakaj; iskanje zaključkov, pri čemer upamo, da se bo oseba morda počutila boljše, če bo poznala izvor težave.

»Ko si se odzvala na ta način, meniš, da je bilo to povezano s tem, kako je tvoja mama ravnala s tabo, ko si bila otrok?«

Ti načini poslušanja niso pravilni ali napačni; uporabljamo jih ves čas, v vsakodnevnem pogovoru. Vendar pa lahko takšni odzivi odtujijo osebe, ki takrat potrebujejo to, da jih v celoti poslušamo. Ko se začnemo bolje zavedati, kako komuniciramo, lahko poskrbimo, da poslušamo z več sočutja, kot pa če bi počele_i zgoraj navedeno.

Za razvoj sočutnega poslušanja sta potrebna čas in vaja. Pomaga, da vadite poslušanje s samozavedanjem, da ugotovite, katere nesočutne načine običajno uporabljate. Morda ste nagnjeni k temu, da primerjate, učite, popravljate itd., in če ste, lahko vadite:

- Zadrževanje, da ne vskočite z načini komunikacije, ki niso sočutni.
- Uporabo tišine, tako da lahko druga oseba v celoti pove svojo zgodbo.

DA BI POSLUŠALE_I DRUG_A DRUGO_EGA:²⁸

PRENEHAJTE Z GOVORJENJEM – ne moremo poslušati, ko govorimo!

DAJTE ČASU ČAS – dajte osebi čas, da pove, kar ima za povedati, in je_ga ne prekinite prehitro.

OSREDOTOČITE SE NA TO, KAR GOVORI – svojo pozornost usmerite na njene_gove besede, ideje in čustva.

GLEJTE DRUGO OSEBO – njen_gov obraz, oči, roke itd. To bo marsikateri osebi pomagalo pri komunikaciji z vami. Ravno tako bo to v pomoč vam pri osredotočanju in bo drugi osebi pokazalo, da poslušate.

REDNO PREVERJAJTE, KAKO SE POČUTITE.

ODSTRANITE MOTEČE DEJAVNIKE – odložite npr. telefon, saj bi lahko odvrnil vašo pozornost.

BODITE SOODGOVORNI ZA KOMUNIKACIJO – na govorki_cu leži samo del odgovornosti – tudi vi imate pomembno vlogo kot poslušalka_ec. Poskusite razumeti, kar vam govorka_ec sporoča, in če ne razumete, prosite za pojasnitev.

ODZIVAJTE SE NA IDEJE, NE NA OSEBO – ne dopustite, da vaš odziv na osebo vpliva na vašo interpretacijo tega, kar govori.

POSLUŠAJTE, KAKO JE NEKAJ Povedano – če ste preveč osredotočeni zgolj na to, kaj je povedano, lahko to pomeni, da boste zgrešili pomembnost čustvenih odzivov in stališč, ki so povezane s povedanim. Stališča in čustveni odzivi osebe so lahko bolj pomembni od tega, kar je izrečeno z besedami.

POSLUŠAJTE GOVORKINO_ČEVO

OSEBNOST – eden od najboljših načinov za pridobitev informacij o osebi je poslušanje, ko govori – ugotovite lahko, kaj ji_mu je všeč in kaj ne, kako razmišlja o stvareh, kako se odziva itd.

OSEBAM DAJTE ČAS IN PROSTOR ZA RAZMISLEK – tišine ne zapolnjujte z vprašanji ali komentarji, ki morda ne bodo v pomoč. Poskusite se počutiti udobno v tišini in dajte osebam čas, da razmislijo o tem, kar nameravajo povedati. Če vam primanjkuje časa (npr. imate samo 30 minut časa za srečanje), jasno povejte, kdaj morate oditi, in to osebi sporočite v naprej.

IZOGIBAJTE SE HITRIM DOMNEVAM IN PREDPOSTAVLJANJU – kadar poskušate razumeti druge, ne domnevajte, da:

- Uporabljajo besede na isti način kot vi.
- Se počutijo enako, kot bi se počutili vi.
- Potvarjajo resnico, ker to, kar pravijo, ni isto kot mislite vi.
- Lažejo, ker so si dejstva razložile_i drugače od vas.
- Nimajo prav, ker vas poskušajo prepričati v to, kar same_i verjamejo.

Takšne domneve se lahko izkažejo za resnične, vendar so še bolj pogosto samo v napoto vašemu razumevanju ali doseganju sporazuma ali kompromisa.

NE SODITE PREHITRO – preden se odločite, počakajte, da poznate vsa dejstva.

UPRITE SE OBČUTKU, DA MORATE REŠITI PROBLEM – tam ste zato, da poslušate. Če ste osredotočeni na iskanje odgovorov, ne poslušate v celoti.

²⁸ Odlomki iz Mediation: A Training and Resource Guide for the Mediator by Barbara A. Bullen.

Opazovanje v nasprotju z ocenjevanjem oz. sojenjem:

Sočuten odziv na sovražno vedenje in/ali govor vključuje zmožnost opazovanja situacije, ne da bi jo ocenjevale_i ali sodile_i. V situaciji, kjer je potrebna transformacija, je pomembno, da povemo enostavno to, kar dejansko vidimo ali slišimo.

Na primer:

- Sodba je: »Ta prostor je ogaben.«
- Opazovanje je: »Skoraj vsa tla prekrivajo oblačila in na postelji so posode s posušeno hrano.«

Kadar opazujemo, ne da bi sodile_i:

- Pri sebi prepoznamo, kaj je sprožilo naš odziv.
- Se lahko z drugimi strinjamo glede stvari, ki jih vse_i opazimo.
- Dopuščamo možnost, da nas druge_i popravijo, če se ne spomnimo vsega enako.
- Razlikujemo med tem, kar mislimo, da se je zgodilo, in med tem, kar se je v resnici zgodilo.
- Prevezamemo odgovornost za lastna dejanja.

KO STE VZPOSTAVILI KOMUNIKACIJO, LAHKO NAGLASITE SOVRAŠTVO, DO KATEREGA JE PRIŠLO.

Postavljajte odprta vprašanja: To vam pomaga presoditi, če je mlada oseba slišala_a in razumeLa_a, kar ste povedali. V pogovor vključite druge mlade – kaj one_i menijo? Gre za to, da mladi začnejo kritično razmišljati o informacijah, ki jih prejemajo.

Izobražujte: Razložite, zakaj ne bi smele_i uporabljati določenih izrazov in zakaj je diskriminatorno, če se uporablja žaljive besede. Mladim poskušajte predstaviti zgodovinski kontekst sovražnih izrazov.

Zamenjajte perspektivo: Spomnite se primera, ki je mladim blizu, npr.: kako osebe gledajo na mlade in kako jih imenujejo? Zakaj osebe tako razmišljajo? Zakaj to ni pošteno? Gre tudi za poznavanje našega občinstva – katere primere lahko uporabite, da jih pridobite na svojo stran?

Govorite o posledicah: Mladim razložite zakone o sovražnem govoru in/ali vedenju. Kaj se lahko zgodi, če uporabijo sovražni govor na delovnem mestu?

Prepoznajte pravo osebo za pogovor: Če čutite, da niste uspešni pri komunikaciji z mlado osebo, ki širi sovraštvo, spremenite pristop in namesto tega poskusite ugotoviti, kdo je najprimernejša_i za povezovanje s to osebo. Obstaja sodelavka_ec, ki bi jo_ga

mlada oseba verjetno bolj poslušala_a? Obstajajo druge_i vrstnice_ki, ki jih lahko vključite, da naslovijo težave?

Vaja, vaja, vaja! Se lahko udeležite »intenzivnih vaj« z drugimi sodelavkami_ci? Sestavite lahko seznam najpogostejšega sovražnega izrazja, ki ga slišite oz. ste z njim soočeni. Nato vadite svoje odgovore s sodelavkami_ci, da boste pripravljeni, da se z njim primerno spoprimate.

Bodite potrpežljivi: Ne pozabite, da je pot do naslavljanja sovražnega govora dolgotrajen proces. Spreminjanje odnosov in vedenja, ki so bili pogojeni že od zgodnjega otroštva, ni enostavno. Zato je ključ do vsega, da izobražujemo.

Razmislite o kontekstu: Če je na primer oseba, ki je bila tarča sovražnega govora, v prostoru, se morda ne boste odločili za odpiranje pogovora s celotno skupino, saj s tem to osebo postavljate v središče pozornosti, kar je lahko neprijetno ali celo povzroči, da oseba ponovno postane tarča nasilja. Morda se boste v tem primeru raje sami pogovorili z osebo, ki širi sovraštvo. V vsakem primeru pa morate v prostoru odkrito povedati, da tak jezik ni dobrodošel in razložiti, zakaj.

NE POZABITE

Gradite povezujoč odnos in nikoli ne ignorirajte sovraštva – gradnja močnih povezav z mladimi in pridobivanje njihovega zaupanja sta neverjetno pomembna v mladinskem delu. Potreba po vzdrževanju tega odnosa pogosto pomeni izogibanje konfliktu z mladimi. Vendar pa imamo kot mladinske_i delavke_ci dolžnost, da skrbimo za vse mlade osebe, kar vključuje postavljanje meja, opozarjanje ob problematičnem vedenju in – najpomembneje – zagotavljanje znanja in orodij, ki mladim pomagajo pri osebnostni rasti. Ne pozabite: če ignorirate sovražni govor, ste sokrivi.

Izobražujte se: Če delate kot izobraževalka_ec, je vaša odgovornost, da poznate ozadje sovražnega jezika. Poučite se o zgodovinskem ozadju izrazov in jezika. Če delate z mladimi, morate biti proaktivni pri poznavanju argumentov in samozavestni pri naslavljanju sovražnega govora. Za to je potrebna vaja. Če česa ne veste ali o nečem niste prepričani, bodite odkriti z mladimi in jim to povejte ter se zavezite, da boste raziskali dano temo in po tem nadaljevali pogovor – ali pa, še bolje, raziščite in se poučite o tematiki skupaj z njimi.

POMIRJANJE PROBLEMATIČNEGA VEDENJA

Pogosto se boste spoprijemali s problematičnim vedenjem, kjer bo bistveno pomirjanje (*de-escalating*). Problematično vedenje je pri mladih pogosto simptom globlje ležečih težav, s katerimi se soočajo. Če se zavedamo globlje ležečih vzrokov za to obnašanje, imamo lahko do mlade osebe empatijo in si prizadevamo, da bi našle_i konstruktivne in sočutne rešitve.

Pomembno je, da ne pozabimo, da je včasih glavni razlog za problematično vedenje mlade osebe v njenem_govem zaznavanju sebe in sveta okrog sebe: na primer v občutku izključenosti, zapostavljenosti ali nepravilne obravnave.

Mladi so nagnjeni k intenzivnemu čustvovanju, tako pozitivnemu kot negativnemu, in imajo manjšo kapaciteto za regulacijo izražanja svojih čustev (npr. ugotavljanje posledic svojih dejanj, zaviranje določenega vedenja in manifestiranje drugega, zavedanje perspektiv drugih oseb itd.).

- Zavedajte se signalov, ki lahko sprožijo dodatne izbruhe mlade osebe, kot so sprememba tona glasu, govorica telesa, prekinjanje govoreče_ga ali istočasno govorjenje, navidezna zdolgočasnost ali pomanjkanje zanimanja.
- Izogibajte se usklajevanju razpoloženj, na primer odzivanju na jezo z jezo; če nekdo vpije, ne vpijte nazaj.

Če se problematično vedenje pojavi v prisotnosti drugih:

- Se skupaj z mlado osebo umaknite od skupine, tako da se lahko pogovorite v mirnejšem okolju, ali
- prosite sodelavko_ca, da ostale odpelje drugam.
- Vedno je priporočljivo, da sodelavko_ca prosite za podporo, kadar ste soočeni s problematičnim vedenjem.

Kadar mlado osebo opozorite na njeno vedenje:

- Mladi osebi morate ponuditi dovolj časa, da se pomiri, šele nato se lahko pogovorite o njenem_govem vedenju ter ponudite podporo in/ali dodelite sankcije. Sankcije, ki so dodeljene, morajo biti vedno pravične in dosledne ter takšne, da jih mlada oseba razume.
- Mladi osebi naštejite posledice njenega vedenja in se z njo pogovorite o morebitnih tehnikah, ki jih lahko uporabi v prihodnosti, da se izogne takšnim situacijam.
- Če presodite, da obstaja možnost, da bi prišlo do nasilja, poskrbite, da se nahajate na območju z jasnim izhodom.
- Če čutite, da je vaša varnost ogrožena, poiščite podporo in pomoč.
- Odvisno od situacije in obsega problematičnega vedenja bo morda potrebno, da stopite v stik s starši/ skrbniki mlade osebe in jih prosite, da posameznico_ka odpeljejo domov.

Naštevamo tudi nekaj nesprejemljivih načinov za naslavljanje vedenja mlade osebe:

- Fizično kaznovanje ali grožnja z le-tem.
- Zavrnitev pogovora ali interakcije z mlado osebo.
- Odrekanje hrane, vode, dostopa do stranišč in drugih osnovnih potreb.
- Verbalno zastraševanje, posmehovanje ali poniževanje.

OPOMBA:

Čeprav se v tem priročniku osredotočamo na delo z mladimi, ki širijo sovraštvo, poudarjamo, da mora biti psihološka, čustvena in fizična varnost osebe ali skupine, ki izkusi sovraštvo, na prvem mestu.

Med naslavljanjem incidenta naj drug_a mladinska_i delavka_ec dela z osebo ali skupino, ki je bila napadena – ne glede na to, ali je bila napadena mlada ali pa odrasla oseba.

Prošnja za spremembo vedenja

Da bi naslovili situacijo, boste sčasoma morali prositi mlado osebo, ki je širila sovraštvo, skupino ali pa sodelavko_ca, da nekaj naredi ali reče, da bi spremenil_a situacijo. Preden osebo prosite za karkoli, je pomembno, da ste jasni glede svojega namena – zakaj prosite to, za kar prosite? Se želite povezati z mlado osebo? Želite rešiti težavo? Želite poskrbeti, da bo razumela vaš vidik?

Da bo vaša prošnja uspešna, poskrbite, da:

- 1) je specifična: kaj točno želim, da se zgodi – kdo, kdaj, kje ...
- 2) ponudite izbiro: če ima mlada oseba izbiro, je ne bo razumela kot zahtevo (zahteva pa spada pod razdiralno komunikacijo),

3) ste pozitivni: z mlado osebo govorite o tem, kaj naj naredi, namesto o tem, česa naj ne naredi,

4) ostanete v okvirju možnega in ste realistični: vse naj poteka korak za korakom, ne nalagajte prevelikih nalog, ki so neizvedljive,

5) vzamete v obzir osebo, s katero govorite: če ne vzamete v obzir osebe in njenih potreb, boste prekinili oz. razdrli povezanost.

NE POZABITE:

Kadar se znajdete v situaciji, v kateri pride do sovražnega vedenja in/ali govora in v kateri je potrebna transformacija, se ne pozabite vprašati:

- Kako se počutite? (vaše samozavedanje)
- Kaj se dejansko dogaja? (opazovanje)
- Katera čustva lahko opazite? (svoja in od drugih)
- Katere potrebe morda niso izpolnjene?
- Kaj je vaš namen v tej situaciji?
- Kaj je vaš cilj?
- Identificirajte prošnjo, ki jo boste podali.

4.3 Po tem, ko se zgodi

Prostor, ki ga ustvarjate zase pri svojem mladinskem delu, je ključnega pomena, saj je vaše lastno čustveno zavedanje ključ do ustvarjanja in vzdrževanja prostora, v katerem se lahko zgodi transformacija. To vključuje:

- Refleksijo o naučenem po incidentu. Vedno je priporočljivo, da se prvo vprašanje med refleksijo nanaša na občutke in čustva: kako ste se počutili med dogodkom in kako se počutite zdaj in zakaj? Ko razumemo čustva, ki se pojavijo med učno izkušnjo, lahko z refleksijo razmislimo o tem, kaj pomenijo in kako so povezana. Ko uporabljamo transformativno prakso, je pomembno, da vse povabimo k refleksiji in izražanju svojih čustev.
- Ne pozabite, da niste sami; vse_i, ki jih smatrate za del vaše ekipe, vam stojijo ob strani in vse_i si skupaj delite odgovornost.
- Zavedajte se omejitev in meja, ki izhajajo iz pomanjkanja kapacitet, orodij, sredstev ali organizacijske podpore.
- Zavedajte se izzivov in težav, ki nastanejo z usklajevanjem vašega dela z vašimi vrednotami. To vključuje na primer zadovoljevanje potreb mladih in spoštovanje njihovega procesa ter usklajevanje tega s pričakovanji vaših delodajalk_cev ali naročnic_kov.
- Redno preverjajte, če vaša predanost delu zadostuje za to, da vas motivira, da še naprej delate in gradite svojo prakso.

»Kako skrbite zase kot mladinske_i delavke_ci?«

4.4 Kako zagotoviti podporo za osebo ali skupino, ki je bila tarča sovraštva?

Ključnega pomena je, da so osebe, ki so bile tarča sovraštva, deležne podpore – vzporedno z mlado osebo, ki izraža sovraštvo. Kar sledi, ni celosten seznam elementov podpore, saj je to izven obsega in namena tega priročnika. Ponuja pa nekaj vodil, ki gredo z roko v roki s trudom za transformacijo sovraštva pri tistih, ki so ga izražale_i:

- Naj drug_a mladinska_i delavka_ec dela z osebo, ki je bila tarča sovraštva, medtem ko ve_i naslavlja situacijo.
- Uporabite tehnike sočutne komunikacije, tako da:
 - se mlade osebe počutijo popolnoma slišane_i in razumljene_i,
 - ostanejo povezane_i z vami,
 - ne izkusijo prelaganja krivde na žrtve.
- Če mlada oseba potrebuje terapevtsko podporo, zanjo poiščite dodatno podporo (vaša vloga kot mladinska_i delavka_ec ni terapevtska).
- Z osebo se pogovorite o tem, da bi sovraštvo prijavile_i:
 - Uporabite spletne postopke za prijavo sovražnega vedenja ali govora na nacionalni ali skupnostni ravni.
 - Če je do izražanja sovraštva prišlo na spletu, uporabite spletne platforme za prijavo sovraštva.
 - Če je incident kriminalno dejanje, osebo pozovite k vložitvi uradne pritožbe in jo_ga podprite, če se za to odloči.
- Z osebo se pogovorite, kaj potrebuje, da se lahko ponovno vključi v prostor:
 - Oglejte si poglavje o varnejšem prostoru v 1. poglavju in se skupaj posvetujte, kako ga lahko (ponovno) vzpostavite.
 - Če poteka proces restorativne prakse z osebo, ki je širila sovraštvo, se pogovorite o tem, če bi prizadeta oseba (ali skupina) želela pri tem sodelovati (Glejte 5. poglavje.)

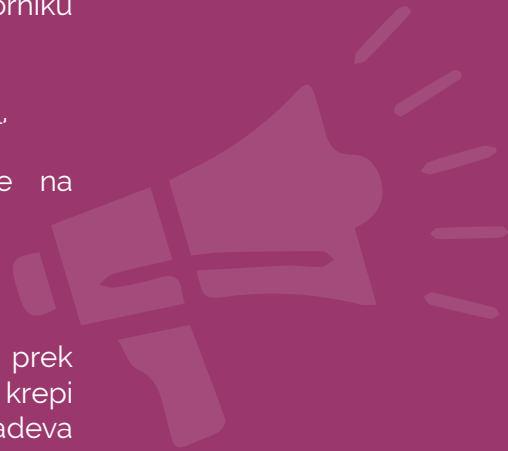
POROČANJE O SOVRAŠTVU – IZGRADNJA BAZE DOKAZOV ZA AKTIVISTKE_E, KI SE BORIJO PROTI SOVRAŠTVU

Ko nekaj prepoznate za sovraštvo, lahko pomagate tako, da ga prijavite državnim mehanizmom poročanja o diskriminaciji, kot je na primer Zagovornik načela enakosti. Tiste_i, ki zbirajo poročila, potrebujejo bazo dokazov, da se lahko borijo za spremembe na ravni nacionalne politike.

Poročanje o sovraštvu ali njegovo prijavljanje hkrati tudi dokazuje mladim, ki doživljajo sovraštvo, da ste se postavili zanje in da jim stojite ob strani.

KAJ LAHKO STORIM?

- Prijavite sovraštvo:
 - vsakršno diskriminacijo lahko prijavite Zagovorniku načela enakosti na gp@zagovornik-rs.si,
 - dejanja iz sovraštva lahko prijavite na nprav.si,
 - sovražni govor na spletu lahko prijavite na www.spletno-okno.si,
 - zločine iz sovraštva prijavite policiji.
- Podprite mlado osebo, da prijavi sovraštvo prek spletnega načina poročanja. To pri mladi osebi krepi zavedanje, da je bil njen glas slišan in da si prizadeva za spremembo politike.
- Pospremite mlado osebo do policijske postaje, da prijavi sovražni govor in/ali vedenje, če je potrebno.

V tem priročniku predstavljamo tudi pristop, ki predlaga spremembe znotraj organizacije, ki bodo v celotni organizaciji že od začetka uvedle ustvarjanje varnejših, podpornih in vključujočih prostorov (Glejte 6. poglavje.)

OPOMBA:

- Naslednje poglavje pride v poštev šele, ko ste pripravljeni, da sodelujete pri transformaciji.
- Edini dejavnik, nad katerim imate popoln nadzor in nanj lahko vplivate, ste vi sami.
- Vse se začne z vami.
- Negledena to, kakšna je situacija, začnite s samorefleksijo, preverjanjem lastnega počutja, prepoznavanjem lastnega namena ter s prepoznavanjem vloge, ki jo lahko odigrate pri transformaciji.
- Berite, informirajte se, poiščite način, ki vam ustreza, in si zaupajte.

5.

TRANSFORMACIJA
SOVRAŠTVA

5.1 Kaj je transformacija v kontekstu spoprijemanja s sovražnim govorom in/ ali sovražnim vedenjem

V mladinskem delu, kjer je prisotno sovraštvo, lahko obtičimo pri sovražnem vedenju, naslavljanju in spoprijemanjem z njim, ker menimo, da ga je treba popraviti ali pa da je treba najti rešitve in skleniti kompromis.

Zavezanost transformativni praksi pomeni, da moramo ozavestiti, da pravičnost ne izgleda enako za vse, da situacije ni vedno mogoče »popraviti« ter da z odzivanjem na obnašanje naslavljammo le simptome in ne temeljnega vzroka za sovraštvo. Temeljni vzroki so številne potrebe mladih, ki pogosto niso izpolnjene.

Ključ do transformacije je zavezanost k empatiji in sočutju:

Situacijo preučite celostno,

▶ povežete se z mlado osebo, ki širi sovraštvo, in razumete njene potrebe,

vzpostavite sočutje do osebe, ki širi sovraštvo, ←

▶ to temeljno vpliva na vaš odziv.

Strategije, ki jih sprejmete za odzivanje na neizpolnjene potrebe mladih, so lahko zelo različne od tistih, ki bi jih izbrali, da bi se odzvali na njihovo vedenje.

POGOJI, V KATERIH SE LAHKO ZGODI TRANSFORMACIJA:

Za transformacijo sta potrebna čas in predanost:

- Če redno delate s skupino mladih, imate priložnost raziskati njihove potrebe. V sodelovanju z mladimi lahko raziščete načine, kako lahko same_i začeno naslavljanje obnašanja, ki izhajajo neposredno iz njihovih neizpolnjenih potreb.

Včasih so neizpolnjene potrebe neposredno povezane z diskriminacijo

ali sistemsko in institucionalizirano zatiranostjo. Strategije, kot so učenje solidarnosti, spoznavanje pravic, organiziranje kampanj in učenje kritičnega razmišljanja, so lahko načini, kako mlade spodbujate k sočutju do sebe in lastnih neizpolnjenih potreb.

- Če z mladimi sodelujete neredno, verjetno ne boste imeli dovolj priložnosti za vzpostavitev osebnega odnosa z njimi; ne bo vam omogočeno, da z njimi preživite dovolj časa, da bi naslovili

njihove potrebe in vpeljali spremembe, vendar pa lahko še vedno zasejete semena transformacije z uporabo transformativne prakse in z osredotočanjem na svoje delovanje:

- Kakršenkoli material, aktivnost ali delavnico za mlade lahko oblikujete na empatičen in sočuten način in jo s tem postavite v kontekst transformativne pravičnosti in kritičnega mišljenja.
- Vlagajte v razvoj svoje osebne prakse, da se boste lažje odzivali empatično in s sočutjem, če se v kateremkoli prostoru/okolju, kjer se znajdete, pojavi sovražno vedenje in/ali govor – prizadevajte si zagotoviti, da se mladi ne bodo počutile_i izključene_i na podlagi vašega odziva.
- Če ste v vlogi zunanje_ga fasilikatorke_ja ali trenerke_ja, lahko zagotovite, da bo prostor, v katerega vstopate, ustrezal vašim zahtevam po podpornem, spoštljivem in vključujočem prostoru.
- Lahko zaprosite, da niste sami s skupino in da je vaš_a sodelavka_ec seznanjen_a z vašim pristopom k naslavljanju sovraštva, tako da vam lahko nudi dodatno podporo.

Transformacija se začne pri vas

- Z zavedanjem svojih lastnih potreb in njihovim ozaveščanjem boste pristopili k sodelovanju z mladimi na bolj miren, samozavesten in predan način.
- Pri transformaciji gre za sejanje semena – še posebej, če nimate dovolj časa z mladimi, da bi jih spremljali na njihovi celotni poti. Osredotočite se lahko na ustvarjanje rodovitnih pogojev, v katerih lahko uspevajo semena transformacije. To ustvarite s sočutno komunikacijo v obdobju, ko ste z njimi.

Transformacija se zgodi, ko se zaveste, da ste s sočutnim odzivom temeljito spremenili izid situacije, četudi se je transformacija zgodila zgolj znotraj vas.

NE POZABITE:

Vsako situacijo obravnavajte z empatijo in sočutjem:

1. korak: Povežite se s sabo in preverite svoje počutje in stanje. Zavedajte se svojih zaznav, predpostavk, prepričanj in pričakovanj ter vpliva, ki bi ga lahko imela na vaš odziv na situacijo. Poskusite vse to pustiti ob strani, da bi bili pri obravnavi situacije čim bolj prisotni, nevtralni in pravični.

2. korak: Preverite, ali uporabljate povezovalen jezik in bodite pozorni na druge, ki uporabljajo razdiralen jezik. Če opazite, da je povezanost prekinjena, se lahko s skupino ali posameznico_kom ponovno povežete.

3. korak: Preverite, ali poslušate na empatičen način. Zavedajte se svojih odzivov na to, kar je bilo povedano. Čas za intervencijo lahko nastopi pozneje, pred tem je pomembno, da so vse_i slišane_i. To vam bo dalo čas, da ocenite, kako se mladi počutijo in katere potrebe niso izpolnjene.

4. korak: Preverite, ali zares naslavljate, kar se je zgodilo oz. kar ste opazili, in ne le svoje interpretacije oz. svoje presoje o dogodkih.

TRANSFORMATIVNA PRAKSA Z MLADIMI: DELO S ČUSTVI IN POTREBAMI

Bistveni del transformativne prakse je, da obravnavamo faktorje, ki sprožijo sovražno vedenje, na sočuten in empatičen način.

Pomembno je vedeti, da je to, kako razmišljamo in se obnašamo, direkten odziv na naša čustva, naša čustva pa neposredno odražajo to, da so naše potrebe bodisi izpolnjene bodisi neizpolnjene. Ko so prisotne neizpolnjene potrebe, lahko vodijo v sovražno vedenje. Dokler ne naslovimo neizpoljenih temeljnih potreb, se lahko sovražni govor in vedenje še naprej pojavljata.

Ključni del transformativne prakse je podpora mladim pri razumevanju lastnih čustev in potreb ter tega, kako to vpliva na njihovo vedenje. Ko obravnavate določen incident, lahko začnete z naslednjim korakom:

Skupaj z mlado osebo lahko opredelite vedenje z vprašanjem:

- Kaj se je zgodilo?
 - Govorite le o tem, kar ste opazili, ne ocenjujte oz. presočajte situacije.
 - Poslušajte njihovo zgodbo s sočutjem in empatijo, izogibajte se razdiralnemu jeziku.

Kadar delate z mladimi pri grajenju njihovih lastnih sočutnih praks in ozaveščanju faktorjev, ki pri njih sprožijo sovražnost, boste razvijali sposobnosti pogovarjanja o čustvih.

RAZUMEVANJE ČUSTEV:

Če ne prisluhnemo in se ne zavedamo svojih čustev, z lahkoto napačno razumemo njihovo naravo. Pogosto je na primer mišljenje, da lahko naša čustva povzročijo druge_i: npr. ko nekdo reče »Počutim se, kot da mi nikoli ne posvečate pozornosti« ali »Počutim se, kot da me ignorira«, to niso čustva. Čustvo bi bilo npr.: »Počutim se žalostno, ker me ignorira«. Druge_i so lahko sprožilec ali spodbuda za to, kako se počutimo, vendar niso tiste_i, ki nas prisilijo v določena čustva, tako da moramo zanje odgovornost sprejeti same_i.

Čustva

Čustva, ki se lahko pojavljajo, ko so naše potrebe neizpolnjene:

razočaranje, nezadovoljstvo, vznemirjenost, prizadetost, žalost, nesreča, obup, bridkost, bolečina, frustracija, razburjenost, nepotrpežljivost, nejevolja, jeza, zamera, gnus, bes, zaskrbljenost, tesnoba, živčnost, strah, preplašenost, groza, nesproščenost, nelagodje, negotovost, zmedenost, presenečenost, zbeganost, preobremenjenost, osamljenost, otopelost, z dolgočasnost, utrujenost, hladnost, zadržanost, ravnodušnost, potrtnost, nemir, nepripravljenost, zadrega, nemoč, obžalovanje ...

Čustva, ki se pojavljajo, ko so naše potrebe izpolnjene:

veselje, dobra volja, živahnost, radost, presrečnost, blaženost, ekstatičnost, zadovoljstvo, naklonjenost, hvaležnost, ponos, sreča, občutek udobja, spokojnost, varnost, sproščenost, mirnost, zanimanje, radovednost, zainteresiranost, presenečenje, osuplost, fasciniranost, začudenje, upanje, optimizem, samozavest, vnema, navdušenje, navdih, razumevanje, ganjenost, toplina, ljubečnost ...

Potrebe, ki jih imamo vse_i

IGRA: vključenost, zabava, svežina, spontanost, stimulacija, ritem, raznolikost, udobje, lahkotnost, sprostitiv.

JASNOST: znanje, zavedanje, razumevanje, gotovost, preprostost, red, natančnost, usposobljenost, učinkovitost, spretnost.

PRAVIČNOST: enakost, delitev, pomoč, sodelovanje, poštenost, odprtost, spoštovanje dogovorov, zanesljivost, doslednost, strpnost, ravnotežje, harmonija, enotnost.

POMEN: namen, prispevanje, zavedanje, lepota, skrivnost, celovitost, pustolovščina, izziv, ustvarjalnost, rast, učenje, dosežki, zaključenost.

AVTONOMIJA: neodvisnost, svoboda, izbira, nadzor, moč, pristnost, integriteta.

EMPATIJA: razumevanje, sočutje, sprejemanje, priznanje, prepoznanje, cenjenost, upoštevanje, spoštovanje, zaupanje, praznovanje, žalovanje.

LJUBEZEN: skrb, nega, naklonjenost, bližina, intimnost, dotik, spolnost.

ZAŠČITA: varnost, gotovost, mir.

PREŽIVETJE: hrana, voda, svetloba, zrak, prostor, toplota, gibanje, počitek, zdravje, higiena.

SKUPNOST: pripadnost, povezanost, prijateljstvo, stik, vključenost, sodelovanje, solidarnost, zvestoba, pomoč, podpora.

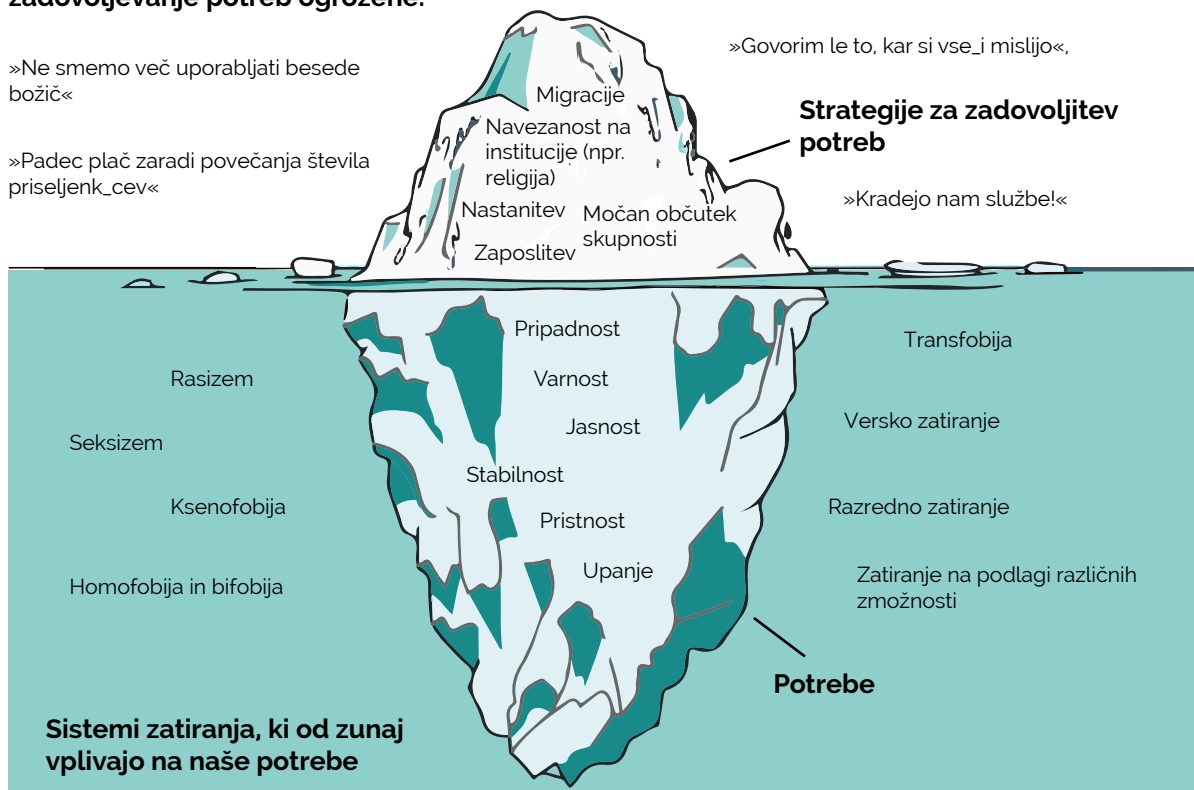
Vse_i imamo univerzalne potrebe, izbiramo pa med vrsto strategij za njihovo izpolnitev. Pogosto je ravno strategija, ki jo izberemo, da zadostimo svojim potrebam, tista, ki ustvarja konflikt med osebami, saj vsak_a meni, da je njena_gova strategija pravi ali najboljši način. V stresnih razmerah lahko zunanje sile v nas vzbudijo občutek, da so naše strategije ogrožene.

Svojo potrebo po varnosti npr. izpolnjujemo z zagotavljanjem bivališča oz. nastanitve. Ko

nam časopisi, političarke_i in drugi viri sporočajo, da obstaja pomanjkanje stanovanj, se zato naš stres veča, saj se bojimo, da je naša potreba po varnosti ogrožena. Zato se pojavijo napetosti, ko npr. časopisi za pomanjkanje stanovanj ne okrivijo neuspeha pri gradnji novih hiš, temveč krivijo priseljenke_ce za večanje povpraševanja. Takšno sporočilo se nato reproducira skozi različne vire, osebe pa se ga oklepajo, saj je lažje kriviti priseljenke_ce kot globlje sistemske težave.

V naslednjem prikazu ledene gore lahko vidimo:

Sporočila od zunaj, ki nas prepričujejo, da so naše strategije za zadovoljevanje potreb ogrožene.

1. Naše potrebe so na dnu ledene gore - ponavadi nevidne in neizražene kot potrebe: pripadnost, varnost, stabilnost, pristnost, upanje, jasnost idr.

2. Na naše potrebe od zunaj pod gladino vplivajo sistemi zatiranja, ki so prav tako nevidni. Vplivajo na to, ali so naše potrebe izpolnjene ali ne – če na nas na primer vpliva več različnih sistemov zatiranja, obstaja večja verjetnost, da bomo težje izpolnile_i svoje potrebe.

3. Nad vodno gladino in že v vidnem območju se nahajajo strategije, ki jih uporabljamo za zadovoljitev različnih potreb: nastanitev, zaposlitev, navezanost na institucije, kot so državne zdravstvene storitve in izobraževalni sistemi, religije in sistemi prepričanaj, politična pripadnost, migracije (ki lahko pogosto zadostijo potrebi po varnosti), močan občutek skupnosti idr.

4. Od zunaj vse_i prejemamo sporočila, ki nas prepričujejo, da so naše strategije za zadovoljevanje potreb ogrožene. Ta sporočila lahko prejemamo v obliki časopisov, novic na družbenih omrežjih in prek drugih medijev in kanalov. Med njimi so npr. »Padec plač zaradi povečanja števila priseljenk_cev«, »Ne smemo več uporabljati besede božič« ali »Govorim le to, kar si vsi mislijo« (sklicevanje na pristnost in jasnost – konservativna stališča so pogosto predstavljena kot verodostojna in nehinavska).

PELJATI MLADE PO POTI TRANSFORMACIJE

Transformacija mlado osebo pelje skozi proces, kjer se poveže s seboj in sprevidi, kaj počne in zakaj. Sovražni govor in/ali vedenje se lahko obravnavata kot obnašanje mlade osebe, s katerim opozarja na nezadovoljene potrebe. Te potrebe povzročajo vrsto čustev, ki so osnova za dejanja sovražnega govora in/ali vedenja.

To izhaja iz našega razumevanja, da se za vsakim čustvom nahaja potreba. Na ta način lahko prekinemo sistematične vzorce odzivanja in presežemo okvire fiksnih idej o tem, kaj je prav in kaj narobe.

Transformativno delo z mladimi

Uporaba vaje drevo potreb za raziskovanje vedenja, čustev in neizpoljenih potreb

Ta metoda je bila razvita z namenom osredotočanja na transformacijo mladih oseb, s katerimi delate.

Ta vaja vam bo pomagala:

- da predstavite temo transformacije mladim
- da se osredotočite na poimenovanje obstoječega problema in na to, kako podpreti mlado osebo, da razume, kaj se dogaja v njenem okolju.
- pri prepoznavanju čustev in potreb mladih oseb.

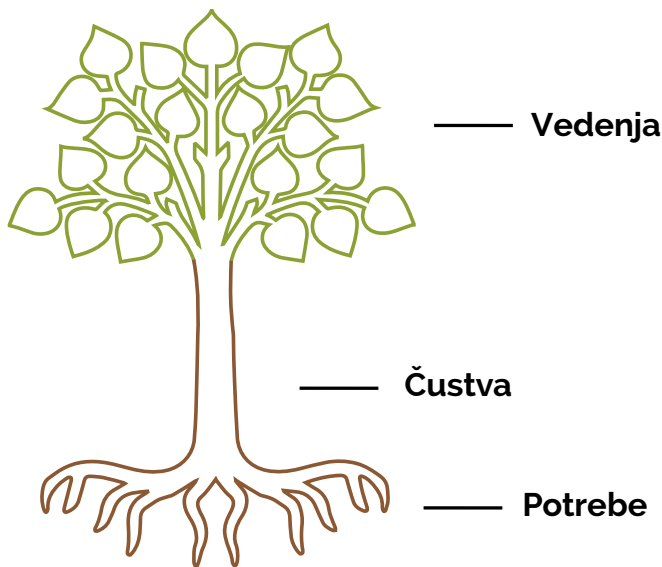

VAJA DREVO POTREB

- Narišite drevo, ki prikazuje korenine, deblo in veje. S črto po središču drevesa skozi veje, deblo in korenine razdelite drevo na levo in desno polovico. Tako boste lahko predstavili obe strani zgodbe.
- Izberite ustrezno zgodbo o sovražnem incidentu, ki se je zgodil v okolju mladinskega dela ali v skupnosti. Prepričajte se, da je zgodba blizu mladim, s katerimi delate.
- S pomočjo vprašanj z mladimi raziščite, kaj se je zgodilo v zgodbi. Ena stran drevesa bo predstavljala stran osebe, ki je doživela sovražni govor in/ali vedenje. Druga stran bo predstavljala osebo, ki je le-to izvajala.
 - Najprej vprašajte: kaj se je zgodilo?
 - Navedite **vsa dejstva**, ki so vam na voljo o tem, kaj se je zgodilo in kakšno vedenje se je pojavilo.
 - Napišite dejanja ter vedenja obeh oseb v krošnjo na obeh straneh drevesa.

OPOMBA:

Ne nadaljujte z razpravljanjem o čustvih ali potrebah, dokler mladi sami ne razumejo teh konceptov.

Ko je mlada oseba pripravljena, jo vprašajte:

- Oglejte si krošnjo drevesa in tamkajšnja vedenja ter za obe vpleteni osebi raziščite:
 - Katera čustva so privedla do takšnega vedenja?
 - Zapišite jih na deblo drevesa.
- Oglejte si čustva na deblu ter razmislite o tem, kakšne bi lahko bile (neizpolnjene) potrebe obeh strani, ki bi vodile do teh čustev.
 - Zapišite jih v območje korenin.
 - Presodite, ali so potrebe na obeh straneh podobne ali ne.

Ta vaja mladi osebi omogoči, da poimenuje, kaj se je zgodilo, ter razišče in izrazi svoja čustva in potrebe. Transformativna pot mlade najprej vodi do razumevanja lastnih potreb in tega, kako je njihovo vedenje posledica neizpoljenih potreb, nato pa lahko začnejo razmišljati o vplivu svojih dejanj na druge in o tem, kako lahko popravijo negativne posledice teh dejanj. Ta proces nas tako končno pripelje do točke, na kateri se lahko uporabi restorativna praksa, kar se običajno zgodi na naknadnih srečanjih.

5.2 Transformacija kot restorativna praksa²⁹

Restorativna praksa se pri mladinskem delu uporablja za popraviljanje negativnih posledic. Gre za pristop, ki si prizadeva, da oseba začne razumeti učinek, ki ga je imela na druge, in kako je vplivala tudi sama nase. Osredotoči se na to, da se oseba iz izkušnje lahko nekaj nauči in popravi negativne posledice svojih dejanj. Vedno jo je mogoče uporabiti tudi za popravilo negativnih posledic, ki jih je mlada oseba povzročila sama sebi. Vključuje lahko tudi združevanje dveh oseb ali skupin, ki so v konfliktu, da bi ugotovile_i, kaj se je zgodilo, in razrešile_i situacijo. Vendar pa srečanje ni vedno potrebno, možno ali primerno. Obstajajo tudi

drugi načini, prek katerih se negativne posledice lahko popravi (mlada oseba lahko na primer napiše pismo, ki je nato poslano ali pa tudi ne). Bistvo restorativne prakse je predvsem v tem, da mladi prevzamejo odgovornost za svoja čustva, potrebe in vedenje, kar je proces, ki lahko traja dalj časa. Pomembno je, da mlada oseba, ki se je vedla sovražno, ne pripeljete pred osebo, ki je bila tarča sovraštva, dokler nista obe_a pripravljene_a na srečanje, saj ju to lahko samo še dodatno prizadane, če se v prostoru ne počutita več varno.

²⁹ www.iirp.edu/news-from-iirp/time-to-think-using-restorative-questions;
www.iirp.edu/defining-restorative/history

Restorativna praksa vključuje premislek z osebo, ki je širila sovraštvo, o šestih vprašanjih – na nekatere med njimi lahko odgovorimo že med izvajanjem vaje drevo potreb:

1. Kaj se je zgodilo?
2. Kako si se takrat počutil_a?
3. Na koga je to vplivalo?
4. Na kakšen način je to vplivalo nanj_o/nanje?
5. O čem si razmišljal_a od takrat naprej?
6. Kaj misliš, da moraš storiti, da bi popravil_a situacijo?

Če je mlada oseba pripravljena na sodelovanje, lahko s pomočjo 5. in 6. vprašanja pričnete z odpravljanjem negativnih posledic.

Opomba: če z osebo, ki je bila prizadeta, sodeluje drug_a mladinska_i delavka_ec, zanje obstaja še en sklop vprašanj:

- Kaj si si misli_l_a, ko si ugotovi_l_a, kaj se je zgodilo?
- Kakšen vpliv je imel dogodek nate in na druge?
- Kaj je bilo zate najtežje?
- Kaj misliš, da bi se moralo zgoditi, da se situacija popravi?

Nasvet mladinskih voditeljic_ev o transformaciji sovraštva:

- »Ozavesti dogajanje v prostoru.«
- »Samorefleksija je ključna.«
- »Včasih moramo prepoznati konflikt različnih potreb.«
- »Pomembno je, da se zgodi preobrat v razumevanju situacije.«
- »Zaupati moramo v proces in v orodja, ki jih uporabljamo.«
- »Doseganje transformacije je izziv.«
- »Ko se povežete z osebo, lahko vidite, da obstaja upanje za spremembo.«

6.

TRANSFORMACIJA KOT ODZIV ORGANIZACIJE

6.1 Kako predstaviti in vzpostaviti transformacijo v svoji organizaciji?

Bolj podrobno tematiko vključujočih organizacij in transformacije znotraj organizacij predstavlja priročnik Vključujoče organizacije - priročnik za organizacijski razvoj.³⁰ V tem poglavju je predstavljen nekaj strategij in napotkov.

Razmišljajte o procesu kot o treh strategijah:

- Kar ste se naučili o empatičnem poslušanju in o pristopu, ki temelji na potrebah, prenesite v prakso.
- Vzpostavite strukture skupin, ki omogočajo skupinsko učenje in podporo zanj.
- Razvijte prakso vključevanja na ravni celotne organizacije.

1. strategija: Kar ste se naučili, prenesite v prakso

Uporabljajte povezovalni jezik, razvijte zavedanje in prepoznavanje svoje uporabe neempatičnega poslušanja, spoznajte, kdaj je sočutno poslušanje ključnega pomena, vedite, da sta za učenje teh veščin potrebna čas in vaja.

- Povejte svojim sodelavkam_cem, da to razvijate v svoji lastni praksi in da želite, da vam pomagajo pri premisleku o tem, kako vam gre.
 - Lahko vam podajo povratne informacije, po tem ko so vas opazovale_i pri delu z mladimi.
 - Lahko vam dajo čas za razmislek o vaših lastnih opažanjih glede svojega dela.
 - Povabite jih, da vadijo skupaj z vami.

2. strategija: Vzpostavite strukture skupin, ki omogočajo skupinsko učenje in podporo zanj

- Zagotovite si:
 - redna skupinska srečanja,

- reden čas z nadrejenimi (če jo_ga imate) oz. osebo, ki ima pregled nad vašim delom, za podporo in za razpravo o tem, kako se počutite v svoji vlogi (včasih lahko podpora in mentorstvo poteka tudi z zunanjo osebo, ki vas podpira pri delovni uspešnosti in razvoju).
- Razvijte načela dostojanstva pri delu, ki spodbujajo spoštljive odnose med sodelavkami_ci, sodelovanje in podporo.

3. strategija: Razvijte prakso vključevanja na ravni celotne organizacije

- Transformativna praksa je vzpostavljena na podlagi načela enakosti, inkluzivnosti in človekovih pravic.
- Da jo lahko udejanjimo v mladinskem delu, mora biti usklajena z vrednotami in prakso celotne organizacije – tako na osebni kot na organizacijski ravni.
- Organizacija mora kritično preučiti in izboljšati svojo prakso.
- Organizacija mora sprejeti pristop »nič o nas brez nas«³¹ in sodelovati z manjšinskimi ter marginaliziranimi skupinami.
- Organizacija mora vzpostaviti in stalno posodabljeni načrt, kako postopoma postati bolj vključujoča.
- Načrt je mogoče razviti z uporabo 8-stopenjskega modela, ki pokaže, kako je mogoče vzpostaviti inkluzivnost.

³⁰ Priročnik Inclusive Organisations - Manual for organisational development je dostopen na spletni strani Društva Parada ponosa (<http://www.ljubljana.pride.org/wp-content/uploads/2020/02/Inclusive-organisation-toolkit-2020.pdf>), v pripravi pa je tudi slovenski prevod.

³¹ Razlaga principa »nič o nas brez nas« se nahaja v priročniku o vključujočih organizacijah (<http://www.ljubljana.pride.org/wp-content/uploads/2020/02/Inclusive-organisation-toolkit-2020.pdf>)

PRISTOP CELOTNE ORGANIZACIJE: 8 STOPENJ DO VKLJUČUJOČEGA MLADINSKEGA DELA

STOPNJE

GLAVNI UKREPI

1 ORGANIZACIJSKI PREGLED

- Zberite bazo informacij o potrebah mladih iz manjšinskih in marginaliziranih skupin v vaši skupnosti.
- Naredite samooceno na ravni organizacije, da prepoznate, kaj delate dobro in katere vrzeli je treba zapolniti. (Glej poglavje 1 in www.youth.ie/diversity za vprašalnik za samooceno.)
- Vzpostavite načine za podporo sprememb svoje prakse in se povezujte z drugimi organizacijami, ki lahko podpirajo vaš razvoj vključujoče prakse.

2 STRATEGIJE IN SKUPINSKI DOGOVOR

- Za svojo organizacijo ustvarite strategijo inkluzivnosti in raznolikosti.
- Skupaj z mladimi ustvarite skupinski dogovor o sprejemljivem vedenju, ki poudarja spoštovanje in povezovanje skupine.
- Oboje naj vsebuje:
 - Kako boste prilagodili svoje aktivnosti, da bi dosegli enake priložnosti za vse mlade osebe.
 - Izjavo o delovanju, kjer je inkluzivnost navedena kot cilj in načelo.
 - Prakso boja proti diskriminaciji – opišite, kako se proaktivno spoprijemate z diskriminacijo.
 - Določitev vloge zaposlenih, prostovoljk_cev, mladinskih voditeljic_ev in mladih pri vključujoči praksi – vključite tudi vse potrebe po usposabljanju na področju enakosti in človekovih pravic.
 - Določitev postopkov poročanja in disciplinskih postopkov

3 PROSTOR IN OKOLJE

- Vaš prostor naj z vizualnimi elementi sporoča, da je vključujoč za mlade iz manjšinskih in marginaliziranih skupin (npr. uporaba mavričnih simbolov, ki sporočajo, da so LGBTIQ+ mladi v njem dobrodošli).
- Vzpostavite pobude proti medvrstniškemu nasilju in proti sovražnosti.
- Vaš javni profil naj jasno sporoča vašo inkluzivnost.

4 OSEBJE IN PROSTOVOLJKE_CI

- Osebje in prostovoljke_ci naj imajo potrebne veščine in znanja o vključujoči praksi.
- Osebju, prostovoljkam_cem in mladim zagotavljajte usposabljanje.
- Imejte raznoliko osebje in prostovoljsko ekipo, ki odraža vaš cilj – inkluzivnost.

5 AKTIVNOSTI IN VKLUČENOST MLADIH

- Spodbujajte in podpirajte prakso samorefleksije.
- Dodelite osebjem in prostovoljcem naloge, s katerimi promovirajo inkluzivnost.
- Delite svojo prakso z drugimi organizacijami, da bi jo tako razširili v svoji regiji in skupnosti.

6 FINANČNA SREDSTVA ZA INKLUZIVNOST

- Načrtovanje vašega programa naj spodbuja in podpira inkluzivnost.
- Vaša programska vsebina in aktivnosti naj proaktivno podpirajo inkluzivnost, pripadnost, identiteto, enakost in človekove pravice.
- Vzpostavljajte postopke za dejavno podpiranje inkluzivnosti, kot je odpiranje prostorov za mlade iz manjšinskih in marginaliziranih skupin.

7 MREŽENJE IN PARTNERSTVA

- Sredstva namenajte za zagotovitev vključujočih struktur (usposabljanja, prilagoditve stavb ipd.).
- Sredstva namenajte vključujoči praksi.

8 SPREMLJANJE IN EVALVACIJA

- Gradite mreže in partnerstva za podpiranje vključujoče prakse.
- Zavzemajte se za mlade iz manjšinskih in marginaliziranih skupin, zagovarjajte njihove pravice ter jih vključite v zagovorništvo.
- Svojo prakso predstavite ključnim odločevalcem in vključite mlade, da odločevalcem predstavijo sebe in svoje zahteve.
- Vzpostavite postopke spremljanja in evalvacije.
- Vzpostavite orodja za merjenje učinkov.
- Pri svojem spremljanju in evalvaciji bodite samorefleksivni ter s tem dokažite, da ste učeča se organizacija.
- Bodite sposobni prikazati, kako ste spremenili svoje prakse in postopke na podlagi spremljanja in evalvacije.

TRANSFORMATIVNE ORGANIZACIJE – KAJ PRAVIJO MLADI?

Poleg zgoraj predstavljenega celotnega organizacijskega pristopa upoštevajte in vključite tudi napotke, ki so jih izrazile mlade osebe iz manjšinskih in marginaliziranih skupin.

1. Ustvarite vključujoče, podperne in spoštljive prostore po naših merilih:

Omogočite prostore, kjer mladi lahko preživljamo čas (samo) s svojo identitetno skupino.

Podprite nas, da same_i vodimo svoje lastne programe in skupine.

Razrešujte probleme in sprejemajte odločitve skupaj z nami.

2. Zagotovite podporo, ki je primerna glede na naše potrebe:

Usmerite in napotite nas do ustreznih storitev, ki nam lahko pomagajo pri določenih vprašanjih.

Stojte nam ob strani, ko se soočamo z diskriminacijo, medgeneracijskim konfliktom (s starši ali v svojih skupnostih), vprašanji imigracije in pravnimi vprašanji ali z vprašanji identitete.

Razvijajte svoje razumevanje kako nam lahko nudite kulturno in versko vključujoče storitve.

3. Usposabljanje mladinskih voditeljic_ev:

Vključite nas v kampanje, zagovorništvo, aktivizem ali katerokoli drugo delo, ki temelji na boju za pravičnost.

Zaupajte nam kot voditeljicam_em v naših različnih skupnostih.

Vlagajte v nas prek usposabljanja in mentorstva.

»Razumite izzive, s katerimi se soočamo nekatere mlade osebe pri vključevanju v določene prostore, in kaj je potrebno, da mlada oseba zakoraka v tak prostor. Želimo, da razumete naše potrebe.«

4. Zavežite se antidiskriminacijskemu mladinskemu delu:

Sistematično naslavljajte in prijavljajte diskriminacijo.

Zagotovite usposabljanje o razumevanju diskriminacije za vse mladinske delavke_ce in prostovoljke_ce.

Podprite nas v primeru negativnih vplivov diskriminacije na naše počutje, varnost in duševno zdravje.

Z uporabo restorativnih praks sodelujte s tistimi, ki širijo sovraštvo.

5. Postavite se za nas, ko to potrebujemo:

Lobirajte za več sredstev in financiranja, namenjenega sodelovanju z nami.

Izvajajte raziskave.

Podprite in se vključite v kampanje, ki temeljijo na boju za pravičnost in se borijo za naše pravice.

Naslavlajte strukturno nepravilnost in neenakost.

UKREPI, KI JIH LAHKO SPREJMETE, DA PREPREČITE SOVRAŽNI GOVOR IN/ALI VEDENJE³²

Oblikujte in izvajajte strategijo proti medvrstniškemu nasilju

Z vzpostavljeno strategijo proti medvrstniškemu nasilju je mladinska_i delavka_ec v organizaciji zaščiten_a, saj se zaveda, da v primeru sovražnega govora in/ali sovražnega vedenja obstajajo postopki, ki jih podpira celotna organizacija.

Bodite organizacija, ki prijavi sovraštvo

Vse_i v organizaciji naj se zavedajo, da so v primeru incidenta sovražnega govora in/ali sovražnega vedenja odgovorne_i, da ga prijavijo. Takšen pristop podpira očitivke_ce in je svarilo za vsako osebo, ki širi sovraštvo, saj ve, da organizacija tega ne dopušča.

Ozaveščanje

Posredovanje sporočil proti sovraštvu vsem članicam_om organizacije je učinkovit način, da se prepreči sovražno vedenje in/ali govor, še preden se zgodi. To lahko vključuje pogovore, plakate, glasila ali e-novice, e-poštna sporočila, videoposnetke ali katerokoli drugo obliko vključevanja vašega občinstva. Sporočila morajo opredeliti stališča organizacije do sovraštva, kaj sovraštvo sploh je, njegove različne oblike, da je sprejemljivo povedati oz. prijaviti sovraštvo ter kakšne so strategije in postopki organizacije v primeru sovražnega govora in/ali sovražnega vedenja.³³

Kodeks vedenja

Kodeks je dogovor z mladimi, ki naj določa smernice v zvezi z mejami ustreznega vedenja.

Oglasne deske in glasila

Prek oglasnih desk ali glasil lahko delite organizacijsko strategijo proti medvrstniškemu nasilju, kodeks vedenja in podobne dokumente, tako da ju lahko vidijo vse_i (tako mladinske_i delavke_ci kot mlade osebe). S tem nenehno opominjate na načelo nesprejemljivosti sovraštva, za katerega si prizadeva organizacija.

³² Vzeto iz Let's Beat Bullying: www.youthhealth.ie/sites/youthhealth.ie/files/NYCI_LETS_BEAT_BULLYING.pdf

³³ Prilagojeno po O'Moore & Kirkham, 2001.

7.

PRILOGE

7.1 Slovarček

A **Alternativni zaimki:** Nekatere transspolne in/ali nebinarne osebe uporabljajo zaimke, ki so zunaj binarne delitve on/ona. V angleščini veliko nebinarnih oseb uporablja edninski zaimek 'they/them', obstajajo pa tudi nekatere druge alternative, kot na primer zaimek 'ze/zir'. V slovenščini nekatere nebinarne osebe v govoru izmenoma uporabljajo tako moške kot ženske zaimke ali ustvarijo nove, pri pisanju pa je v rabi podčrtaj, ki se ga zapiše med priponi ženske in moške oblike besede (npr. 'mladinska_i delavka_ec') in simbolno ponazarja spolne identitete, ki obstajajo poleg ženske in moške. Ta praksa je prisotna tudi v tem priročniku.

Antirasizem: »Antirasizem je aktivni proces prepoznavanja in odpravljanja rasizma prek spreminjanja sistemov, organizacijskih struktur, strategij, praks in stališč, tako da se moč prerazporedi in enakomerno ter pravično porazdeli« (NAC International Perspectives: Women and Global Solidarity).

Pomembno je, da nismo rasistične_i – a antirasizem je več kot zgolj to. Nerasistično ravnanje pomeni le, da same_i ne izražamo rasnih predsodkov in ne izvajamo diskriminacije, a v svojem bistvu je takšno ravnanje pasivno. Antirasizem pomeni korak naprej – k aktivnemu boju proti rasizmu vsepovsod okrog nas, zato se zavzemamo za antirasistično mladinsko delo.

B **Biseksualna oseba:** Oseba, ki jo fizično, spolno in/ali čustveno privlači več kot en spol. Bi+ je krovni izraz, ki se uporablja za opis tudi drugih identitet, kot so panseksualna, kvir in druge, ki jih ne privlači izključno en spol.

C **Cisnormativnost:** Družbena norma, ki predpostavlja in pričakuje, da so vse osebe cispolne, torej se bodo identificirale s spolom, pripisanim ob rojstvu. Cisnormativnost prav tako pričakuje, da se bodo transspolne osebe identificirale v okviru binarnega spola in izgledale kot cispolne osebe.

Cisseksizem: Niz dejanj in norm, ki privilegirajo cispolne osebe in/ali zatirajo transspolne osebe. Širše gledano je cisseksizem sklicevanje na norme ki uveljavljajo spolno binarnost in spolni esencializem, kar povzroča zatiranje različnih spolov ter nebinarnih in transspolnih identitet. Vsakdo, ki ne izgleda kot cispolna oseba in/ali se ne identificira kot cispolna oseba, se sooča s cisseksizmom. <http://sjwiki.org/wiki/Cissexism>

Cispolna oseba: Oseba, katere spolna identiteta se ujema s spolom, ki ji je bil pripisan ob rojstvu (npr. oseba, ki ji je bil pripisan ženski spol in se identificira kot ženska). Besedo 'cispolna_i' lahko skrajšamo tudi na 'cis'. Cispolnost je "nasprotje" transspolnosti.

E **Etnična skupina:** Skupina, ki samo sebe obravnava ali jo druge_i obravnavajo kot ločeno skupnost, ki temelji na skupnih značilnostih, kot so jezik, religija, narodnost ali tradicija.

Etnična večina: Nanaša se na prevladujočo etnično skupino v družbi.

Etnična manjšina: Nanaša se na kulturo ali etnično pripadnost, ki se opazno razlikuje od etnične večine. To lahko vključuje tudi priseljenke_ce, ki že dolgo prebivajo v državi, naturalizirane državljanke_e, in osebe, ki so 2., 3., 4. itd. generacija priseljenk_cev.

H Heteronormativnost: Družbena norma, ki predpostavlja in pričakuje, da so vse osebe heteroseksualne in ustvarja družbo, v kateri je heteroseksualnost edina družbeno sprejeta spolna usmerjenost. Niz dejanj in norm, ki privilegirajo heteroseksualne osebe, se imenuje heteroseksizem.

Heteroseksualna oseba: Oseba, ki jo fizično, spolno in/ali čustveno privlačijo osebe drugačnega spola (ponavadi ženske, ki jih privlačijo moški, in moški, ki jih privlačijo ženske).

I Interspolna oseba: Osebe, ki jih na podlagi spolnih znakov (genitalije, kromosomi, hormoni itd.) ni mogoče umestiti v binarni spolni sistem (moški ali ženski spol). Obstaja širok spekter interspolnosti, v večini držav pa se interspolnim osebam ob rojstvu določi spol znotraj binarnega polja. Dojenčice_ki z genitalijami izven binarnih kategorij, so podvržene_i operativnim posegom brez njihovega soglasja, o čemer pogosto tudi pozneje niso obveščene_i. Pri nekaterih interspolnih osebah so variacije pri rojstvu očitne, za druge se pojavijo kasneje, vendar skoraj nihče ne ve, da je interspolna oseba, kar ne le krši njihove človekove pravice, temveč lahko ogrozi tudi njihovo zdravje, saj niso deležne_i ustreznega zdravljenja.

K Kvir: »Pomeni kritiko vseh oblik normativnih spolnih usmerjenosti (heteronormativnost, homonormativnost). Kvir teorija poudarja raznolikost in nasprotuje gejevsko-lezbičnemu gibanju, ki skuša homoseksualnost predstaviti kot enako »normalno« kot heteroseksualnost. Nasprotuje tudi identitetnim politikam in trdi, da se kot kvir ni mogoče identificirati, ampak je mogoče kvirovske vrednote le živeti. Kvir zavrača asimilacijo in normalizacijo, nasprotuje konceptom normalnosti in je kritičen ne le do heteronormativnosti, temveč tudi do vojne, družine, istospolnih porok in asimilacijske politike lezbičnih in gejevskih gibanj. Pri tej kritiki se poslužuje nekonvencionalnih političnih strategij (civilna nepokorščina, performativnost ...) in se aktivno vključuje v druga socialna gibanja. Pomembno je poudariti, da kvir ni sopomenka za LGBT (čeprav se jo tako uporablja), temveč ločena (anti)identiteta. Termin sam pa je reappropriacija (prisvojitvev in transformacija) angleške besede queer, ki je imela zgodovinsko gledano negativno, žaljivo konotacijo« (<http://transakcija.si/2017/03/13/slovar-izrazov/>).

L Lezbijke in geji so osebe, ki jih fizično, spolno in/ali čustveno privlačijo osebe istega spola.

LGBTIQ+: Lezbijke, geji, biseksualne, transspolne, interspolne in kvir osebe ter druge identitete, npr. nebinarne osebe.

M Mizoginija: Odpor, preziranje žensk ali zakoreninjeni predsodki proti ženskam.

N Nebinarne osebe: so osebe, ki se ne identificirajo izključno kot moški ali ženske. Nebinarnost je krovni izraz za vsak spol, ki ni izključno moški ali ženski.

Nevroraznolikost: Pristop, ki trdi, da so raznovrstne nevrološke razlike normalne, naravne variacije v človeškem genomu. Vključuje tudi tiste, ki so označene_i kot osebe na avtističnem spektrumu ali pa imajo ADHD, disleksijo, dispraksijo, diskalkulijo, Tourettov sindrom itd.

S Spol oz. družbeni spol: Nanaša se na globoko občuteno notranjo in individualno izkušnjo vsake osebe, ki lahko ustreza ali ne ustreza spolu, pripisanemu ob rojstvu. Kadar govorimo o transspolnih in nebinarnih osebah, pogosto uporabljamo izraz 'spolna identiteta', vendar smo v tem priročniku tako za cispolne kot za transspolne osebe uporabile_i 'spol', tako da med skupinami ni jezikovne

razlike. Kadar se izraz 'spolna identiteta' uporablja samo za osebe, ki niso cispolne, to subtilno nakazuje, da imajo transspolne in nebinarne osebe manj veljaven spol v primerjavi s cispolnimi.

Spolna binarnost: Družbeno konstruirana ideja, da je lahko posameznik_kov spol le ena od dveh možnosti, bodisi moški ali ženski, in da to ustreza spolu, pripisanemu ob rojstvu.

Spol, pripisan ob rojstvu: Dojenčicam_kom je spol običajno pripisan kot moški ali ženski glede na njihove zunanje spolne organe. Ta oznaka spola se nato zabeleži na njihovih rojstnih listih.

Spolni izraz: Kako izražamo svoj spol prek izbire oblačil, pričeske, glasu, obnašanja itd.

T

Transspolne osebe: Osebe, katerih spol se razlikuje od spola, ki jim je bil pripisan ob rojstvu. To je krovni izraz, ki opisuje vsako_gar, ki ni cispolna oseba. Transspolna oseba se lahko identificira kot moški, ženska, oboje ali pa ji morda ne ustreza noben spol. Izkušnje in potrebe mladih transspolnih oseb se lahko razlikujejo od izkušenj tistih oseb, ki se opredeljujejo kot lezbijke, geji in biseksualne osebe. Kljub temu pa so lahko pri vseh teh osebah podobne izkušnje homofobnega, bifobnega ali transfobnega medvrstniškega nasilja ter sam proces razkritja. Transspolnost izraža spolno identiteto (oz. spol) in nima zveze s spolno usmerjenostjo.

Transmizoginija: Odpor, prezir ali zakoreninjeni predsodki proti transspolnim ženskam.

Z

Zaveznica_k: Zaveznica_k je oseba, ki ne pripada manjšinski ali marginalizirani skupini, podpira pa enake človekove pravice, enakost spolov, LGBTQ+ družbena gibanja, antirasizem, svobodo verskega izražanja itd.

7.2 Povezava z multimedijskimi viri

Razvile_i smo izčrpen in obsežen seznam multimedijskih virov, ki ponuja izbor videoposnetkov, virov za treninge in člankov, s katerimi lahko naslavljamo predsodke in sovraštvo pri delu z mladimi. Urejeni so glede na različne vrste sovraštva, vključene pa so tudi druge ključne teme, kot je interseksionalnost. Gradivo je bilo izbrano za podporo mladinskih delavk_cev, da spodbudijo razprave v skupinah in kritično preučevanje ter izobraževanje o ključnih vprašanjih zatiranja, ki so opredeljena v tem priročniku. Z upoštevanjem dejstva, da imamo vse_i različno izhodiščno poznavanje tematik, smo vključile_i širok izbor gradiva, ki zadovoljuje različne potrebe. Ne gre za popolnoma izčrpen seznam, pač pa za takšnega, ki želi spodbujati nadaljnje raziskovanje in preučevanje. Na voljo je na spletni strani <http://transforminghate.eu/>.

BIBLIOGRAFIJA:

Armour, Marilyn Peterson and Umbreit, Mark and Armour, Marilyn and Mark Umbreit *Restorative Justice Dialogue: An Essential Guide for Research and Practice* (2011). Springer Publishing.

Baldwin, J. (1964). *The Fire Next Time*. New York: Penguin.

Fellegi Borbála and Dóra Szegő (2013) *Handbook for facilitating peacemaking circles* P-T Műhely http://euforumrj.org/assets/upload/peacemaking_circle_handbook.pdf

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why it Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.

Lipsitz, G. (2011). *How Racism Takes Place*. Temple University Press.

Macpherson, W. (1999). *The Stephen Lawrence Inquiry: Independent Report*. London.: The Home Office.

O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behaviour*, 269-283.

Pranis Kay, Barry Stuart, Mark Wedge (2003) *Peacemaking Circles: From Crime to Community*, Living Justice Press

Rosenburg, Marshall B. (2015). *Nonviolent Communication, A language of Life*. Encitas: Puddle Dancer Press

Zehr, H. (2002). *The little book of restorative justice*. Intercourse, PA: Good Books.

Financirano s strani:

Erasmus+

Veleposlaništvo
Kraljevine Nizozemske

V sodelovanju z:

